

[Staten, Islam og opposisjonen i Tadsjikistan]

*[En analyse av det islamske
renessansepartiet]*

[Maja Floberg Safarova]

[Oppgavetype ved institutt/fakultet]

UNIVERSITETET I OSLO

[Dato]

[Staten, islam og opposisjonen i Tadsjikistan]

(En analyse av det islamske renessansepartiet)

© Maja Floberg Safarova

2014

Staten, islam og opposisjonen i Tadsjikistan – en analyse av det islamske renessansepartiet

Maja Floberg Safarova

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I forbindelse med utrekningen av koalisjonsstyrkene fra Afghanistan, har det internasjonale fokuset vært rettet mot den porøse grensen mellom Afghanistan og Tadsjikistan. Bekymring for at «radikale» bevegelser som IMU, Taliban og al-Qaida vil ekspandere inn i Sentral-Asia etter at koalisjonsstyrkene har trukket seg ut, deles av politiske aktører i Russland, Europa, USA og Kina og er blitt mye omtalt i media. Som en konsekvens av krigen i nabolandet Afghanistan, har islamisme i Sentral-Asia i hovedsak blitt studert fra et sikkerhetsperspektiv med fokus på «radikale» islamistiske grupper. Relativt lite oppmerksomhet er blitt viet «moderat» politisk islam, representert ved Det islamske renessansepartiet (på tadsjikisk Hizbi Nahzati Islomii Tojikiston, heretter referert til som Nahzat). Manglende oppmerksomhet kan forklares med at det ikke har lyktes Nahzat å få mer enn 2 seter i parlamentet siden 2000, og at partiet heller ikke oppfattes som en trussel mot vesten. På tross av den formelt lave støtten de får under valg har flere internasjonale og lokale eksperter notert seg at partiets innflytelse i det tadsjikiske samfunnet har økt betraktelig i løpet av de siste årene. Nahzat har betydelig mer støtte i dag enn andre opposisjonelle bevegelser i Tadsjikistan, og er det eneste lovlige islamistiske partiet i Sentral-Asia. I denne oppgaven vil jeg forsøke å finne årsaksforklaringene bak denne økende oppslutningen ved hjelp av empiri fra intervjuer og feltarbeid i Tadsjikistan, analysert gjennom teori om sosiale bevegelser (Social movement theory). Jeg har konkludert med at myndighetens sentralisering av makten, i kombinasjon med fravær av økonomisk utvikling og en modifisert form for sovjetisk religionspolitikk, har styrket islam som en kollektiv identitet og forenklet Nahzats mulighet til å mobilisere på tvers av regionale skillelinjer. Samtidig har Nahzat som et legalt politisk parti utviklet seg fra å være en islamistisk opposisjonsbevegelse til å bli et politisk parti med et politisk program som appellerer til et bredere lag av befolkningen og til det internasjonale samfunnet, som gir partiet en viss beskyttelse og gir signaler til befolkningen om at de har mulighet til å lykkes. Jeg vil også argumentere for at eksistensen av et sterkt lovlig opposisjonelt parti med et religiøst verdigrunnlag, kan utgjøre et vern mot ”radikal” islamisme og at det derfor kan være hensiktsmessig å gi dette partiet mer oppmerksomhet - også i et sikkerhetspolitisk perspektiv.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	12
1.1	Metode	16
1.1.1	Forskningsdesign.....	16
1.1.2	Datainnsamling.....	17
1.1.3	Fortolkning	20
1.1.4	Konklusjoner	20
1.2	Teoretisk rammeverk	22
1.2.1	Nahzat som sosial bevegelse	22
1.2.2	Politisk prosess strukturer	24
1.2.3	Ressurser og Mobiliseringsstrukturer.....	25
1.2.4	Framing-prosesser	26
1.3	Begrepsdefinisjoner	28
1.3.1	Islamisme	29
1.3.2	Post-islamisme	30
1.3.3	Salafisme og Wahhabisme	31
2	Historisk bakgrunn	33
2.1	Transoxania	33
2.2	Den arabiske, mongolske og usbekiske invasjonen.....	34
2.3	Tsar-Russland og islam	36
2.4	Den tadsjikiske sovjetrepublikken.....	37
2.5	Fremveksten av Nahzat	40
2.6	Borgerkrigen	42
3	Politiske muligheter og begrensninger	45
3.1	Inkludering i den politiske prosessen og nedgang i støtte.....	45
3.2	Invasjonen av Afghanistan og gradvis konsolidering av presidentens makt.....	49
3.3	«Ekstremistisk islamisme» som verktøy mot opposisjonen.....	50
3.4	Sentralisering	53
3.5	Økende politisk misnøye	56
3.6	Begrensede muligheter til å kontrollere samfunnet.....	59
3.7	Økende press på Nahzat	60
3.8	«Sovjetisk» religionspolitikk	61

3.9	Radikalisering?	63
4	Nahzats mobilisering.....	66
4.1	Moskeen og religiøse ledere	66
4.2	Veldedighet, økonomiske ressurser og engasjement.....	69
4.3	Kvinner	70
4.4	Arbeidsinnvandrerne i Russland.....	73
4.5	Muhridin Kabiri og den «modernistiske» fraksjonen.....	75
4.6	USA og Russland – mulige allierte?.....	77
5	Ideologiske og kulturelle faktorer	81
5.1	Islam som løsning på problemet.....	83
5.2	Muslimsk demokrati	84
5.3	Islam som identitetsmarkør.	85
5.4	Ett oppgjør med den sovjetiske fortiden.....	87
5.5	Statens islam v Nahzats islam	89
5.6	Inkluderende nasjonalisme	91
5.7	Angst for Pan – islamisme og salafisme.....	92
6	Konklusjon	98
6.1.1	Oppsummering	102
	Litteraturliste	1

Kart over Tadsjikistan¹

¹ <http://www.ezilon.com/maps/asia/tajikistan-maps.html>

Takksigelser

Tusen takk til Kristin Fjæstad for nyttige praktiske tips og henvisning til kilder helt i begynnelsen av prosessen som gjorde det enklere å komme i gang, og stor takk til Pål Kolstø for god oppfølging og veiledning, til tross for at jeg alltid leverte utkastene i siste liten. Takk til mine kjære venner Linda og Hilde for kritiske kommentarer til oppgaven.

Takk til alle mine informanter i Tadsjikistan som tok seg tid til å dele av sin kunnskap med meg, særlig OSSE senteret i Dusjanbe. Den aller største takken går til Zavqidin som har kjørt meg på kryss og tvers i Tadsjikistan, tolket, og introdusert meg til mennesker jeg ikke ville ha møtt om jeg hadde reist alene.

1 Introduksjon

6. november 2013 var det presidentvalg i Tadsjikistan og ingen ble overrasket over resultatet etter at Emomali Rahmon som har styrt landet siden 1992, lyktes i å forhindre alle reelle opposisjonskandidater å delta i valgkampen. Den arabiske våren spredte seg hverken til Tadsjikistan eller noen andre av de sentral-asiatiske landene i denne omgang til tross for at de politiske omstendighetene har flere likhetstrekk med statene som ble berørt i Midtøsten: et sekulært, autoritær og korrupt regime, og en fattig og religiøs befolkning. Liten oppslutning om islamistene og generelt svak politisk opposisjon i Tadsjikistan blir ofte forklart med fire faktorer:

- Den tadsjikiske befolkningen er fundamentalt a-politisk på grunn av traumet fra en særdeles brutal borgerkrig på 90-tallet og foretrekker fred og stabilitet fremfor noe annet. Presidenten har så langt lyktes med å skape et inntrykk av at dersom han fjernes vil krig og kaos følge (Markowitz 2012).
- Den største delen av den unge mannlige befolkningen oppholder seg til enhver tid i Russland som arbeidsinnvandrere - Den økonomiske avhengigheten av Russland og vissheten om at Russland vil forhindre en eventuell maktovertagelse som ikke gagnar Russlands interesser, virker stabiliserende (vestlig diplomat 1).
- Det tadsjikiske landskapet med høye fjell, dårlig infrastruktur og en hovedsakelig rural befolkning med sterk regional tilhørighet, gjør det vanskelig å samle store grupper med mennesker om et felles mål (tadsjikiske samtalepartnere).
- Den sovjetiske erfaringen har skapt et dypt skille mellom privat praktisering av religion og sekulær politikk i tadsjikeres mentalitet. Sentral-asiater har et annet forhold til religion enn i resten av den muslimske verden (Khalid 2007).

En ny dynamikk i perioden forut for valget høsten 2013 og en særdeles hard behandling av mulige opposisjonskandidater, kan imidlertid vitne om at det tadsjikiske samfunnet er i ferd med å endre seg. Emomali Rahmon har lenge forhindret Nahzat å drive en åpen valgkamp indirekte, men presset har aldri vært større enn i opptakten til dette valget. Enkelte mener at dette har sammenheng med at økt oppslutning om partiet de seneste årene gjør at regjeringen ser Nahzat som en farlig konkurrent, samtidig som imponerende valgseiere for islamistiske partier i transparente valg i Midtøsten og Nord-Afrika i kjølvannet av den arabiske våren, har

gitt signaler til maktapparatet om at marginaliserte islamistiske partier har evne til å gripe makten i et åpnere politisk landskap (Asia-plus 2013b).

Nahzat valgte ikke å delta i valgkampen men allierte seg i stedet med det sosialdemokratiske partiet og en rekke innflytelsesrike religiøse ledere i «Alliansen av reformvennlige krefter i Tadsjikistan (URFT)», som stilte seg bak den kvinnelige menneskerettighetsaktivisten Oinihol Bobonazarova som presidentkandidat. Valget av Bobonazarova vakte stor oppsikt i media, ikke bare fordi hun var kvinne, men også fordi hun var en menneskerettighetsforkjemper som ikke engang dekker til håret (Asia-plus 2013a; Eurasianet 2013; Мирсаидов 2013). I følge myndighetene klarte ikke Bobonazova å samle nok underskrifter innen fristen til å ta del i valgkampen. URFT samlet i overkant av 201 000 underskrifter mens 210 000 underskrifter, (5 % av elektoratet) var påkrevd. Det er imidlertid klare indikasjoner på at manipulasjon av valgmanntallet er fremgangsmåten som ble benyttet for å hindre registrering (Vestlig diplomat1). I media har Bobonazova fortalt at myndighetene aktivt forstyrret hennes kampanje ved å skremme vekk eller arrestere kampanjemedarbeidere i flere regioner, truet de som underskrev og la press på hennes nærmeste familiemedlemmer (Lola Olimova 2013). Bobonazarova hadde uansett ikke regnet med å ha en reell sjanse til å vinne valget, men det at opposisjonen stilte seg bak en enkelt kandidat mente hun var et fremskritt i seg selv (vestlig diplomat 2). Mine informanter i Dusjanbe var klare på at hun var sjanseløs – den gjengse oppfatningen var at årsaken til at hun ikke fikk registrere seg, var maktelitens frykt for at hvis man løsnet på grepet, så ville det øve press på de økonomiske maktstrukturene i landet, hvor presidentfamilien er sentral. Carnegie senteret i Moskva mener det ikke er noen tvil om at URFT ville ha overkommet 5 % terskelen dersom det hadde vært tillatt å samle underskrifter fra arbeidsimmigrantene i Russland, der de mener Nahzat høyst sannsynlig har flere hundre tusen støttespillere. De bemerker også at man bør ta hatten av for underskrivernes aktivisme og mot, tatt i betraktning den høye risikoen dette innebar (Malashenko og Niyazi 2014 : 6).

Problemstilling

I denne oppgaven vil jeg forsøke å finne svar på hvorfor støtten til Nahzat har økt. Jeg definerer altså den avhengige variabelen som Nahzats mobilisering. For å finne frem til mulige uavhengige variabler har jeg tatt utgangspunkt i de vanligste forklaringene på fremveksten og utviklingen av islamistiske bevegelser som dominerer i diskursen om islamisme i dag:

1) **Islam som identitetsmarkør:** Den første er forestillingen om at islamismen først og fremst er en antikolonial bevegelse som i utgangspunktet var rettet mot vestlige lands imperialistiske politikk og senere mot lokale autoritære regimer støttet av vesten, eller direkte mot et mer abstrakt «vesten» ettersom de politiske realitetene har forandret seg og imperialismen har tatt en ny form – globalismen. I denne sammenhengen blir Islam først og fremst trukket frem som en viktig nasjonal identitetsmarkør som utgjør et forsvar mot et vestlig kulturelt hegemoni (Burgat 2013).

2) **Fattigdom og arbeidsløshet:** Den andre hovedretningen trekker frem sosiale og økonomiske faktorer lokalisert i den muslimske verden selv, som de mest avgjørende: Olivier Roy (2004) og Gilles Kepel (2006) vektlegger fravær av økonomisk utvikling og høy arbeidsløshet, eller forfeilede sekulære moderniseringsprosjekter i den muslimske verden som de mest sentrale forklaringene. Fra denne synsvinkelen er det verdighetsfølelsen islam gir for fattige og undertrykkede som er viktig for islamistenes mobilisering.

1) **Autoritær stat :** Fra dette perspektivet er det mangel på demokrati i den muslimske verden som den mest sentrale faktoren: Fordi politiske bevegelser er forbudt i de fleste autoritære regimer, er islamisme det eneste alternativet for å vise politisk misnøye ettersom den er forankret i allerede etablerte sosiale institusjoner for religiøs praksis og allment aksepterte verdier. Islamisme det eneste alternativet for å formidle politisk misnøye, mens det ikke nødvendigvis er noen sammenheng mellom den enkeltes forhold til religion og støtte til islamistiske bevegelser. (Tessler 1997).

Fordelen med å studere tadsjikiske Nahzat er at det kan bidra til en bedre forståelse for hvorfor og hvordan islamister mobiliserer støtte i en spesifikk tadsjikisk kontekst. Ofte vektlegges den tadsjikiske statens vanstyre og det svake militære forsvaret langs grensen mot Afghanistan som ideelle omstendigheter for bevegelser som Taliban og IMU å ta seg inn i Tadsjikistan, og sikkerhetspolitiske prioriteringer har kommet i skyggen av demokratiutvikling og institusjonsbygging for det internasjonale samfunnet i Tadsjikistan (Kucera 2013). Ettersom Nahzat definerer seg selv som islamistisk, betraktes det fremdeles med en viss skepsis blant internasjonale aktører. Men så lenge Nahzat eksisterer som et sterkt opposisjonsparti utgjør det en viktig kanal for å formidle politisk misnøye og bidrar til at det eksisterer et sivilsamfunn i Tadsjikistan, og jeg vil argumentere for at de derfor utgjør et vern mot mer militante bevegelser.

Eksisterende litteratur om emnet.

Relativt lite er blitt skrevet om Nahzat i forhold til islamistiske bevegelser i en rekke andre muslimske land. Mest oppmerksomhet fikk Nahzat i forbindelse med oppløsningen av Sovjetunionen og borgerkrigen i Tadsjikistan på 90-tallet, der partiet spilte en sentral rolle.

Sergeij Naumkin (2005), Adeeb Khalid (2007), og Olivier Roy (2000) har gitt innsiktsfulle beskrivelser av Nahzats historie og ideologi, og rollen de spilte i borgerkrigen. Khalid mener Nahzat først og fremst var et parti som representerte en region, som ikke klarte å etablere seg i resten av Tadsjikistan etter borgerkrigen. Olivier Roy skriver at islamisme i Tadsjikistan har, som i resten av Midtøsten, blitt forandret til en type islamsk nasjonalisme: Politisk islam, med et statsprosjekt har blitt forandret til en ny form for nasjonalisme, og vil derfor vike plassen i det rene religiøse feltet, for en konservativ neo-fundamentalisme som vil reformere samfunn og livstil men ikke nødvendigvis krysser den politiske terskelen. Sergei Naumkin har gitt den mest detaljerte beskrivelsen av Nahzats utvikling frem til 2004. Naumkin skriver fra et sikkerhetsperspektiv med fokus på IMU og Hizb-ut-tahrir, men har notert seg at Nahzat var i ferd med å etablere seg som et nasjonalt parti allerede rundt 2003/2004.

Statsviterne Catherine Collins (2007) og Emanuel Kariaganis (2006), har analysert Nahzat mer teoretisk i komparative case-studier, og gitt mange gode forklaringer på hvorfor støtten til Nahzat gikk ned umiddelbart etter borgerkrigen. Begge mener Hizb-ut-tahrir er den bevegelsen som har vært mest vellykket i å mobilisere støtte i Tadsjikistan etter borgerkrigen, mens Nahzat «feilet» som en følge av at de ble legalisert. De har ikke fokusert så mye på Nahzats aktiviteter utenfor den offentlige politiske arenaen.

I forbindelse med valgene i 2010 og 2013, har flere lokale og enkelte internasjonale observatører notert seg at oppslutningen om partiet har økt betraktelig (Foroughi 2012; Malashenko og Niyazi 2014; Stratfor global intelligence 2012; Расул-заде 2010a), men ingen har undersøkt årsakene til denne økningen empirisk og teoretisk.

Struktur på oppgaven

Dette første kapittelet består av en introduksjon, en presentasjon av problemstillingen, metodevalg, teoretisk rammeverk og begrepsdefinisjoner. I kapittel 2 vil jeg kort gjøre rede for deler av den tadsjikiske historien som er nødvendig for å forstå kulturelle og politiske forhold i dagens Tadsjikistan, fremveksten av Nahzat og en kort oppsummering av borgerkrigen. I kapittel 3 vil jeg undersøke hvordan eksterne politiske muligheter og

begrensninger har påvirket Nahzats mulighet til å formidle ideer og rekruttere medlemmer. I kapittel 4 vil jeg fokusere på hvordan Nahzat er organisert og hvordan de mobiliserer ressurser og rekrutterer medlemmer. I kapittel 5 vil jeg se på hvilken rolle ideologiske og kulturelle faktorer spiller i den økende oppslutningen. I kapittel 6 vil jeg trekke noen konklusjoner basert på undersøkelsene som er gjort i oppgaven.

1.1 Metode

1.1.1 Forskningsdesign

Ettersom lite er skrevet om Nahzat etter borgerkrigen, og problemstillingen ønsker å finne ut av *hvorfor* noe skjer, var et kvalitativt case-studie et naturlig valg. Kvalitative studier undersøker fenomener som ikke er kvantifiserbare og åpner for å studere sosiale prosesser ved hjelp av fyldige data om personer og situasjoner. Kvalitativ metode egner seg også godt til å studere sensitive emner: Til tross for at Nahzat offisielt er et lovlig parti er det vanskelig å beregne den reelle oppslutningen i befolkningen ettersom medlemmer og støttespillere blir overvåket, truet og trakassert, eller risikerer å miste jobb eller studieplass. En stor spørreundersøkelse er derfor praktisk vanskelig å gjennomføre under Tadsjikiske omstendigheter ettersom respondentene vil høyst sannsynlig vil lyve, eller være lite villig til å delta i undersøkelsen. I stedet har jeg forsøkt å danne meg et inntrykk av hovedtendenser i samfunnet, basert på dybdeintervjuer med et strategisk utvalg av informanter og observasjon i flere av Tadsjikistans regioner.

Ying definerer case – studiet som « *an empirical inquiry that investigates a contemporary phenomenon in depth and within its real-life context, especially when the boundaries between phenomenon and context are not clearly evident*» (Yin 2009 : 18). Mitt case er altså partiet Nahzat. Jeg har valgt å analysere Nahzat i konteksten av den politiske og samfunnsmessige utviklingen i Tadsjikistan i perioden fra det første valget etter den tadsjikiske borgerkrigen i 2000, frem til valget høsten 2013. Jeg har valgt denne perioden fordi valget i 2000 markerte slutten på en overgangsperiode og innledet en periode med mer stabilitet og gradvis konsolidering av presidentens makt. Perioden sammenfaller også med invasjonen og okkupasjonen av Afghanistan. Dette er begge forhold som jeg mener har innvirket på Nahzats evne til å mobilisere.

En stor fordel med det enkle dyptgående case-studiet er at det legger til rette for kausal forløpssporing (process tracing). Process tracing-metoden gjør det mulig å spore sammenhengen mellom mulige årsaker og observerte utfall, med større presisjon enn det som er mulig i store kvantitative eller komparative studier (George & Bennett 2005 : 206-207). Gjennom detaljerte narrative beskrivelser vil jeg forsøke å finne årsaksforklaringer, som jeg vil analysere gjennom et teoretisk rammeverk.

1.1.2 Datainnsamling

Case-studie samler data fra flere kilder for å underbygge samme fenomen (Yin 2009 : 18). Her benyttes følgende typer data: Semi-strukturerte dybdeintervjuer, foretatt i perioden 28.6.2013 – 14.8.2013, uformelle samtaler, direkte observasjon og analyse av primær - og sekundærlitteratur. Noe informasjon er hentet fra samtaler med vestlige diplomater og ansatte i internasjonale organisasjoner da jeg jobbet som praktikant ved Den norske ambassaden i Kasakhstan høsten 2013. Jeg referer til disse som « vestlig diplomat».

Intervjuene

Informantene er valgt ut delvis ved bevisst utvelgelse og delvis gjennom snøball-metoden. For å unngå partiskhet i den grad det er mulig, har jeg forsøkt å velge informanter med ulike ståsteder i samfunnet og fra ulike generasjoner og regioner. Ettersom Islamisme og forholdet mellom staten og islam er noe av det mest sensitive man kan snakke om i Tadsjikistan i dag, har det vært til dels vanskelig å finne informanter som ville la seg intervju. Noen intervjuer ble forkastet fordi det viste seg at intervjuobjektene ikke ønsket å svare på det jeg oppfattet som ufarlige spørsmål, da de ble gjort kjent med hva temaet for oppgaven skulle være. Særlig var offentlige ansatte skeptiske til å delta og er derfor underrepresentert i undersøkelsen. En annen ulempe var at feltarbeidet ble gjort rett oppunder valget, i en periode da all opposisjon opplevde særlig høyt press.

Informantene er:

1. Muhridin Kabiri, leder for Nazhat. Intervju på russisk. 12.08.2013
2. Hikmatullo Saifullozoda, talsmann for Nahzat og redaktør for partiets avis Najot (frelse), var med på opprettelsen av Nahzat som politisk bevegelse og veteran fra borgerkrigen. Intervju på russisk. 26.07.2013

3. Rashid Abdullo, politisk analytiker, generelt respektert for sin uavhengighet fordi han er fra Samarkand og ikke en av Tadsjikistans regioner. Intervju på russisk. 09.07.2013
4. Saidmukarram Abdukodirzoda, leder for det tadsjikiske rådet av Ulema², fra Kulob. Intervju på russisk 23.07.2013
5. Ivan Calabuig-Williams, Programdirektør for voldelig ekstremisme og radikaliseringsleder til terrorisme ved OSSE senteret i Dushanbe. Intervju på engelsk. 03.07.2013.
6. Christain Bleuer, canadisk forsker bosatt i Dusjanbe. Intervju på engelsk. 01.07.2013.
7. Frank Johansen, politisk offiser i OSSE, bosatt i Dusjanbe siden 2005. Har særlig fulgt islamistiske bevegelser. Intervju på norsk. 03.07.2013
8. Uguloy Muhktarova, tidligere journalist for IWPR, har også jobbet som journalist for en rekke lokale aviser, og som intern i OSSE. Oppvokst i Isfara i Ferganadalen. Intervju delvis på engelsk, delvis på russisk. 06.07.2013
9. To journalister fra en lokal avis. Journalist 1, 22.07.2013, Journalist 2, 27.07.2013.

Med unntak av journalistene som ønsket å være anonyme samtykket de øvrige informantene med å bli navngitt i oppgaven. Intervjuene med Kabiri, Saifullozoda, Abdukodirzoda, og Abdullo ble tatt opp på diktafon og transkribert. Under resten av intervjuene gjorde jeg kun notater. Jeg valgte ikke å bruke diktafon for at intervjuobjektene skulle føle seg mer avslappet og derfor kanskje være mer frittalende.

Direkte observasjon og uformelle samtaler

Intervjumaterialet er supplert av direkte observasjon og uformelle samtaler. Observasjonen er gjort under flere lengre opphold i Dushanbe og Penjikent-distriktet i Sughd over en femårsperiode fra 2009, samtaler med tadsjikiske arbeidsinnvandrere i Moskva og Jaroslavl høsten 2011, og reiser til Vaxhdad-distriktet og Kahtlon-provinsen sommeren 2013. Jeg har valgt disse regionene fordi Penjikent-distriktet representerer en særlig pro-russisk, sovjetnalgisk og regimekritisk del av Tadsjikistan, Vahdat-distriktet blir ofte beskrevet som et arnested for islamistisk aktivisme, mens Kathlon-provinsen tradisjonelt har støttet presidenten. Jeg hadde

² Ulema betyr « en som besitter kunnskap » på arabisk og betegner i dag religiøse lærde i islam og er den øverste autoriteten i hierarkiet av religiøst personell.

ikke tid eller anledning til å reise til Gorno-Badakhshan eller Ferganadalen, men jeg bodde i et nabolag i Dusjanbe som hovedsakelig er befolket av tilflyttede bønder herfra (forstedene i Dusjanbe er klart avgrenset etter hvilke områder folk har flyttet fra), og gjennom aktiv interaksjon med naboer og lokal-miljø mener jeg å ha fått et inntrykk også fra disse regionene. Den rurale befolkningen utgjør den største samfunnsgruppen i Tadsjikistan og gir et mer helhetlig bilde av folkeopinionen enn det et lite mindretall av høyt utdannede journalister, aktivister i menneskerettighetsorganisasjoner og statelig ansatte i Dusjanbe kan gi. I de uformelle samtalene spurte jeg ikke direkte om meninger om myndighetene, Nahzat eller noe annet politisk for ikke å støte folk fra meg, men ofte kom disse meningene til uttrykk allikevel. Jeg tok hverken notater eller opptak på diktafon, men skrev ned ting jeg hadde hørt som jeg anså som relevant da jeg kom hjem om kvelden.

Media

Utsagn fra representanter for regjeringen og Nahzat i lokale og internasjonale aviser, Nahzats papiravis Najot(frelse), partiets nettside Nahzat.tj, partiets youtube kanal, politiske diskusjoner mellom tadsjikisk ungdom på sosiale media, som «vkontakte» og «odnoklassniki» og opptak av seremonier fra religiøse ledere lagt ut på youtube, fungerer som primærkilder. Ettersom jeg ikke snakker tadsjikisk har jeg bare hatt tilgang til artiklene som blir oversatt til russisk. Jeg har fått tadsjikiske bekjente til å oversette artikler i Najot (Som kun utgis på tadsjikisk), men disse var ikke profesjonelle oversettere.

Dokumentanalyse

Forskningsartikler, rapporter fra internasjonale organisasjoner, politiske rapporter, og artikler fra vitenskapelige nettsteder utgjør sekundærkildene. En del informasjon er hentet fra interne politiske rapporter og større spørreundersøkelser fra internasjonale organisasjoner og ambassader, som jeg har fått tilgang til som praktikant ved ambassaden i Kasakhstan og er derfor anonymisert. Jeg refererer til disse som «intern rapport». I autoritære stater som Tadsjikistan får man sjelden tilgang på offentlige dokumenter, og det man får tilgang til er ofte lite troverdig. Islam og islamisme er et tema som blir sterkt politisert og jeg har forsøkt å forholde meg kritisk til disse kildene.

1.1.3 Fortolkning

Da jeg gikk i gang med tolkingen av datamaterialet, tok jeg først utgangspunkt i etablerte teorier om fremveksten av islamistiske bevegelser som hovedsakelig bygger på empiri fra Midtøsten og Nord-Afrika. Til tross for at Nahzat har mye tilfelles med andre islamistiske partier, fant jeg etter hvert at flere av variablene som blir vektlagt i denne litteraturen ikke er direkte overførbare til en tadsjikisk kontekst og utelukker variabler som er sentrale for mitt case. Anti-vestlige holdninger som følge av imperialismen og globalisering blir for eksempel trukket frem som en viktig forutsetning for islamisters evne til å mobilisere, men i Tadsjikistan er hverken anti-vestlige eller anti-russiske holdninger veldig sterke. Innflyttere til de store hovedstedene fra lokale samfunn på landsbygda som føler seg fremmedgjort i moderne urbane samfunn der de ikke finner arbeid, blir også vektlagt som gunstig for islamisters mobiliseringsevne. I Tadsjikistan er befolkningen hovedsakelig rural og hovedtendensen etter Sovjetunionens oppløsning er at folk flytter *tilbake* til landsbygda. Mens Islam som identitetsmarkør, fattigdom og arbeidsløshet, og et autoritært regime alle er viktige faktorer for å forklare fremveksten av islamisme generelt i Tadsjikistan, gir de ingen god forklaring på hvorfor tadsjikere som ønsker å utfordre staten velger nettopp Nahzat fremfor andre opposisjonelle bevegelser som også bygger sin ideologi på islam. Og om disse tre faktorene var de mest sentrale for islamisters evne til å mobilisere burde Tadsjikistan ha blitt tatt over av en eller annen islamistisk bevegelse for mange år siden.

Til slutt falt jeg på teori om sosiale bevegelser som det best egnede analytiske verktøyet. I de siste årene er det blitt vanligere å se islamistiske partier og grupper som dynamiske sosiale bevegelser, som forandrer sin diskurs og sine taktikker avhengig av hvilke politiske, kulturelle og sosiale omstendigheter de befinner seg (Wiktorowicz 2004). Teorien om sosiale bevegelser, Social movement theory (SMT), er et bredt tverrfaglig felt som ofte brukes for å forklare hvordan sosiale bevegelser oppstår, og hvilke faktorer som gjør at folk mobiliserer seg og deltar i ukonvensjonell aktivisme. Jeg vil presentere historien fra tre teoretiske perspektiver; Politisk prosess-strukturer, ressurser og mobiliseringsstrukturer og framing-prosesser. Jeg bruker teorien for å kaste lys over datamaterialet, ikke for å teste teorien.

1.1.4 Konklusjoner

Jeg har kommet fremt til tre hovedkonklusjoner:

Presidentens popularitet som nesten utelukkende er basert på oppfattelsen av at det var han som fikk slutt på borgerkrigen, begynner å minske ettersom krigen kommer på stadig lengre avstand. Manglende evne til å løse landets økonomiske problemer sammen med den gradvise ekskluderingen fra den politiske arenaen av tadsjikere som ikke er i familie med Emomali Rahmon, eller kommer fra hans fødelandsby, har bidratt til økende misnøye. Samtidig er staten for svak til å kontrollere samfunnet i like stor grad som sine sentral-asiatiske naboer (med unntak av Kirgisistan).

Dette gjør at Nahzat har hatt mulighet til å formidle ideer og rekruttere medlemmer både gjennom konvensjonell politisk kampanje i media, og gjennom moskeer og velferdsprogrammer. Over tid har Nahzat som et formelt lovlig parti utviklet seg fra å være en islamistisk opposisjonsbevegelse, til å bli et mer konvensjonelt parti som appellerer til et mye bredere lag av befolkningen, og også det internasjonale samfunnet. Nahzats pragmatiske politikk overfor USA og Russland gir signaler om at de har bedre mulighet til å lykkes enn mer radikale bevegelser.

Kombinasjonen av økende religiøsitet blant en yngre generasjon og statens videreføring av en modifisert form for sovjetisk religionspolitikk, gjør at Nahzats religiøse verdigrunnlag er blitt mer relevant for et bredere lag av befolkningen. I tillegg presenterer Nahzat en mer inkluderende form for nasjonalisme enn statens, som appellerer til deler av befolkningen som blir ekskludert fra politisk innflytelse og tilgang på ressurser.

1.2 Teoretisk rammeverk

1.2.1 Nahzat som sosial bevegelse

Jeg mener at Nahzat kan klassifiseres som en sosial bevegelse og best kan analyseres ved å bruke teori som er utviklet innen dette forskningsfeltet. Sosiale bevegelser og politiske partier blir ofte kontrastert fordi de representerer ulike former for politisk organisasjon. Sosiale bevegelser kjennetegnes ved uformelle samhandlende nettverk mellom individer, grupper og/eller organisasjoner (Della Porta & Diani 1999 : 14). Siden 1997 har Nahzat vært et formelt politisk parti med medlemmer i parlamentet. Valget av teori om sosiale bevegelser som analytisk verktøy krever derfor en begrunnelse; Det som karakteriserer en sosial bevegelse er ikke først og fremst den spesifikke måten den fremmer interesser på (Della Porta & Diani 1999 : 16). Sosiale bevegelser er ikke organisasjoner, men nettverk av interaksjon mellom ulike aktører som kan inkludere formelle organisasjoner eller ikke, avhengig av skiftende omstendigheter. Hvorvidt en sosial bevegelse velger å inkludere valgdeltagelse i sin handlingsstrategi, avhenger av eksterne muligheter og/eller taktiske og ideologiske vurderinger (Della Porta & Diani 1999 : 19). Dette gjør ikke at de automatisk opphører å være en sosial bevegelse - i stedet kan de utgjøre en del av to ulike systemer (det politiske systemet og den sosiale bevegelsens system) og spille ulike roller i de to systemene (ibid). Det tadsjikiske politiske systemet kan best beskrives som et *virtuelt demokrati*, som er et begrep som ofte brukes for å beskrive hvordan flere post-sovjetiske regimer har laget et liksomdemokrati utad i stedet for en reel demokratisk prosess (Wilson 2005), og regjeringens kooptering av Nahzat er kun et spill for galleriet; Partiet har i dag ingen formell innflytelse på offentlig politikk eller tilgang på statlige ressurser, og tilgangen de har på media og det offentlige rom blir sterkt begrenset. I tillegg til konvensjonell politisk kampanje, formidler derfor Nahzat sine ideer og rekrutterer medlemmer ulovlig i moskeer, i sine egne hjem, gjennom velferdsprosjekter og uformelle sosiale nettverk utenfor den offentlige politiske arenaen.

Jeg vil definere Nahzat som en sosial bevegelse etter Sidney Tarrow's definisjon: «*Collective challenge, based on common purposes and social solidarities, in sustained interaction with elite, opponents, and authorities*» (Tarrow 1998 : 4). Til tross for at Nahzat definerer seg selv som et politisk parti fungerer de i praksis mer som en sosial bevegelse, og oppfyller de fire komponentene som utgjør Tarrow's definisjon:

Collective challenges: Flertallet av partiets støttespillere stemmer ikke ved valg men uttrykker sin motstand mot regjeringen og støtte til Nahzat gjennom ukonvensjonell handling, ved for eksempel å demonstrere sin religiøsitet på en måte som ikke regnes som «tradisjonell» for Tadsjikistan, som for eksempel å bære hijab. Tarrow vektlegger ukonvensjonell handling, for å skille sosiale bevegelsers aktivisme fra andre typer kollektiv handling. Dette kan være direkte nedbrytende eller forstyrrende aksjoner rettet mot autoriteter, eliter, andre grupper eller kulturelle koder, men kan også ta form av koordinert personlig motstand, eller kollektiv bekreftelse av nye verdier (Tarrow 1998 : 5).

Common purposes and social solidarities: Hovedårsaken til at mennesker knytter seg sammen i sosiale bevegelser, er for å fremme felles krav mot motstandere, autoriteter eller eliter (Tarrow 1998 : 6). I motsetning til «gamle sosiale bevegelser» som først og fremst var grunnlagt på klasse – eller økonomiske interesser, er solidaritet og verdier karakterisk for «nye sosiale bevegelser» (ibid). Nahzat kan klassifiseres som en «ny sosial bevegelse» ettersom partiets støttespillere kommer fra helt ulike samfunnsgrupper; ungdom med høyere utdanning uten jobbmuligheter, fattige kvinner på landsbygda som savner sovjettidens velferdsordninger, eller regionale eliter som har blitt fratatt makt. Det de har til felles er et ønske om å ha mer innflytelse over sin egen skjebne eller tilgang på ressurser. I tillegg må ledere benytte seg av dypt rotfestede solidaritet - eller identitetsfølelser for å kunne opprettholde bevegelsen over tid (Tarrow 1998 : 10). I Nahzats tilfelle er det islamske verdier (eller det de ser som islamske verdier) som i første rekke danner grunnlaget for en felles solidaritet og kontrasteres til et «umoralsk» regime.

Sustained interaction with elites, opponents, and authorities: Nahzat har opprettholdt seg selv som en bevegelse over lang tid og vært i kontinuerlig aktiv interaksjon med autoriteter, motstandere og eliter. Dette har gjort at de skiller seg som sosial bevegelse fra en enkeltstående demonstrasjon, en koalisjon eller en isolert intellektuell bevegelse.

Det er fire perspektiver som dominerer i analysen av sosiale bevegelser: Kollektiv handling, ressursmobilisering, politiske prosesser og nye sosiale bevegelser (Della Porta & Diani 1999 : 3). Disse perspektivene er ikke gjensidig utelukkende og de fleste forskere henter konsepter fra ulike teoretiske tradisjoner for å gi et helhetlig bilde av fremveksten og utviklingen av sosiale bevegelser i dag. McAdam, McCarthy og Zald, har identifisert de mest sentrale som politisk prosess strukturer, mobiliseringsstrukturer og framing-prosesser (McAdam et al. 1996 : 2). Under følger en oversikt over aspekter ved disse tre konseptene som jeg ser som

relevante for min problemstilling, og som vil fungere som et rammeverk for min analyse av Nahzats mobilisering i kapittel 3, 4 og 5.

1.2.2 Politisk prosess strukturer

Politisk-prosess teoretikere mener at muligheten en gruppe har til å fremme krav og mobilisere støtte først og fremst avhenger av den eksterne politiske konteksten gruppen befinner seg i, nemlig hvilke politiske muligheter eller begrensninger som ligger til grunn for mobilisering. Amerikanske sosiologer og statsvitere har vært mest opptatt av forandringer i politiske strukturer, for å forklare fremveksten av sosiale bevegelser eller revolusjoner (McAdam et al. 1996 : 3). Tarrow definerer politisk mulighet strukturer som *“consistent – but not necessarily formal, permanent, or national – signals to social or political actors which either encourage or discourage them to see their internal resource to form social movements”* (Tarrow 1998 : 19). Tarrow mener det mest sentrale argumentet for å forklare årsaken til at en sosial bevegelse oppstår, er at nye politiske muligheter åpner seg. Han har artikulert fire slike muligheter som øker sjansene for mobilisering; en økende tilgang til det politiske systemet for nye aktører, mulighet for å skaffe seg innflytelsesrike allierte, splittelse innad i eliten, og svekkelse i statens evne eller vilje til å undertrykke opposisjon (Tarrow 1998 : 77-80).

Europeiske teoretikere har vektlagt mer stabile strukturelle faktorer, som hvorvidt en stat er sterk eller svak, og hvilke strategier den til en hver tid tar i bruk overfor politisk opposisjon, for å forklare bevegelsens omfang og form over tid (McAdam et al. 1996 : 3). I følge den sveitsiske statsviteren Hanspeter Kriesi er det først og fremst to generelle strukturelle parametere som avgjør om en stat er sterk eller svak: Graden av statens territorielle sentralisering og graden av fordeling av statelig makt (Kriesi 1995 : 28). Jo mer desentralisert en stat er, jo bredere formell tilgang har befolkningen til staten, men desto mindre er statens evne til å handle. I sentraliserte stater er regionale og lokale tilgangspunkter færre, samtidig som statens evne til å handle er større. Kriesis funn er basert på komparative studier av representative demokratier i Vest-Europa, og hans analyser av maktfordeling mellom lovgivende, utøvende og dømmende makt er ikke overførbare til autoritære regimer som det tadsjikiske, som tilhører en helt annen politisk kultur og hvor det i praksis ikke er snakk om noen form for reell maktfordeling. Men konseptet sterk/svak stat og til en hver tid gjeldende strategier, er allikevel et godt utgangspunkt for å analysere hvilke muligheter og begrensninger som har ligget til grunn for Nahzats mobilisering etter borgerkrigen, ettersom

støtten har økt i en relativt stabil periode i tadsjikisk politikk. Den tadsjikiske statens svakhet og rådende strategier avhenger av andre faktorer enn de Kriesi presenterer, så som sterk regionalisme og mangel på ressurser. Dette er forhold som vil bli nærmere beskrevet i kapittel 3.

Staters strategier ovenfor opposisjon kan være inkluderende (tilretteleggende, samarbeidende, assimilerende), eller ekskluderende (undertrykkende, konfronterende, polariserende) (Kriesi 1995 : 33-34). I land som fører en eksklusiv strategi er det ofte en sterk polarisering mellom stat og opposisjon mens i motsatt fall er motsetningene som regel mindre fremtredende (Kriesi 1995 : 33-37).

Politiske strukturer innvirker ikke bare på sosiale bevegelsers evne til å mobilisere, men også på hvilken type strategier de velger for å fremme krav. Kriesi konkluderer med at svake staters strukturelle åpenhet eller inkluderende strategier, leder til høy grad av organisering men av en moderat type. Sterk stat eller ekskluderende strategier fører til lavere grad av organisering men av en mer radikal type (Kriesi 1995 : 37-51). Men ekskluderende strategier betyr ikke nødvendigvis alltid sterk undertrykkelse av opposisjon. Nettopp på grunn av sterke staters sterke posisjon ovenfor opponenter kan de tillate seg å ignorere opposisjon. Oftere er det svake stater som tyr til undertrykkende metoder for å takle trusler som sosiale bevegelser fremmer mot staten. (Kriesi 1995 : 41).

I følge ressursmobiliseringsteoretikere er forandringer i politiske strukturer også avgjørende for å forklare en sosial bevegelses evne til mobilisere når den er etablert etter en periode med aktivisme. Men på dette stadiet er de politiske og samfunnsmessige mulighetene og begrensningene ikke lenger uavhengig av bevegelsens egne handlinger. De politiske mulighetenes struktur, er nå mer et resultat av samhandling mellom bevegelsen og dens miljø, mer enn bare en refleksjon av forandringer som skjer eksternt (McAdam et al. 1996).

1.2.3 Ressurser og mobiliseringsstrukturer

Dette perspektivet henter først og fremst inspirasjon fra ressursmobiliseringsteori, som fokuserer mindre på hvorfor, og mer på hvordan en sosial bevegelse oppstår og utvikler seg (Tarrow 1998 : 16). Fra denne synsvinkelen er det *interne* faktorer som er de mest sentrale for å forklare en bevegelses suksess, slik som hvordan bevegelsen er organisert og evnen denne organisasjonens medlemmer har til å tilegne seg ressurser og mobilisere folk for å oppnå bevegelsens mål. Ifølge ressursmobiliseringsteori er det en kjerne i den sosiale

bevegelsens organisasjon, som jobber for å bringer penger, støttespillere, oppmerksomhet fra media, allianser med makthaverne og raffinering av organisasjonsstrukturen. Sosiale bevegelser trenger disse ressursene for å være effektive, fordi misnøye alene ikke genererer sosial endring (McCarthy & Zald 1977). McAdam, McCarthy og Zald definerer mobiliseringsstrukturer som *“those collective vehicles, informal as well as formal, through which people mobilize and engage in collective action”* (McAdam et al. 1996 : 3). Med andre ord er mobiliseringsstrukturer gruppene, organisasjonene og de uformelle nettverkene som utgjør bestanddelene av den sosiale bevegelsen (ibid). Ressurser defineres ulikt av ulike teoretikere, men i denne sammenhengen vil jeg vektlegge både materielle ressurser, som penger, arbeidskraft og kommunikasjonsmidler, og immaterielle ressurser, slik som de menneskelige ressursene som danner grunnlaget for bevegelsen. Immaterielle ressurser kan for eksempel være spesialisert kunnskap, som juridisk kompetanse og organisasjonsferdigheter, eller støttespilleres engasjement (Jenkins 1983 : 533).

Ressursmobiliseringsteoretikere fokuserte mest på den formelle organisasjonens ledelse, relasjon til media og samhandling med staten og andre bevegelser. Politisk- prosess teoretikere legger størst vekt på de uformelle nettverkene; Dette kan bety alt fra klubber og formelle grener, til uformelle sosiale nettverk eller militær-lignende grupper. I autoritære regimer er sosiale nettverk og uformelle ressurser spesielt viktig for sosiale bevegelser ettersom mer formelle ressurser fort blir gjenstand for press fra regimet. Tilgang til allerede etablerte uformelle institusjoner og brede sosiale nettverk er avgjørende for en bevegelses mulighet til å formidle sitt budskap og rekruttere medlemmer og støttespillere, fordi de er forankret i hverdagslige relasjoner og derfor mindre tilgjengelige for statelig kontroll. I følge Tarrow er den største utfordringen for sosiale bevegelsers organisatorer å skape en organisasjonsmodell som er robust nok til å strukturere vedvarende relasjoner med opponenter, men samtidig være fleksibel nok til å tillate de uformelle forbindelsene som kobler mennesker og nettverk med hverandre, for å samle og koordinere protest (Tarrow 1998 : 124).

1.2.4 Framing-prosesser

Politiske strukturer, mobiliseringsstrukturer og ressurser kan ikke alene forklare hvorfor en sosial bevegelse oppstår og utvikler seg. For at folk skal mobiliseres må de føle sterk misnøye og samtidig være optimistiske nok til at det er mulig å gjøre noe med problemet ved

å handle kollektivt (McAdam et al. 1996 : 5). Begrepet «Framing» slik det blir brukt i SMT reflekterer de kulturelle og ideologiske komponentene av en sosial bevegelse, og er mer inspirert av kollektiv handlingsteori og teori om nye sosiale bevegelser, som vektlegger rollen følelser, ideologi og kultur spiller i en sosial bevegelses mobilisering. Benford og Snow har utviklet konseptet « Collective action frames» for å beskrive hvordan sosiale bevegelser fortolker «verden der ute» på en helt spesifikk måte som er ment for å « *mobilize potential adherents and constituents, to garner bystander support, and to demobilize antagonists*» (Benford & Snow 2000 : 614). De har identifisert tre sentrale «framing» grep en sosial bevegelse må gjøre, som de kaller «Core framing tasks»:

Det første er *diagnostiserende framing*: Først må bevegelsen diagnostisere en tilstand som et problem som må løses. Dette kan innebære at en situasjon som de potensielle deltakerne i utgangspunktet oppfattet som vanskelig men unngåelig, diagnostiseres som uholdbar og urettferdig. Diagnosen innebærer også tildeling av ansvar og identifisering av den eller det som er skyldig for den urettferdige situasjonen.

Det andre er *prognostiserende framing*: Sosiale bevegelser må tilby konkrete løsninger på problemet og spesifikke taktikker og strategier som skal føre til løsningen.

Det tredje er *motivasjons-framing*: Mens potensielle deltakere kan ha en felles forståelse om årsakssammenhenger og løsninger på et bestemt problem, er det nødvendig med motiverende «frames» for å overbevise dem til faktisk å bli involvert i aktivisme, og forvandle passive tilskuere til å bli aktive deltakere i bevegelsen. (Benford & Snow 2000: 615-617).

Frame resonance

For at en sosial bevegelse skal kunne lykkes er det helt avgjørende at bevegelsens ideologi og mål finner gehør hos målgruppens. I følge Benson og Snow er det de bevegelsene som trekker veksler på målgruppens kulturelle symboler, språk og identitet som vil ha størst suksess (2000 : 619-622). Men bevegelsers entreprenører kan ikke bare utvikle «frames» basert på tradisjonelle kulturelle symboler, da ville de kun ha reflektert ett gitt samfunns verdier og vært ute av stand til å utfordre dem (Tarrow 1998 : 110). I stedet må sosiale bevegelser plassere sin «frame» et sted mellom egne verdier og mål og målgruppens, på samme måte som for eksempel Lenin og Mao tilpasset Marx' ideer til sine lokale omstendigheter. (Ibid). Snow og Benford kaller denne prosessen for «Frame alignment». Evnen en «frame» har til å finne gehør hos befolkningen avhenger også av om den er konsekvent, om den er empirisk

troverdig i det virkelige liv, om den er relevant for den enkelte, om den er inkluderende eller ekskluderende, om den er fleksibel eller ikke, og ryktet til den eller de som utvikler den (Benford og Snow 2000 : 619-22).

Frame –alignment prosessen blir også påvirket av konkurranse med andre aktørers «frames». Den sosiale bevegelsens ledere konkurrerer med hvordan staten og andre bevegelser tolker og forklarer verden der ute, og internt konkurrerer ulike fraksjoner i bevegelsen om hvilken «frame» som skal adopteres av hele bevegelsen. Som oftest er det prognoserene framing som skaper splittelse innad i bevegelsen – Mens medlemmer som regel er enige om hvem eller hva som har skylden for et problem, er det ofte uenighet om hvilke strategier og taktikker som skal brukes for å nå målet (Benford & Snow 2000 : 625-627). Det er særlig i bevegelsens mer modne fase at framing-prosessen blir formet av den sosiale bevegelsens bevisste strategiske avgjørelser og intens konkurranse med staten, andre bevegelser og bevegelsens aktører seg i mellom (McAdam et. al 1996).

Tarrow trekker også frem følelsenes rolle i framing-prosesser. Han hevder at ingen betydelige forvandlinger fra krav til handling kan skje uten å trekke veksler på, eller skape emosjonell energi. Noen følelser er klart mer mobiliserende enn andre. Sinne, hat, solidaritet og kjærlighet er for eksempel «vitaliserende» og vil mer sannsynlig utløse motstandshandlinger enn resignasjon og depresjon, som er «devitaliserende» og vil mer sannsynlig være til stede under demobiliseringsfaser (Tarrow 1998 : 110). Fordi religion er en så pålitelig kilde til følelser er det mange sosiale bevegelser som bruker religion i sin Framing - prosess. Religion tilbyr allerede eksisterende symboler, ritualer og solidaritetsfølelser som kan tas i bruk og tilegnes av sosiale bevegelser (Ibid).

1.3 Begrepsdefinisjoner

Dette kapittelet avklarer noen begreper som er viktige for den videre analysen. Det generelle kaoset som oppstod etter Sovjetunionens oppløsning gjorde det mulig for andre bevegelser som også bygger sin ideologi på islam å konkurrere med Nahzat om støttespillere. Ettersom jeg mener at dette har påvirket Nahzats evne til å mobilisere, og argumenterer for at Nahzat har vist seg å bli den mest vellykkede, vil jeg kontrastere Nahzat til andre bevegelser i oppgaven.

Å skille mellom moderat og radikal islamisme er problematisk fordi det ikke finnes noen felles forståelse av hvordan man definerer radikalisme. I noen sammenhenger blir begrepet radikale islamister brukt om de som forsvarer og legitimerer bruken av vold, mens moderate islamister fordømmer det, mens andre bruker skillet mellom moderat og radikal etter hvordan bevegelsen stiller seg ideologisk (Denoeux 2013). Ettersom sosiale bevegelser forandrer både sin diskurs og sine metoder etter skiftende politiske omstendigheter vil jeg forsøke å unngå å beskrive islamistiske bevegelser som enten moderate eller radikale. Jeg velger heller å skille mellom bevegelser som har sitt utspring i det muslimske brorskaps ideologi, og de som bygger sin ideologi på salafi - eller Wahhabi - doktrine.

1.3.1 Islamisme

På begynnelsen av 30-tallet introduserte Hasan al-Banna, grunnleggeren for Det muslimske brorskap i Egypt, og Aul-Aloa Maududi, grunnleggeren av det Indisk-pakistanske Jamaat –i Islami partiet, en ny bevegelse som bestrebet seg på å definere islam først og fremst som et politisk system, i tråd med 1900-tallets dominerende ideologier. Ifølge den franske forskeren Olivier Roy er islamismen først og fremst et barn av moderniteten som ble introdusert til den muslimske verdenen gjennom vestlig kolonisering og ikke en reaksjon mot den. Islamistene anerkjenner modernitet i samfunnet når det gjelder utdanning, teknologi, økonomi, og forandringer i familiestrukturer (Roy 2004 : 58). I denne oppgaven vil jeg bruke Asef Bayats definisjon av Islamisme *som et begrep som refererer til de ideologier og bevegelser som streber etter å etablere en eller annen form for «islamisk orden» En religiøs stat, shari'a lov, og moralske koder i muslimske samfunn* (Bayat 2013 : 4). Den viktigste forskjellen på islamister og rene religiøse bevegelser er at de ønsker å ta kontroll over staten. Bayat skriver at islamistenes insistering på å ta statsmakten kommer fra det doktrinære prinsippet fra koranen; «påby det rette og forby det gale». Islamister ønsker ikke bare å ta kontroll over staten fordi det sikrer deres styre, men også fordi de ser staten som den mest effektive og funksjonelle institusjonen for å fremtvinge «det gode» og fjerne «det onde» i muslimske samfunn. Bayat skriver at som en konsekvens av islamistenes normative og lovmessige perspektiver basert på denne doktrinen, vektlegger de menneskets forpliktelser fremfor deres rettigheter – mennesket ble forstått mer som en pliktoppfyllende undersått en rettmessig statsborger (Bayat 2013 : 5).

Hva som er det «gode» og hva som er det «onde» er åpent for fortolkning og synet på dette varierer sterkt fra bevegelse til bevegelse. Islamistiske bevegelser skiller seg også fra

hverandre etter hva slags strategier de bruker for å oppnå sine mål. Noen forsøker å etablere moralsk og politisk hegemoni i sivilsamfunnet i håp om at staten til slutt vil bli islamisert som følge av islamiseringen av samfunnet, eller ved å delta i politikken som konvensjonelle partier gjennom valgkampanjer og valg. Andre mer revolusjonære bevegelser ønsker å ta kontroll over staten gjennom terrorisme og vold og islamisere samfunnet ovenfra og ned (ibid).

1.3.2 Post-islamisme

Olivier Roy og Asef Bayat bruker begrepet post-islamisme på ulike måter: Roy brukte uttrykket første gang i boka « The failure of political islam » i 1997 for å beskrive slutten på en epoke der islamismen som original ide har feilet og blitt overtatt av «neofundamentalisme» (Roy betegner politiske bevegelser som bygger sin ideologi på salafi-filosofi som neofundamentalister). Han mener ikke at islamistiske partier vil slutte å eksistere, eller å spille en viktig politisk rolle i fremtiden, men at ingen islamistiske partier noe sted i verden har oppnådd sitt mål. Roy mener at islamismen lå nærmere marxismen enn Koranen, og at en viktig årsak til fremveksten av «neofundamentalisme» er at islamistene har gitt opp sin internasjonale agenda og sitt revolusjonerende budskap. I stedet har den blitt “sosialdemokratisert” omtrent samme måte som venstre-radikale bevegelser på 70-tallet, og blitt forandret til en form for islamsk nasjonalisme (Roy 2004 : 58-67). Han skriver at når islamistene kommer til makten, eller deltar i politikk, blir de sekularisert, og mener derfor at i dag ville enhver islamistisk politisk seier i et muslimsk land kun føre til overfladiske endringer i lov og skikker. I følge Roy er de fleste islamister i dag utelukkende opptatt av å beskytte muslimske verdier mot vestlig kultur, og har gått fra å være revolusjonære til å bli veldig konservative (Roy 2004 : 77).

Bayat bruker begrepet post-islamisme med et mer positivt fortegn. I likhet med Roy mener han at islamistene blir klar over sin diskurs utilstrekkeligheter etter hvert som de forsøker å institusjonalisere, eller forestille seg dets styre. Den kontinuerlige prøvingen og feilingen, presset fra globale faktorer eller nasjonale realiteter, ville gjøre den ideologiske rammen mottakelig for spørsmål og kritikk. Islamismen blir tvunget til å gjenoppfinne seg selv, både av sine egne interne motsetninger og av samfunnsmessig press (Bayat 2013 : 8).

Bayat ser post-islamisme ikke bare som en tilstand, men også som et bevisst politisk prosjekt blant en ny generasjon islamister. Han mener at post-islamister er like opptatt av islamske verdier og moralske koder for å bygge et samfunn som det de tradisjonelle islamistene er, og

har ikke blitt sekularisert, men at de trekker frem andre aspekter ved islam, som vektlegger individuelle valg og frihet (om enn i varierende grad) og demokrati og modernitet, for å oppnå en "alternativ modernitet" til den som representeres av vesten. For Bayat representerer post-islamisme et forsøk på å sammensmelte religiøsitet og rettigheter, islam og frihet. Det er et forsøk på å snu opp ned på islamismens grunnleggende prinsipper ved å understreke rettigheter i stedet for plikter, mangfold i stedet for en enestående autoritativ stemme, historisitet snarere enn faste skriftsteder, og fremtiden i stedet for fortiden. Med andre ord er post-islamismen for Bayat ikke slutten på en epoke der islamisme har «feilet», men en videreutvikling av islamismen som ideologi i en ny retning, etter en periode med eksperimentering fulgt av internt og ekstern kritikk (Bayat 2013 : 8). Jeg vil argumentere for at Nahzat ikke er et islamistisk parti men at bevegelsen kan klassifiseres som post-islamistisk, og at dette er en av årsakene til den økende oppslutningen.

1.3.3 Salafisme og Wahhabisme

I motsetning til islamismen er salafisme er ikke en ideologi men mer en type filosofi eller sinnstilstand. Salafisme stammer fra uttrykket; de fromme forfedrene (al-Salaf al-Salih), som var de tre første generasjonene av muslimer som hadde førstehåndserfaring med fremveksten av islam, og regnes som eksemplariske for den riktige måten å leve for fremtidige muslimer.

Salafismen forkynner en retur til studiet av de grunnleggende kildene til islam, Koranen og Hadith³, som den beste metoden for å finne tilbake til den uberørte renheten i islam, og avviser taqlid, eller "blind" etterfølgelse av de fire kanoniske lovskolene (madhhab).

Salafismen godtar derfor itijihad, eller individuell tolkning av koranen og Hadith, (riktignok langs strenge linjer). I Islam er Koranen ansett som Guds direkte ord, mens livet til profeten Muhammed (som er gjenfortalt i hadith) blir sett på som den perfekte måten å leve etter læresetninger og verdier fra Koranen. Salafiene mente at muslimer måtte oppføre seg akkurat som den fromme forfader hvis gjerninger og tanker ble funnet i kildene til islam (Meijer 2009 : 4). Salafiene var primært kvietistiske men i moderne tid er flere bevegelser som er inspirert av salafismen politisk orienterte.

Flere av dagens politiske bevegelser som bygger sin ideologi på salafi-doktrine har sitt utspring i *Wahhabismen*. Dette er en pre-moderne bevegelse grunnlagt av Muhammad ibn

³ Hadith er fortellingen om Muhammeds liv og virke.

Abd al-Wahhab (1703-1792). Som salafiene mente han at som en følge av islams spirituelle og politiske forfall siden dens gylne tidsalder, hadde muslimer glemt sin religion og levde i en barbarisk tilstand av ignoranse. Den eneste måten å oppnå frelse var gjennom gjeninnføring av absolutt monoteisme og troen på Guds enhet. For å oppnå denne uberørte renheten fordømte han aksepten for mellomledd mellom mennesket og Gud, slik som pilegrimsreiser til helgengraver, hellige trær, astrologi, sannsigere og sufisme. Salafiene betraktet disse praksisene som avgudsdyrkelse og polyteisme, med røtter i religionen som rådet i Mekka før Muhammed begynte å forkynne islam. Men i motsetning til salafiene, kalte Ibn al-Wahhab alle de som ikke fulgte doktrinen om Guds enhet for vantro eller apostater (frafalne), som derfor kunne bli bannlyst. Wahabittene betrakter også shia-islam som vranglære, og shia-muslimer som kjettere. Dette fungerte som en forutsetning for å føre jihad mot dem. Wahhabismens bidrag til salafismen kom derfor etter hvert til å bli en forsterkelse av en fremmedfiendtlig holdning til utlendinger, og sekterisme mot ikke-Wahhabi muslimer (Meijer 2009 : 10).

Meijer skriver at salafismens appell ført og fremst ligger dens klare og enkle budskap, og evne til å styrke og endre identiteter : « *Salafism transforms the humiliated, the downtrodden, disgruntled young people, the discriminated migrant, or the politically repressed into a chosen sect (al-firqa al-najiya)* » (Meijer 2009 : 13). Fordi salafismens appell først og fremst ligger i en innbitt fornektelse av verden, mens dens svakeste side er et underutviklet politisk vokabular, tar dens utilslørte politiske aktivisme ofte form av vold og jihad (Meijer 2009 : 18).

Islamistene er mer fleksible, pragmatiske og politiske i sin tilnærming, og tilpasser seg i større grad lokale kulturelle uttrykk, og er mer opptatt av nasjonale saker. Meijer mener derfor at en tommelfingerregel er at der nasjonalistiske saker har vært dominerende, som i Palestina, eller der hvor det er etnisk strid, som i Bale i Etiopia, eller der hvor samfunnet er mer pluralistisk og det er mulig å utfordre staten gjennom politikk, som i Egypt og Tyrkia, vil islamismen dominere. Fordi Salafismen er apolitisk og ikke territoriell eller kulturell, vil den være utbredt i et miljø der enten nasjonale eller etniske saker ikke eksisterer, der det ikke er mulig å fremme krav gjennom politikk, eller hvor befolkningen er knust og radikalisert (Algerie på 1990-tallet, Tsjetsjenia under den andre krigen, eller Irak etter den amerikanske invasjonen). I de siste tilfellene tar *Jihadisk salafisme* over for kvietistisk salafisme (Meijer 2009 : 21-22).

2 Historisk bakgrunn

Dette kapittelet gir et raskt overblikk over Tadsjikistans historie. Det er naturlig nok ikke plass til en inngående beskrivelse av historien om politisk islam i Tadsjikistan, men jeg har trukket frem det jeg ser som mest relevant for oppgavens problemstilling.

2.1 Transoxania

Dagens Tadsjikistan utgjør en del av det området som grekerne kalte Transoxania (på latin), og som araberne kalte Ma wara al-nahr (den andre siden av elva). Området er avgrenset av to elver, Syr Darya i sør og Amu Darya i nord. Den offisielle tadsjikiske historiografien fører tadsjikisk historie tilbake til Bactria og Sogdania, som utgjorde statslignende størrelser på 600- og 500-tallet før Kristus (Jonson 2006 : 20). Tadsjikiske myndigheter regner også den hellige zoroastriske teksten «Avesta» som ble utarbeidet og samlet i det 12. og 10. århundret før Kristus, som tadsjikisk. Avesta er basert på de ariske stammenes muntlige fortellertradisjon og antas å ha blitt kompilert av Zarathustra. Avesta er den tidligste skriftlige indoeuropeiske kilden og flere nasjoner gjør krav på den som sin, men tadsjikiske historikere mener å ha lokalisert det geografiske området som beskrives i teksten som Bactria og Sogdania (Jonson 2006 : 21). Bactria tilsvarte omtrent det som i dag er det Nordlige Afghanistan, sørlige Tadsjikistan, og sørøstlige Usbekistan og Turkmenistan. Arkeologiske utgravninger har vist at det eksisterte tusenvis av velorganiserte byer i dette området lenge før perserne invaderte. Sogdania lå lenger nord i området rundt elva Zerafshan som har sitt utspring nord i Tadsjikistan og renner ut i vestlige Usbekistan mot Samarkand, og deles derfor i dag med Usbekistan.

Bactria ble innlemmet i det persiske Akamenide-dynastiet under kong Kyros den store på midten av 500-tallet før Kristus, og fikk en sentral plass som et viktig handelsknutepunkt i imperiet som varte i to hundre år. Området var strategisk viktig og spilte en sentral rolle i det persiske rikets politiske historie (Jonson 2006 : 22). I 329 før Kristus, inntok Aleksander den store Bactria etter å ha nedkjempet Kong Darius i slaget som markerte slutten på det persiske imperiet. Etter Alexander den stores død, ble området delt inn i 27 mindre fyrstedømmer. På denne tiden begynte tyrkisktalende nomadestammer å bosette seg i urbane områder i grenseområdene mellom det iransktalende oasesamfunnet og steppene i nord (Nourzhanov & Bleuer 2013 : 12).

2.2 Den arabiske, mongolske og usbekiske invasjonen

På midten av 600-tallet hadde det arabiske kalifatet ekspandert helt til bredden av Oxus (dagens Amu Darya). I 709 ble Bukhara erobret og innlemmet i Umajjade-kalifatet. I løpet av de neste 200 årene ble innbyggerne forbundet med nettverket av muslimsk kultur og området ble et viktig senter for islamsk skoloring. Noen av de aller viktigste figurene for den islamske sivilisasjonen kommer herfra; Sunni-muslimene regner seks kompilasjoner av hadith som gyldige. To av de seks kompilatorene, Abu Ismai'il al-Bukhari (810-70) og Abu 'Isa Muhammad al-Tirmidhi (825-929) var fra Transoxania. Innflytelsesrike jurister som Abu Mansur Muhammad al-Maturidi (Burhan al-Din Abu'l Hasan al-Marghinani (d. 1197), vitenskapsmannen Abu Nasr al-Muhammad al-Farabi(d. ca 950) som var kjent som «den andre læreren» (Etter Aristoteles); og den rasjonalistiske filosofen Abu 'Ali Ibn Sina (980-1037, kjent i vesten som Avicenna) er alle figurer som har spilt en helt sentral rolle i den islamske sivilisasjonens historie i dens «klassiske» tidsalder . Alle disse ble født i området som i dag utgjør Tadsjikistan og Usbekistan (Khalid 2007 : 25). På slutten av 1000-tallet var Bukhara senteret for det uavhengige Samanide-dynastiet som beskyttet utviklingen av ” ny-persisk”(det vil si persisk som et fullkomment islamisert språk) som et litterært språk.

Da mongolen invaderte på 1200-tallet, ble islam ble først fordrevet fra den politiske sfæren og dens moralske og etiske imperativer ble underordnet mongolsk praksis (Khalid 2007 : 26). Mongolene hadde sine egen lovmessige og etiske kodeks som tok over for Shariatet, og islam mottok ikke lenger kongelig beskyttelse men fortsatte allikevel å praktiseres blant de persisk-talende Transoxanerne. Da det mongolske imperiet falt fra hverandre utover på 1300-tallet, konverterte de etter hvert til islam selv.

I løpet av middelalderen vokste det frem en rekke messianske bevegelser, blant annet Safavidene som endte opp med å ta makten i Iran og innførte Shia-islam. På denne måten oppsto det et klart skille mellom iransk og Sentral-asiatisk religiøs- og politisk kultur (Roy 2000 : 145). I denne perioden oppsto også Sufi-bevegelsene⁴. Den viktigste Sufi-ordenen

⁴ Sufisme er en retning i islam som er institusjonalisert i Sufi-brorskap. Det finnes en rekke sufi – ordener og de er veldig forskjellige både med hensyn til lære og rituell praksis, men et fellestrekk er lovprisning av Gud gjennom faste rituelle formularer, ofte i kombinasjon med ulike pusteteknikker, dans og musikk. De viser også

Naqshbandiya ble etablert av Bahauddin Naqshband(1317-89) i Bukhara og spredte seg senere til resten av den muslimske verden (ibid). En annen viktig sufi-orden i Sentral-Asia er Qadiriyya – ordenen som oppstod i Bagdad.

På slutten av 1400 tallet etablerte Timur, fra tyrkiskspråklige stammer i øst et enormt imperium i Sentral-Asia. Imperiet varte i flere generasjoner men Timurs arvtakere ble til slutt fortrent av de nomadiske etterfølgerne av Shaibani Khan, en muslimsk prins fra nord med direkte herkomst fra Uzbek Khan, Djengis Khans barnebarn. Disse nomadene som ble kalt usbekere, ble etter hvert fastboende og assimilerte seg etter de persisk-talende fastboenes skikker og kultur. Usbekerne etablerte det som etter hvert kom til å bli Bukharakhanatet som senere ble delt inn i tre separate khanater, Buhkara, Khiva og Kokand. Under usbekisk styre fikk Bukhara tilbake statusen den hadde hatt som et senter for islamsk skoling. Bukharas madrasaer⁵ tiltrakk seg studenter og pilgrimmer fra hele Sentral-Asia, India og Tatarstan. Denne skoleringen bygget på en sammensmeltning av islamsk rettslære etter Hanafi-skolen og Sufisme. Sharia og tariqat⁶ ble brukt som komplementære kilder, og alle ulemaer hadde Sufi-tilknytninger (Khalid 2007 : 31).

Hanfi-skolen for fortolkning (fiq) er den eldste og største av de fire islamske lovskolene og omfatter i dag to tredjedeler av verdens muslimske befolkning. Lovskolen er kaldt opp etter Abu Hanafi (699-767). Haghayeghi skriver at Hanafi-islam, slik den ble undervist og praktisert i Sentral-Asia, kjennetegnes først og fremst ved at troen på Gud er viktigere en streng overholdelse av praksis. Den vektla samtykket fra felleskapet og privat mening fremfor streng etterlevelse av Sunnah, og var relativt tolerant med hensyn til straffemetoder, skilsmisse og almisser og mindre diskriminerende mot kvinner en for eksempel Hanbal-madhaben som dominerer i de arabisk-språklige landene. For det tredje så den meningsforskjeller som et aspekt av guddommelig nåde snarere enn som et avvik fra en absolutt sannhet (Haghayeghi 1995 : 80-81).

På 17- og 1800-tallet opplevde de usbekiske dynastiene økonomiske nedgangstider, både som følge av at de maritime handelsrutene gjorde at den gamle silkeveien mistet betydning, men

alltid til en uavbrutt kjede fra den første tiden frem til i dag, som den åndelige lederen (shayk eller pir) garanterer for.

⁵ En skole som underviser i islam

⁶ Tariqa betyr enten «sti, vei» eller «brorskap» avhengig av konteksten. Tariqa betegner en skole eller bestemt sufi-orden - den mystiske læren og spirituelle praksiser innenfor en spesifikk orden.

også fordi de Sunni-muslimske sentral-asiatene ble mer og mer isolert fra de iranske Shia-muslimene (Kappeler 2001 : 191). I tillegg gjorde en rekke kriger mellom Khanatene og interne konflikter mellom ulike stattholdere og mellom den fastboende og nomadiske befolkningen den politiske situasjonen ustabil (ibid).

2.3 Tsar-Russland og islam

Den russiske erobringen av Sentral-Asia startet i 1864. Den svake økonomiske og politiske situasjonen khanatene befant seg i gjorde det enklere for Russland å ekspandere i det sørlige Sentral-Asia sammenlignet med Kaukasus og de Kasakhstanske steppene der de møtte sterk motstand. Store deler ble heller ikke faktisk inkorporert; Bukhara-emiratet og Khiva-khanatet ble russiske protektorater og forble uavhengige under internasjonal lov, men de måtte åpne for handel med russerne og ble senere en del av den russiske tollunionen. Utenrikspolitisk var de fullstendig avhengig av St. Petersburg og de måtte betale store krigsskadeerstatninger som var en tung byrde for økonomien. Innenrikspolitisk ble den sosiale og politiske strukturen bevart og Emiren og Khanen fortsatte å regjere over sine undersåtter på samme måte som tidligere, men unntak av at russerne gjorde slutt på slavehandelen. Den indirekte måten Russland styrte det sørlige Sentral-Asia på gjør at Kappeler sammenligner situasjonen med hvordan England styrte i India (Kappeler 2001 : 196).

Da Russland inntok Sentral-Asia var tsaren preget av eurosentrisk ideer inspirert av Darwinismen og i motsetning til hva som var tilfelle i de muslimske områdene. Russland tidligere hadde erobret, ble overklassen ikke integrert eller kooptert inn i den russiske adelen og befolkningen forble kolonisert i klassisk forstand og segregert fra russerne (Kappeler 2001 : 197). Det ble imidlertid ikke gjort noen seriøse forsøk på misjonering eller russifisering. I stedet bevarte russiske myndigheter helt bevisst det konservative muslimske presteskapet ved å garantere for deres store eiendommer og bevare deres madrassaer. Den ortodokse kirken fikk spesielt forbud mot å drive misjonsarbeid i regionen. Russerne håpet at støtte fra den etablerte islamske eliten ville garantere den politiske og sosiale stabiliteten i området (ibid). Ulemaen falt tilbake på en lang tradisjon av kvietisme ovenfor politisk makt som allerede var godt artikulert i Hanfi-tradisjonen; Så lenge herskerne ikke gjorde noe som var ødeleggende for Shariatet, og så lenge muslimene som et samfunn beholdt en plass hvor islam kunne bli

praktisert og vokterne av shariatet kunne dømme i saker som gjaldt sivil og personlig rett, så de det koloniale styret som legitimt (Khalid 2007 : 38).

Jadidene og Pan-islamisme

På begynnelsen av 1900-tallet skulle en ny reformbevegelse komme til å utfordre den konservative Ulemaen. Jadidene var en del av en bredere reformbevegelse som spredte seg utover hele Midtøsten på slutten av 18 - og begynnelsen av 1900-tallet, inspirert av Jamal ad-Din Afghani (Roy 2000 : 35). Jadidene var inspirert av salafi-filosofi i den forstand at de fremmet en «ren» islam fri for lokal overtro og før-islamske praksiser, og individuell tolkning av Koranen og Hadith fremfor å følge madhaber. Samtidig var de sterke beundrere av vestlig modernisering, teknologi og industri, og mente at den eneste måten muslimer kunne frigjøre seg fra kolonistene og bli en del av den moderne verden som likestilte partnere, var å ta igjen vesten når det gjaldt moderne utvikling (Khalid 2007 : 42).

2.4 Den tadsjikiske sovjetrepublikken

Jadidene møtte først revolusjonen med stor entusiasme, og i en kort periode mellom 1921 og 1927 samarbeider bolsjevikene med de «røde mullaene» (Roy 2000 : 52) men etter hvert som kommunistene startet med sin aggressive anti- religiøse kampanje ble de også drept eller sendt til arbeidsleirer i Sibir sammen med de konservative imamene , mullaene og ulemaene. I tillegg ble moskeer og religiøse skoler stengt, konvertert til sekulært bruk, eller man lot dem forfalle. På slutten av 80-tallet hadde Tadsjikistan bare 17 store moskeer som ble brukt til fredagsbønnen (Atkin 1995 : 251).

I stedet bygget Tadsjikere offisielt sekulære tehus (chaixana) eller klubbhus, som ble brukt til bønn og religiøs undervisning. På slutten av sovjettiden eksisterte det over tusen slike «uoffisielle moskeer» i Tadsjikistan (ibid). I tillegg var det mange tadsjikere som møttes ved de tallrike hellige stedene, slik som helgengraver og hellige kilder, for å be og møte religiøse personligheter. Sovjetiske autoriteter forsøkte å stoppe bruken av slike hellige steder ved å konvertere dem til sekulær bruk, la dem forfalle eller gjennom propagandakampanjer for diskreditere deres «hellighet» men denne politikken var ikke særlig vellykket rett og slett fordi det er så mange av dem, og fordi en stor del av disse hellige stedene er en del av naturen, slik som hellige kilder og formasjoner i fjellet, og derfor fysisk vanskelig å kontrollere

tilgangen til (ibid). Sufismen ble også styrket i Sovjetperioden ettersom deres hemmelige brorskap også var vanskelig å kontrollere (Olimova 1999).

Et skifte i sovjetisk politikk ovenfor Islam kom under andre verdenskrig da Stalin måtte mobilisere befolkningen mot tyskerne. I løpet av krigen ble rådet for muslimsk religion opprettet. Den var organisert med base i fire regioner med hver sin uavhengige administrasjon. Disse institusjonene fungerte som regulatorer av det sovjetiske muslimske religiøse liv. SADUM (Spiritual Administration of the Muslims of Central Asia and Kazakhstan), hadde blant annet ansvar for opplæringen og ansettelsen av muslimsk presteskap, drift av moskeer, avholdelse av seminarer og konferanser, og publikasjon av religiøse bøker, tidsskrifter og kalendere .

Den islamske renessansen i Tadsjikistan skjøt fart på 50-tallet under Nikita Khrusjtsjovs avstalinisering da amnestiet fra 27. mars 1953 og den delvise åpningen av Gulag gjorde det mulig for to tusen Mullaer og imamer som var blitt undertrykket i 30 og 40-årene å returnere til sine hjemsteder (Dudoignon 2011 : 73). Flere av disse startet litterære kretser og fortsatte sin praksis som imamer i små uformelle grupper som møttes under dekke av mer sekulære formål. Mange av de tidligere fangene skulle spille en viktig rolle for gjenoppreisningen av en persisk-islamsk kultur utover på 60-og 70 tallet(ibid). Samtidig var Khrusjtsjov en tro kommunist og politikken ovenfor islam ble mer undertrykkende enn den hadde vært i Stalins senere år. Men mens Khrusjtsjovs førte en hard anti-religiøs kampanje i resten av Sovjetunionen innså lokale tjenestemenn at overholdelse av islamsk praksis var så sterk i sørlige Tadsjikistan at de for eksempel tillot byggingen av en moske i Kurgan-teppa (Atkin 1995 : 248).

Lenin og Stalins oppdeling av grensene mellom sovjetrepublikkene fikk store følger for den politiske utviklingen i Tadsjikistan. Tadsjikistan endte opp med det fjellrike og rurale området av østlige Turkestan, mens de kulturelle og religiøse sentrene Bukhara og Samarkand ble innlemmet i den usbekiske sovjetrepublikken. Mange tadsjikere som bor i dagens Usbekistan ble klassifisert som usbekere i passet mens områder med en stor usbekisk befolkning slik som Leninobod, ble innlemmet i den tadsjikiske sovjetrepublikken. Det var områdene med den største usbekiske befolkningen som hadde mest utbytte av det sovjetiske moderniseringsprosjektet: Det industrielle senteret var lokalisert i Leninobod og produksjonen var rettet mot Russland og Usbekistan. Innbyggerne i Kulob, som var det viktigste området for bomullsproduksjon, var også dominert av usbekere og ble Leninobodernes juniorpartnere i

styre av republikken. Usbekere ble også favorisert politisk – det var usbekere som dominerte i kommunistpartiet sammen med russerne. Noen få etniske pamirer fra Gorno-Badakshon ble etterhvert kooptert i denne russisk-usbekisk - dominerte politiske strukturen (Jonson 2006 : 108-112).

Det sovjetiske moderniseringsprosjektet førte med seg mye positivt, analfabetisme ble for eksempel nesten utryddet, og særlig gjorde utdanningen og den relative frigjøringen av den kvinnelige befolkningen at mange tadsjikere i dag føler at de har lite til felles med nabolandet Afghanistan. Men generelt fikk tadsjikere mye mindre utbytte av moderniseringen enn de andre sovjetrepublikkene. Landsbygda stagnerte, men befolkningen flyttet ikke til byene og for en stor del av befolkningen ble den sovjetiske moderniseringen og industrialiseringen oppfattet som fremmed og unødvendig (Olimova 1999 : 2). Tvangsmigrasjonene av tadsjikere som bodde i fjellene ned til bomullsmakene i Kurgan – Teppa og Hisor la også noe av grunnlaget for de regionale konfliktene som oppstod da Sovjetunionen brøt sammen. Tvangsmigrasjonene førte også til at de viktigste sufi-retningenes nettverk ble spredt utover den tadsjikiske sovjetrepublikkens territorium. De som praktiserte en kvietistisk, reformvennlig islam fra «lavlandet» med historiske røtter i Ferganadalen (ofte usbekere), og tadsjikere som praktiserte en mer konservativ tradisjonalistisk og delvis politisert islam fra Karategin-regionen og Zerafshan-dalen med sterke genetiske bånd til Bukhara og Samarkands religiøse sentere, ble boende side om side (Dudoignon 2011 : 72). Det var de førstnevnte som dominerte i SADUM og utover på 60 og 70-tallet oppstod det gnisninger mellom Ulemaen i SADUM og de som opererte i den uformelle sfæren. Ulemaen i SADUM kritiserte sistnevnte for å blande inn politikk i den religiøse undervisningen, mens førstnevnte kritiserte SADUMs rolle i massemobiliseringskampanjene som var arrangert av Sovjetunionen og kommunistpartiet. Men samtidig som Ulemaen i SADUM bestrebet seg på å vise lojalitet til sovjetstaten hadde de også sin egen agenda basert på jadidenes reform og moderniseringsideer, særlig når det gjaldt klær og andre uttrykk for islamsk identitet for å skille seg fra europeere (ibid).

En sentral figur i den uoffisielle sfæren var Muhammadsjan Rustamov – Hindustani, bedre kjent som Mawlawi Hindustani (1892 -1989). Hindustani begynte sin religiøse utdanning i Kokand i Ferganadalen og Bukhara, og reise siden til Afghanistan og fortsatte sin utdanning i Mazar-i Sharif og Jalalabad. Deretter studerte han 8 år ved en madrassa i Rajastan i India (Naumkin, 2005 : 45). Etter at han kom tilbake til hjemlandet i 1927 ble han arrestert flere ganger og tilbrakte til sammen 15 år i Sibir. I 1947 bosatte han seg i Dusjanbe hvor han fikk

en stilling som Mutawalli (lavere rang en imam). og opprettet en madrasa som ble stengt av KGB i 1973.

Dourdignon skriver at ettersom frontfigurene for gjenreisningen av islam i Tadsjikistan hadde sin utdannelse fra perioden før andre verdenskrig som var basert på ideer utviklet i Sentral-Asia på begynnelsen av 1900-tallet, var denne renessansen preget av isolasjon fra resten av den muslimske verden. Med unntak av gnisningene mellom SADUM og de uformelle mullaene og imamene var den islamske renessansen i Tadsjikistan hovedsakelig upolitisk fremt til slutten av 70-tallet (Doduignon 2011 : 58). Både uformelle og formelle religiøse personligheter promoterte først og fremst pietisme og delte et ønske om å gjenopprette tradisjonelle islamske høflighetskoder og gode manerer (ibid).

2.5 Fremveksten av Nahzat

Ett helt nytt kapittel i den tadsjikiske historien om islam begynte på 70-og 80 -tallet. Den islamske revolusjonen i Iran, Islamiseringen av Pakistan under General Mohammed Zia-ul-Haq på slutten av 70-tallet og mujahedins motstand mot den Sovjetiske invasjonen på 80-tallet, var alle faktorer som la til rette for til fremveksten av politisk islam i Tadsjikistan (Karagiannis 2006 : 2). Nahzat har røtter i små islamistiske undergrunnsorganisasjoner som fokuserte på religiøs undervisning og formidling av muslimbrødrenes ideer. To av de fremtidige grunnleggerne for Nahzat; Said Abdullah Nuri og Muhamadsharif Himmatzoda studerte begge hos Mawlawi Hindustani.

«De unge mullahene» som de kalte seg selv var altså utdannet i den klassiske religiøse litteraturen som sirkulerte i den uformelle sfæren i Tadsjikistan i sovjetperioden, men var også påvirket av moderne islamistisk litteratur, først og fremst verk skrevet av Det muslimske brorskap (Naumkin 2006: 208). Denne nye innflytelsen kom til uttrykk gjennom kritikk både av den offisielle ulemaen og «parallele» tradisjonelle mullaers forsiktighet overfor det sovjetiske regimet. De mente det var umulig å skille mellom islam og politikk og gav sin støtte til FIS i Algerie, noe som gjør at Roy klassifiserer dem som et typisk islamistisk parti (Roy 2000 : 154). Enkelte av lederne snakket om en islamistisk stat en gang i fremtiden, men hovedmålet var å starte en prosess for å bringe kunnskap om islam og muslimske verdier tilbake i samfunnet. Khalid skriver at allerede da skilte Nahzat seg fra islamistiske partier i Midtøsten som ikke trengte å forholde seg til den omfattende sekulariseringen som var arvet fra Sovjetunionen (Khalid 2007 : 147). Saifullozoda hevder at da de opprettet partiet hadde

de akkurat det samme programmet som de har i dag, og hadde ingen ambisjoner om å tre islam nedover hodet på folk. Han hevder at partiet ble radikalisert under borgerkrigen som en følge av radikaliseringsen av samfunnet generelt, alliansen med mer radikale grupper, og behovet for enkle klare budskap for å mobilisere befolkningen. De var i utgangspunktet åpne for alle typer medlemmer som likte partiet, uavhengig av hva slags form for islam de praktiserte, men som var enige i at islam skulle utgjøre tadsjikeres verdigrunnlag, og ikke kommunisme (Saifullozoda 26.07.2013).

På 80-tallet var sovjetisk politikk ovenfor islam i Sentral-Asia preget av den kalde krigens realiteter, nærmere bestemt Sovjetunionens invasjon av Afghanistan i 1979 og amerikanernes støtte til den afghanske opposisjonsbevegelsen mujahedin. I Tadsjikistan var derfor perestrojka-perioden ikke kjennetegnet av åpenhet og reform, snarere det motsatte. I løpet av sovjetperioden hadde «parallell islam» og Sufisme blitt betraktet med mistenksomhet av Moskva, mens på 80-tallet ble Wahhabisme betraktet som den største faren (Atkin 1995 251-252). Amerikanerne, som så islamisme som kommunismens motgift, støttet den mest reaksjonære og anti-moderne mujahedin som var inspirert av Deobandi-salafisme fra Pakistan, og som var forløperne til dagens Taliban (Khalid 2007 : 17). «De unge mullaene» gav sin støtte til de tadsjikiske afghanerne som var inspirert av Det muslimske brorskap og indisk-pakistanske Aul-Aloa Maududi. Da Said Abdullo Nuri arrangerte en demonstrasjon i 1987 til støtte for Mujahedin i sør-Tadsjikistan ble han klassifisert som en Wahhabi, arrestert og fengslet (Roy 2000 : 154).

Samtidig, i Russland, benyttet en gruppe intellektuelle muslimer anledningen under Gorbatsjovs glasnost til å opprette Det islamske gjenreisningspartiet i Astrakhan i sør-Russland med grener i alle de muslimske sovjetrepublikkene. Organisasjonens politiske agenda var å fremme muslimers interesser i Sovjetunionen, som ønsket å leve etter prinsipper basert på koranen uten ønske om å utfordre det sovjetiske systemet. Partiet identifiserte sitt program med Jadidenes, som å forene alle muslimer fra hele imperiet under et felleskap (Roy 2000 : 155). Men Det islamske renessansepartiets program gikk på tvers av den generelle utviklingen i sovjetrepublikkene der nasjonalisme var den dominerende trenden (ibid). De «unge mullaene» organiserte seg under den tadsjikiske grenen og opprettet Nahzat i en konferanse i 1990. Men helt fra begynnelsen ønsket Nahzat først og fremst selvstendighet og løsrev seg fra moderorganisasjonen i Russland denne oppfordret til å stemme for den fungerende presidenten Rakhmon Nabiev, tidligere førstesekretær for kommunistpartiet i presidentvalget i 1991 (Karagiannis 2006 : 2). Valget av Nabiev førte til masseprotester fra

opposisjonspartier (der Nahzat var det dominerende), som mente valget var illegitimt (Karigannais 2006: 3).

Samme året sluttet også flere religiøse autoriteter fra SADUM seg til Nahzat, blant annet Akbar Turadjonzoda, sønnen av en sufi -eshoni som opererte i den uoffisielle sfæren under Sovjetperioden. Selv fikk han sin utdanning fra offisielle sovjetiske religiøse institusjoner i Bukhara og Tashkent og var en av de få som hadde mulighet til å fortsette sin utdanning i utlandet i Amman i Jordan. (Epkenhans 2011 : 85). I 1988 ble han ansatt som Qozi kalon, den øverste islamske autoriteten i den tadsjikiske sovjetrepublikken til tross for at han bare var 34 år. Da Sovjetunionen brøt sammen og Tadsjikistan erklærte sin selvstendighet omgjorde Turzansoda Qozzytet til en uavhengig politisk institusjon og krevde offentlig at islam skulle introduseres tilbake i den offentlige sfæren. Han kom derfor på kollisjonskurs med regjeringen. I 1992 sluttet han seg til Nahzat og ble utnevnt som nestleder av partiet året etter (ibid).

2.6 Borgerkrigen

Nahzats mobilisering på denne tiden kan forklares med politisk-prosessen teori: en økende tilgang til det politiske systemet for nye aktører, mulighet for å skaffe seg innflytelsesrike allierte, splittelse innad i eliten, og svekkelse i statens evne eller vilje til å undertrykke opposisjon:

Sentralmyndighetene var destabilisert på grunn den økonomiske og politisk krisen som fulgte i kjølvannet av uavhengigheten. De hadde mistet kontrollen over de nasjonale sikkerhetsstyrkene som var fragmentert, fordi lokale eliter hadde opprettet paramilitære enheter og militser med forbindelser til den kriminelle underverdenen, men som de ikke hadde kontroll over (Buisson 2007 : 126). Nabiev måtte til slutt føye seg for demonstrantene og dannet den såkalte regjering for nasjonal forsoning (GNR) sammen med opposisjonspartiene, der Dawlat Osman fra Nazhat ble visestatsminister. Nahzat hadde på dette tidspunktet tusenvis av medlemmer (Karagiannis 2006 : 3).

De politiske elitene fra Kulob-regionen i sørøst og Leninabod (dagens Sughd) i Nord som hadde hatt en privilegert økonomisk status i Sovjetunionen, ønsket imidlertid ikke å gi slipp på denne og protesterte kraftig. En borgerkrig brøt raskt ut etter hvert som de ulike fraksjonene brutalt begynte å konkurrere om kontroll over staten. Som et resultat ble

sentralmyndighetene oppløst i tre ulike sentere som igjen ikke hadde full kontroll over sine egne militære styrker, som var dominert av lokale krigsherrer; Dusjanbe og GNR, som var ute av stand til å gjeninnføre lov og orden, Leninabad og Khudjand, som bestod av tidligere fremstående "apparattsjiki", og Kulob, ledet av The popular front of Tadsjikistan (PFT). De to sistnevnte fraksjonene allierte seg i begynnelsen av oktober 1992 under lederskapet av den tidligere domfelte kriminelle krigsherren Sangak Safarov, og begynte deretter å få det militære overtaket. GNR måtte til slutt trekke seg og Sangak Safarovs protege, Emomali Rahmon fra Kulob, overtok som formann for det øverste sovjet 19. november 1992 (Buisson 2007 : 127).

Med militær støtte fra Russland, Usbekistan og de andre sentral-asiatiske statene, overvant Popular Front of Tadjikistan de opposisjonelle troppene og inntok Dusjanbe. Den avgjørende årsaken til at Russerne valgte å intervenere i konflikten var at forsvarerne av det gamle regimet lyktes i å fremstille seg selv for sine sentral-asiatiske naboer, Moskva og USA som det eneste alternativet for sekularisme og stabilitet i konfrontasjon med trusselen fra « islamistiske ekstremister». I et intervju på Russisk TV, beskrev for eksempel Emomali Rahmon konflikten som en maktkamp mellom «middelaldersk obskurantisme» representert av radikale islamister og ideen om fremskritt og demokratisk utvikling (Atkin 1995 : 247). Trusselen om «radikal islamisme» førte til at Jeltsin-regjeringen støttet representantene for det samme gamle styret i Tadsjikistan som de selv hadde kjempet mot i Moskva (Ibid).

Da PFT inntok Dusjanbe flyktet opposisjonen til det nordlige Afghanistan, der Nahzat sammen med det vestlig orienterte Demokratiske partiet, den nasjonalistiske Rastokhez bevegelsen og det separatistiske LaliBadakhshan (som ønsket selvstendighet for pamirene i Gorno-Badakhshan) dannet the united Tadjik opposition (UTO). Fra våren 1993 lanserte de en hit- and- run taktikk mot regjeringens styrker fra baser i Afghanistan og kjempet med støtte fra noen Mujahedin grupper fra Afghanistan, islamistiske grupper som hadde flyktet fra Usbekistan og det sentrale styret i Afghanistan.

Kombinasjonen av en Karimovs brutale anti-islamistiske kampanje og det generelle kaoset som oppstod i Tadsjikistan i 1992, gjorde at en rekke islamistiske grupperinger flyktet fra Usbekistan til nabolandet i 1992. Da borgerkrigen brøt ut allierte disse seg med opposisjonen i Tadsjikistan og formet «Namangani-bataljonen» ledet av Juma Numangani. Usbekerne flyktet deretter til Afghanistan sammen med Nahzat og var en uunnværlig ressurs for opposisjonen i geriljakrigen. Ifølge en Tadsjikisk journalist som jobbet i Afghanistan under

borgerkrigen, opprettet disse usbekerne Islamic movement of Uzbekistan (IMU) som en samlet bevegelse under ledelse av Tahir Yuldashev, da det ble klart at Nahzat var villig til å inngå i forhandlinger med Dusjanbe (Naumkin 2005 : 72).

Geriljakrigen lykkes i å tvinge det Tadsjikiske sentrale styret til forhandlinger allerede høsten 1993 med klarsignal fra Russland, men krigen fortsatte i fire år til på grunn av radikaliseringen av de militære styrkene som på begge sider var dominert av lokale krigsherrer, som lederne ikke klarte å kontrollere. I januar/februar 1996 gjorde allierte feltkommandanter fra Leninobod opprør mot Rahmon som hadde begynt en prosess med å skvise ut usbekere fra maktposisjoner. Den militære situasjonen med UTO som kontrollerte 70 % av territoriet var fastlåst, og både Leninabad og Gorno-Badakhshan ønsket løsrivelse eller autonomi. I tillegg ble Taliban oppfattet som en trussel (Etter at Kabul hadde falt 27. september begynte de å bevege seg nordover). Alle disse faktorene gjorde at begge sider til slutt var villige til å forhandle (Buisson 2007 :127). Saifullozoda hevder at årsaken til at Nahzat valgte å forhandle var fordi de så at borgerkrigen førte til at Tadsjikistan var i ferd med å oppløses i regioner, som var det stikk motsatte av partiets overordnede politiske mål, og fordi de fryktet de økonomiske konsekvensene av at Tadsjikistan antagelig ville bli helt isolert fra Russland, de andre Sentral-asiatiske statene og det internasjonale samfunnet dersom et islamistisk parti kom til makten (Saifullozoda 26.07.2013).

3 Politiske muligheter og begrensninger

I dette kapittelet vil jeg se på hvordan den politiske utviklingen i Tadsjikistan har innvirket på Nahzats evne til å mobilisere fra slutten av borgerkrigen fremt til valget i 2013.

27. Juni 1997 signerte Emomali Rahmonov (i dag Rahmon) og Said Abdullo Nuri, den generelle fredsavtalen som gjorde slutt på borgerkrigen, forhandlet frem i regi av FN der Russland og Iran var de viktigste meklerne. Forliket la til grunn det politiske rammeverket og stabiliteten som var nødvendig for å gjenoppbygge staten, som hadde vært i ferd med å gå i oppløsning. Dokumentet garanterte amnesti for medlemmer av opposisjonen for kriminelle handlinger utført i perioden 1992-97 og skulle beskytte dem mot trakassering og forfølgelse (Torjesen & MacFarlane 2007 : 315). Det inneholdt også bestemmelser om politisk liberalisering, og tvang presidenten til å inngå avtaler om maktfordeling med politiske eliter som var vanskelige å kontrollere. UTO skulle få 30 % av posisjonene i alle utøvende organer i regjeringen, der størsteparten gikk til Nahzats medlemmer. Representanter fra opposisjonen fikk stillingene som visestatsminister, viseutenriksminister, finansminister og minister for internasjonale økonomiske forbindelser, minister for landgjenvinning og vannforvaltning, landbruksminister og formann for tollkomiteen (Olimova 1999 : 6). Denne koalisjonsregjeringen regjerte landet frem til valget i 2000 som markerte slutten på en ”overgangsperiode” (Buisson 2007: 116).

3.1 Inkludering i den politiske prosessen og nedgang i støtte.

Etter borgerkrigen stod altså Tadsjikistan frem som et unikt eksempel i sentralasiatisk sammenheng som det eneste landet med et lovlig islamistisk parti. I en region hvor islam vekker mistenksomhet nesten a-priori som en mobiliseringsfaktor for omveltning og terror, presenterte Nazhat en alternativ modell for å håndtere islamisme: inkludering i den politiske prosessen, som kan lede til at bevegelsen modererer seg, eller regimets kollaps (Tarrow 1998 : 149). Det var det førstnevnte som skjedde. Partiet modererte sine ambisjoner og måtte holde en lav profil for å beholde sin plass som et lovlig politisk parti. Partiets ledelse forsøkte hele tiden å dempe spenningen mellom Rahmon-klanen og medlemmer som kritiserte Kulob-elitens udemokratiske praksiser for å unngå en ny runde med vold (Naumkin 2005 : 240).

Ettersom Nahzat nå var en del av regjeringen måtte de også stå til ansvar for myndighetenes politikk og legaliseringen og deltakelsen i det sentrale og lokale styret førte til at populariteten sank blant partiets mer radikale støttespillere, som mente at Nahzat nå hadde blitt venner med Rahmon. Enkelte av Nahzats støttespillere som var i mot fredsprosessen og ønsket å fortsette kampen, sluttet seg til IMU og dro til Afghanistan. Andre som ikke ønsket å gå på kompromiss med staten men som var i mot voldelig omveltning gikk over til Hizb-ut tahrir (Collins 2007 : 88).

Hizb ut-Tahrir er en bevegelse som definerer seg selv som et politisk parti som baserer sin ideologi på islam og ønsker å samle alle muslimske land innunder et Kalifat (<http://english.hizbuttahrir.org/>). Bevegelsen er inspirert av Wahabisme i den forstand at de er i mot alle former for kulturelle uttrykk, Sufisme og Shia-islam, og er sterkt anti-vestlig og anti-semittisk, men de tar klar avstand fra vold. Hizb ut-tahrir er sterke motstandere av demokrati, som der ser som en vestlig oppfinnelse og deltar ikke i politikk, men er organisert, noe som gjør dem spesielt resistente mot autoritære regimer.

Men samtidig som Nahzat mistet noen få radikale støttespillere etter borgerkrigen fikk de som et lovlig parti mulighet til å nå ut til et mye bredere lag av befolkningen som er misfornøyd med den sittende regjeringen, men som ikke ønsker å risikere frihet og sikkerhet ved å støtte forbudte bevegelser. Før borgerkrigen hadde Nahzat vært avhengig av Nuris personlige Sufi-nettverk som begrenset seg til Karategin-regionen, og interne migranter som var tvangsflyttet herfra til Kurgan-teppa og Hisor. Under borgerkrigen fikk partiet også støtte fra den delen av befolkningen som ikke hadde hatt noe utbytte av Sovjetunionens moderniseringsprosjekter, og som hadde vært underrepresentert i regjeringen. Allerede i 2001 hadde Nahzat etablert lokale kontorer i alle distrikter i hele Tadsjikistan, også i Kulob, og myndighetene viste lenge toleranse for eksempel overfor partiets aktivisme i moskeer, til tross for at det var forbudt (Bowyer og Olimova 2002 : 30). Denne toleransen kan forklares med at staten ikke hadde ressurser til å kontrollere samfunnet, men også at staten helle ikke oppfattet Nazhat som en trussel:

Regionalisme og mangel på ressurser

Siden uavhengigheten har den tadsjikiske staten først og fremst vært basert på gamle lokale tradisjoner og politisk kultur, primært regionalisme. Sovjetisk statsdannelse og nye demokratiske institusjoner spiller en rolle, men har ikke vært avgjørende for utviklingen av

samfunnet eller staten. Emomali Rahmon representerer den «klanen» og regionen som «vant» borgerkrigen. Staten er basert for tre former for forvaltning; 1. Administrativt-territoriell forvaltning: regioner, byer og distrikter; 2. Regionale grupper og deres ledende klaner. 3. Sektorforvaltning: departementer og etater. De mest effektive er de to førstnevnte, og hovedgrunnlaget for begge systemene er jord (Olimova 2004 : 116). Den tadsjikiske regjeringen er avhengig av en kjernekreft av støttespillere fra sin egen region, og utvider sin innflytelse på andre regionale eliter ved å gi dem tilgang til ressurser for å sikre seg deres lojalitet, eller gjennom truende utpressing når det er nødvendig. Mangel på ressurser gjorde at det uformelle grunnlaget for presidentens makt var svekket etter borgerkrigen (Markowitz 2012 : 99):

Da krigen tok slutt stod regimet ovenfor en rekke interne trusler, og var ute av stand til å kontrollere store deler av landet. Enkelte hevdet at Rahmon kun kontrollerte 20 % av Tadsjikistans territorium, og noen steder bare om dagen (Nakaya 2009 : 268). Det fantes ingen egen tadsjikisk hær i sovjetperioden. Etter uavhengigheten hadde ikke tadsjikiske myndigheter finansiell kapasitet eller nok politisk autoritet til å plassere de sovjetiske militærstyrkene som var stasjonert på sitt territorium under sin myndighet. Mens de sentralasiatiske naboenes militære styrker ble bygget på enheter fra Den sovjetiske armeens Turkestan militærdistrikt, sprang den tadsjikiske hæren ut fra PFTs paramilitære avdelinger. Men mektige krigsherrer motsatte seg snart Rahmons autoritet etter Sangak Safarovs død i 1993, og en nasjonal arme ble ikke opprettet før UTOs paramilitære enheter ble inkludert i henhold til fredsavtalen. Den tadsjikiske hæren er derfor en kombinasjon av både militære og paramilitære styrker som ikke er veldig godt definert eller integrert, hvis lojalitet til sentralstyret ikke kan tas for gitt i en eventuell politisk krise (Buisson 2007 : 129). Krigsherrene hadde etablert autoritet over den lokale befolkningen, fordi deres lokale maktmonopol har gjort at de kunne opprettholde grunnleggende lov og orden. Derfor nyter de en viss legitimitet i lokalsamfunnet, som de er ment for å beskytte og representere, og utfordrer dermed sentralmyndighetene (Buisson 2007 : 131). Statens finansielle situasjon etter borgerkrigen gjorde at Rahmon ikke hadde mulighet til å sikre seg alle de tidligere feltkommandantenes lojalitet. Lokale eliter og forretningsmenn bistod «sine» brigader med økonomiske og andre former for assistanse (Olimova 2004 : 96). Enkelte av de tidligere feltkommandantene graviterte også mot den lukrative narkotikahandelsøkonomien som har blomstret etter USAs invasjon av Afghanistan, og er derfor relativt uavhengige av sentralmyndighetene (Markowitz 2012 : 101). Flere distrikter levde derfor lenge under

beskyttelse av lokale eliter, som gjorde at det tilnærmet umulig for presidenten å implementere sin politikk i en rekke distrikter. Ettersom staten ikke har hatt monopol på vold, var også mulighetene til å ekskludere opposisjonen begrenset.

Borgerkrigens konsekvenser

En av de viktigste årsakene til at støtten til Nahzat falt var kanskje at landet ble ført inn i en kollektiv depresjon. 70 % levde under sultegrensen, flyktninger fra Afghanistan var uten hjem, infrastrukturen og industrien var ødelagt. Folk flest hadde nok med å overleve, og hverken tid eller overskudd til å engasjere seg i politikk. Russlands intervensjon viste at det ikke spiller noen rolle hvor mye støtte man mobiliserer så lenge man ikke har Russland på sin side, og massedemonstrasjoner ble forbundet med noe som leder til krig (Markowitz 2012 : 100). Dette gjorde at myndighetene hadde mulighet til å sikre seg støtte ved å kontrollere informasjon, og gjennom propaganda i media (først og fremst TV), der Rahmon fremstår som nasjonens frelser og det eneste alternativet for å sikre stabilitet og fred (Buisson 2007 : 142). Abdukodirzoda trakk også frem stabiliteten og sikkerheten i Tadsjikistan viktigere en alt annet : *«Når du går rundt i gatene i Dusjanbe ser du det jo sikkert selv, folk smiler og er vennlige, det er en fredelig stemning. I dag er det vanskelig å forestille seg at det har vært krig her. Hvorfor vil det islamistiske partiet forandre på dette? De fremprovoserer aggressivitet og er en destabiliserende kraft (Abdukodirzoda 23.07.2013)*.

Denne propagandakampanjen virker som om den var svært vellykket; Ifølge Johansen var presidentens popularitet så overveldende i 2000 at valgresultatene til enkelte partier ble justert oppover fordi regimet var så ivrige etter å fremstå som et demokrati. Nahzats resultater var det eneste som ble justert nedover (Johansen 03.07.2013). Flere av mine eldre samtalepartnere fortalte også at de støtter presidenten fordi de mente at det var han fikk slutt på borgerkrigen:

« Man kan si mye rart om Rahmon, det er mye han kunne gjort annerledes kanskje, men det er lett å kritisere når man står på utsiden. Jeg tror ikke det er så lett å være president i Tadsjikistan med alle de problemene vi har. Han fikk tross alt slutt på den grusomme borgerkrigen, og nå lever vi tadsjikere i fred, det er ikke så lett for dere som ikke har opplevd krig å forstå, men for oss er fred viktigere en alt annet, derfor støtter jeg presidenten».

Den sekulære sovjetiske generasjonen led også store tap under krigen og mange forbinder islamisme med vold og blodsutgytelse, til tross for at borgerkrigen var en krig mellom ulike regioner og klan-grupperinger, og ikke mellom kommunisme og islamisme. En usbekisk

forretningsmann fra Sughd forteller for eksempel: «Jeg var bomullsimportør i Russland da krigen brøt ut og var ikke involvert på noen måte, men jeg og min partner reiste ned til Kurgan-Teppa for å undersøke hva som skjedde med bomullsmarkene våre, uten å være helt klar over hva som faktisk foregikk. Da vi kom frem ble vi møtt av de døde ansiktene til våre venner på avkappede hoder plassert på stolper spredt utover åkrene. Vi gav selvfølgelig opp ambisjonene om sikre bomullen og reiste straks tilbake til Russland. Der ser du hva folk kan drives til å gjøre i religionens navn».

3.2 Invasjonen av Afghanistan og gradvis konsolidering av presidentens makt

Etter koalisjonsstyrkenes invasjon av Afghanistan i 2001 og landets medlemskap i forsvarsalliansen CSTO, begynte regimet en gradvis prosess for å konsolidere sin makt. Vestlige land hadde gitt humanitær bistand til Tadsjikistan gjennom internasjonale organisasjoner siden 90-tallet, men i 2001 økte den drastisk. Bistanden fra USA gikk opp fra 78.39 millioner dollar i 2001, til 126.55 millioner dollar i 2002 (Jonson 2006 : 68) EU bestemte seg for å fordoble støtten til TACIS programmet (Technical support for countries of the former Sovjet Union), som hovedsakelig gikk til å forbedre grensekontrollen langs grensen til Afghanistan. Våren 2003 bevilget TACIS programmet 12 millioner euro til Tadsjikistan (Jonson 2006 : 69). Økende vestlig tilstedeværelse gjorde også at Iran og Russland trappet opp sine investeringer: I 2004 investerte Russland 2 billioner dollar i ulike prosjekter og kuttet ned på Tadsjikistans gjeld, og samme året tilbød Iran 250 millioner dollar i investeringer til vannkraftverket Sangtuda 1 (Jonson 2006 : 77). Kina fulgte like etter: I 2004 fikk Tadsjikistan 6 millioner dollar i ren humanitær bistand uten noen form for krav eller forutsetninger, og året etter annonserte Kina at de ville investere 900 millioner dollar i infrastruktur (Jonson 2006 : 88).

En uintendert konsekvens av den økonomiske støtten fra USA og Europa var at Rahmon-klanen tok kontroll over landets ressurser: Giverfinansierte reformer som var ment for modernisering og institusjonsbygging i 2001, gav regimet mulighet til å gjennomføre dristige omorganiseringer av statsbyråkratiet. Både tidligere opposisjonslederne og tidligere allierte fra Leninobod og Kulob, ble fjernet og byttet ut med lojale medlemmer av Rahmons familie eller fra hans fødelandsby Dangara (Nakaya 2009 : 264). Med støtten fra USA i 2001 ble også byrået for finansiell kontroll opprettet(AFC), som rapporterer direkte til presidenten.

Byrået fikk altomfattende autoritet over administrasjonen av nasjonale og lokale budsjetter, lån og bevilgninger, og humanitær bistand. Rahmons slektning Matlub Davlatov ble leder av byrået. Rahmon ansatte også sin svigernevø Sherali Gulov som leder for komiteen for statelig eiendom. Samtidig unngikk han å implementere reformene som ble anbefalt av donorene. Etter at institusjonsbyggingsprosjektet var blitt godkjent av verdensbanken byttet han ut stillingen som finansminister som var tildelt en av Nahzats tidligere ledere med en loyal støttespiller fra Dangara. Med hjelp av bistanden opprettet også regimet myndighetsorganer som er engasjert i å bekjempe narkotikahandel. I dag kontrolleres det meste av handelen av fem offentlige organer; MIA, GKNB, grensevaktene og tollvesenet, som alle er kjent for å være korrupte og hensynsløse (Foroughi 2012 : 545). Enkelte mener at særlig OSSE og USAs bistand til disse organene delvis har bidratt til at narkotikahandelen i dag regnes for å utgjøre rundt en tredjedel av bruttonasjonalproduktet (ibid).

3.3 «Ekstremistisk islamisme» som verktøy mot opposisjonen

I liket med flere autoritære regimer i en rekke muslimske land gav krigen i Afghanistan også en unik mulighet til å klassifisere all form for opposisjon som «ekstremistisk islamisme». Flere trekker frem den økonomiske og politiske situasjonen i Tadsjikistan som ideell grobunn for vekst av radikal islamisme (Caligbou -Williams, 03.07.2013 : Rahid 2002 : 22-23). I følge ICGs rapport fra 2009, er den eneste grunnen til at Taliban ikke har tatt seg inn i Tadsjikistan at de ikke har nådd den nordlige grensen i Afghanistan (International crisis group 2009 : 1).

Hizb-ut-tahrir ble av flere regnet som Tadsjikistans mest populære islamistiske bevegelse (Collins 2007 : 77; Karagiannis 2006 : 4; Rashid 2002 : 115). Hizb ut-tahrir antas å ha spredt seg til Tadsjikistan fra Usbekistan gjennom nettverk i Ferganadalen rundt 1998 og ble forbudt som en ulovlig bevegelse i 2002 (Collins, 2007 : 76). I 2008 ble bevegelsen formelt klassifisert som en «ekstremistisk organisasjon», som i praksis betød enda hardere strafferammer og restriksjoner på bevegelsens aktiviteter på internet (Rafiyeva 2012).Ettersom Hizb-ut-Tahrir operer under jorda er det umulig å angi HUTs oppslutning, og overslag over støtten varierer voldsomt fra forskningsartikkel til forskningsartikkel, alt ettersom hvem som er brukt som kilder (ibid). Om man tar utgangspunkt i det mest generøse overslaget fra Hizb-ut-Tahrirs egne medlemmer på 20 000 fra 2010 (IWPR 2010) og de

200 000 stemmene Nahzat offisielt fikk i valget samme året, kan man i hvert fall ikke trekke denne konklusjonen i dag.

Collins hevder at Hizb ut-Tahrirs støttespillere består av en blanding av høyt utdannede byboere og landsbybefolkning, og at blant de som er arrestert er det studenter, advokater, leger, og tidligere statsbyråkrater og politifolk (Collins 2007 : 77). Hun har oppgitt talsmann for HT som kilde for denne informasjonen. Gjengs oppfattelse blant mine samtalepartnere var at Hizb ut-tahrir rekrutterer blant Tadsjikistans absolutt svakeste og mest sårbare sosiale gruppe. Ifølge Mukhtarova er det typiske Hizb-ut-tahrir medlemmet barn av arbeidsimmigranter i Russland, som aldri har kommet tilbake og har sluttet å sende penger hjem (06.07.2013). Bleuer hevder at til tross for at de har en politisk agenda fungerer de i praksis mer som en hemmelig sosial klubb som gir en følelse av felleskap og tilhørighet for ungdom som av ulike årsaker ikke har noe annet sosialt nettverk. Han mener at hovedårsaken til at de får så mye oppmerksomhet er bevegelsens oppsiktsvekkende radikale budskap som er lett tilgjengelig på nettet, mens de i virkeligheten ikke er involvert i noe annet politisk arbeid enn å dele ut ulovlige løpesedler som havner i søpla før de blir lest (Bleuer 01.07.2013).

Kritikere hevder at begrepet radikal islamisme først og fremst blir brukt av Tadsjikiske myndigheter som et verktøy mot opposisjonen, og at trusselen blir sterkt overdrevet for å sikre at den økonomiske støtten fra det internasjonale samfunnet fortsetter å strømme inn (Mukhtarova 06.07.2013; Bleuer 01.07.2013 ; Journalist 1 22.07.2013 ; Journalist 2 27.07.2013). En del av forklaringen på hvorfor bevegelsen regnes for å være så populære kan derfor være at dataene som blir brukt for å illustrere dette ofte er basert på hvor mange som faktisk blir arrestert, og intervjuer med sikkerhetspoliti og bevegelsens egne medlemmer (Karagiannis 2006 : 4). Johansen mener disse tallene må tas med en klypte salt tatt i betraktning regimets utstrakte bruk av tortur for å få frem tilståelser. Et lite mindretall av sakene blir bragt til retten, og rettsdokumenter er heller ikke tilgjengelig for uavhengige forskere eller internasjonale eller lokale NGOer (Intern rapport). Ifølge Johansen er det ikke uvanlig for lokalt tadsjikisk politi å true suksessfulle forretningsmenn med skjegg som går litt for ofte i moskeen, med å «finne» Hizb-ut-Tahrir propaganda i hjemmet dersom ikke politiet får sin del av bedriftens profitt (Johansen 03.07.2013). Johansen forteller også om tilfeller der barn som har fått penger for å dele ut løpesedler med Hizb-ut-tahrirs propaganda som selv ikke kan lese og ikke aner hva Hizb-ut-tahrir står for kan få opptil 14 års fengselsstraff (03.07.2013). Journalister som har skrevet kritiske artikler om Rahmon-regimet har også blitt fengslet og torturert etter anklager om å samarbeide med Hizb-ut-tahrir, blant annet fra den

lokale grenen av BBC (Asia-Pacific 2011). En journalist forteller også at journalister som har intervjuet medlemmer av Hizb-ut-Tahrir, selv har blitt anklaget for å være tilhengere av bevegelsen (journalist 1 22.07.2013). Det er nesten utelukkende usbekere fra Ferganadalen som blir arrestert, noe som har gjort at enkelte observatører mistenker regimet for å bruke anklagene som et middel for å marginalisere den usbekiske minoriteten (Eurasianet 2011).

Mukhtarova er overbevist om at eksistensen av Hizb-ut-tahrir i Tadsjikistan har vært nyttige for å begrense Nahzats muligheter til å mobilisere (06.07.2013). Det har vært enklere for myndighetene å legitimere nedleggingen av uregistrerte moskeer og madrasaer når hovedårsaken er å begrense Hizb ut-tahrirs mobilisering, som er allment oppfattet som en farlig radikal undergrunnsbevegelse og forbudt også i USA, England og Frankrike. Caligbou - Williams mener for eksempel at Hizb ut-tahrir er en svært farlig bevegelse og at det «ideologiske tomrommet» og de økonomiske vanskelighetene i Tadsjikistan gjør at befolkningen er svært mottagelige for Hizb ut-tahrirs propaganda. Han mente at Hizb-ut-Tahrir har en fredelig strategi nå, men vil høyst sannsynlig ty til vold når de har rekruttert nok medlemmer og anledningen byr seg. Han forstår at myndighetenes metoder oppfattes som udemokratiske, men uttrykker allikevel aksept for regjeringens strategi: Harde strafferammer er nødvendige for å innskrenke bevegelsens muligheter til å rekruttere nye medlemmer og fungerer preventivt på grunn av den avskrekkende effekten den har for folk flest (Caligbou 03.07.2013). Myndighetene forsøker stadig å finne forbindelser mellom Nahzat og Hizb ut-Tahrir og hevder at de er hemmelig allierte (Ergasheva 2006).

IMU har også fått mer oppmerksomhet de siste årene. I International Crisis Group rapport fra 2011 står det for eksempel: «*Tajikistan, by most measures Central Asia's poorest and most vulnerable state, is now facing yet another major problem: the growing security threat from both local and external insurgencies. After his security forces failed to bring warlords and a small group of young insurgents to heel in the eastern region of Rasht in 2010-2011, President Emomali Rakhmon did a deal to bring a temporary peace to the area. But he may soon face a tougher challenge from the resurgent Islamic Movement of Uzbekistan, a group with a vision of an Islamist caliphate that is fighting in Afghanistan alongside the Taliban*» (ICG 2011 : 1). Dette synet var også den gjengse oppfattelsen blant vestlige diplomater jeg snakket med i Kazakhstan. Bleuier mener at om Tadsjikistans svake forsvar lang grensen gjør det enklere for IMU å ta seg inn i Tadsjikistan rent fysisk enn i de andre sentralasiatiske statene, må de også ha noe støtte blant befolkningen for å kunne operere, noe han mente de

ikke har (Bleuer 01.07.2013). Caligbou – Williams sier at til tross for at IMU kanskje ikke har så bred støtte blant befolkningen, har de vist kapasitet til å gjennomføre kidnappinger og selvmordsbomber, og trusselen absolutt bør tas seriøst(Calligbou – Williams 03.07.2013). Mens alliansen med IMU var en viktig ressurs under borgerkrigen ble den en klamp om foten for Nahzat i ettertid. Denne alliansen blir evinnelig referert til av myndighetene og har vært et effektivt virkemiddel for å sverte Nahzat ettersom IMU er fryktet som pesten blant flertallet av Tadsjikistans befolkning, og Nahzats aktivister blir ofte anklaget for å være medlemmer av IMU (Avesta 2012b).

3.4 Sentralisering

Den sterke regionalismen i Tadsjikistan har ikke bare hindret staten i å implementere sin politikk men også Nahzat i å mobilisere støtte. Etter borgerkrigen var det mange som forbandt partiet med Gharm-regionen og flere misstenker Nahzat for å representere regionale eliter som vil tilrane seg makt på akkurat samme måten som Rahmon (Olimova 2004 : 95). Som beskrevet i introduksjonskapittelet mener flere forskere som har skrevet om Nahzat, at partiet ikke klarte å etablere seg utenfor sin «egen» region. Kabiri selv sukker oppgitt når han blir konfrontert med denne problemstillingen, og svarer at noen ganger er det utrolig vanskelig å bevise at en kamel er en kamel. *«Om vi kun ønsket penger og makt kunne vi jo bare slutte å kritisere regimet og bli medlemmer av regjeringspartiet i stedet, slik som alle andre gjør, folk strømmer dit i horder. Våre medlemmer blir sparket fra jobbene sine, truet, trakassert og arrestert uten grunn, hvorfor skulle vi utsette oss for dette dersom vi kun ønsket makt og penger?»* (Kabiri 12.08.2013).

I autoritære stater hvor effektiv undertrykking i de fleste tilfeller fører til at opposisjonen knuses, kan økende sentralisering av makt også gi opposisjonelle en fordel: en større og mer homogen gruppe å mobilisere fra, og et sentralt mål for angrep når systemet svekkes (Tarrow 1998 : 82). Etter at regimet hadde tatt kontroll over landets ressurser, fikk de også muligheten til å kooptere tidligere feltkommandanter ved å gi dem tilgang til ressurser. Noen av institusjonene som var etablert med penger fra blant annet IMF slik som skattepolitiet og AFC, ble brukt av regimet for å tiltale de lokale elitene som ikke lot seg kooptere for korrupsjon, og gav dem livslange fengselsstraffer (Nakaya 2009). I 2007 var de fleste av de tidligere feltkommandantene fra UTO drept, blitt tildelt stillinger i staten, hadde forlatt landet, sluttet med militær aktivitet eller fengslet (Torjesen & MacFarlane 2007 : 327). Ettersom de

aller fleste lokale ledere nå utnevnes av presidenten, forblir de først og fremst lojale til sentralmyndighetene. Ulovlig landokkupasjon og ulovlig utnyttelse av naturressurser er utbredt blant disse (Foroughi 2012 : 533).

Ekskluderingen av elitene fra den nordlige delen av Tadsjikistan som dominerte under hele Sovjetperioden begynte allerede under borgerkrigen. Rahmon-klanen forhindrer Sughd-provinsen fra å ha noen reell innflytelse ved hele tide å stokke om på de regionale lederne. Dette er den største provinsen i Tadsjikistan, og den viktigste bidragsyteren til landets økonomi ettersom det meste av industrien er lokalisert her. Motstanden mot sentralstyret er derfor veldig sterk i Sughd (Olimova 2004 : 90). I dag kommer flertallet av Nahzats støttespillere fra denne provinsen (Johansen 03.07.2015, Kabiri 12.08.2013). Dette er den regionen som regnes som den som ble mest sekularisert i løpet av sovjetperioden, og som kjempet mot Nahzat under borgerkrigen.

Rasht-dalen (tidligere Karategin) og Gorno-Badakhshan, har lenge vært relativt uavhengige av sentralstyret. I 2010 satte de tadsjikiske myndighetene i gang en stor militæroperasjon for å fange 25 angivelige islamister som hadde rømt fra et fengsel i Dusjanbe, som de mente hadde søkt tilflukt til Rasht-dalen. Myndighetene presenterte operasjonen som et angrep mot islamistiske ekstremister med tilknytning til den militante bevegelsen IMU, Taliban og Al-Qaida (Eurasianet 2010; ICG 2011). Johansen forteller at også uavhengige observatører hørte at det ble snakket «utenlandsk» blant enkelte av opprørerne og at det ikke er usannsynlig at tidligere feltkommandanter i Rasht samarbeider med internasjonale nettverk (Johansen 03.07.2013). John Heathershaw og Sophe Roche som har gjort etnografisk feltarbeid i denne regionen siden 2001, stiller seg tvilende til om disse islamistene eksisterer, og mener operasjonen først og fremst var et oppgjør med opposisjonelle fra borgerkrigen som har hatt den reelle kontrollen over området siden fredsavtalen ble underskrevet (Heathershaw & Roche 2011).

Nahzat har offisielt tatt avstand fra feltkommandantene fra Karategin etter borgerkrigen og hevder at de ikke lenger er medlemmer av partiet. I intervju med meg fortalte Kabiri at en del motstandsfolk i Rasht-dalen har blitt ytterligere radikalisert etter en rekke militæroperasjoner siden 2008, og at befolkningen er redde både for sine egne lokale eliter og for de statlige militærstyrkene, og tør ikke gå ut på gata om kvelden. Han forteller at Nahzat ikke ønsker å ha medlemmer som er helt uinteressert i partiets ideologi, men som kun ønsker å bruke partiet som plattform til å agitere til hevnaksjoner mot regimet. *«Da får vi den samme situasjonen*

som vi hadde under borgerkrigen» (Kabiri 12.08.2013). I følge Kabiri har Nahzat mistet medlemmer og velgere herfra etter 2010 fordi «folk er redde, men vi er fremdeles i deres hjerter» (Ibid).

I juli 2012 iverksatte myndighetene en militæraksjon mot hovedstaden i Gorno-Badakhshan, Khorog, etter at den regionale sikkerhetssjefen ble drept. Ifølge myndighetene var det den tidligere krigsherren Talib Ayombekov som stod bak drapet. Også i denne operasjonen forsøkte den tadsjikiske sikkerhetstjenesten GKNB å knytte rebellene til Taliban, Al-Qaida og IMU (BBC News Asia 2012), og Nahzat ble trukket frem som en viktig aktør. Lederen for Nahzat lokale kontor i Khorog, Sabzali Mamadrizoyev som hadde ledet en demonstrasjon mot de militære operasjonene, ble bortført, torturert og til slutt myrdet (Freedom House 2013). Rahmon har også skiftet ut flere myndighetspersoner i regionen med lojale støttespillere fra sin egen region i løpet av 2013, noe som er et ytterligere tiltak for å sikre kontrollen over den tradisjonelt gjenstridige Gorno-Badaksjan-regionen (intern rapport). Enkelte hevder at operasjonene har ført til at Nahzat har styrket sin posisjon i betraktelig i Gorno-Badakhshan som alltid har vært sterke motstandere av det sentrale styret og alltid hatt relativt mye selvråderett (Johansen 03.07.2013 : Journalist 1 22.07.2013).

Nahzat har også klart å etablere seg i Kulob og Kathlon-provinsen. Til tross for at den styrende eliten selv kommer fra Kulob har innbyggerne i denne regionen forblitt like fattige som de var i Sovjetunionen (Nakaya 2009 : 261). «Kulobiseringen» som startet allerede under borgerkrigen har gradvis blitt innsnevret til kun å gjelde medlemmer av Rahmons storfamilie og støttespillere fra hjembyen Dangara, og i dag bruker de fleste uttrykket «Dangarisering» i stedet (Bleuer 01.07. 2013). En stor flom i Kulob i 2011 gav for eksempel Nahzats aktivister mulighet til å hjelpe ofrene for flommen til å finne nye hjem, bygge opp gamle og ta del i den generelle opprydningen mens representanter for regjeringspartiet glimret med sitt fravær. I følge Radio Free Europe skal en lokal innbygger ha uttalt: *Jeg har alltid trodd at IRP var et parti som bestod av terrorisert og Wahabbitter, men da jeg så at lederne for partiet og aktivister kom og hjalp oss etter naturkatastrofen skiftet jeg mening.* (Najibullah 2011a).

I løpet av de siste 10 årene har Emomali Rahmon og han kjernekrets av lojale støttespillere blitt en felles fiende og de regionale forskjellene har blitt mindre fremtredende. I Sovjetunionen var det først og fremst Karategin og Gorno-Badakhshan som var underrepresentert i regjeringen og underutviklet, mens i dag har Sughdere, Garmere, Gorno-Bakshanere og Khathlonere mer til felles. Flere av mine samtalepartnere fra disse regionene

uttalte seg hatefullt om Rahmon og Dangara-klanen. De med høyere utdanning var de som var mest frustrert. En taksissjåfør fra Kathlon med mastergrad i internasjonale relasjoner fortalte for eksempel:

«Jeg har forsøkt å få greencard til Canada. Jeg har fått avslag fem ganger men jeg skal fortsette å prøve, hva annet kan jeg gjøre. Det gjelder ikke bare meg, det gjelder alle jeg har studert sammen med. Så lenge den bonden (Rahmon) sitter med makta så er det ingen muligheter for unge mennesker i Tadsjikistan som ikke kommer fra Kulob, ingen!

3.5 Økende politisk misnøye

Det er ikke noe uvanlig ved at en president ønsker å ha kontroll over landet han styrer, problemet er måten det blir gjort på: Sentraliseringen av makten har ikke blitt kombinert med økonomisk utvikling. Offentlige tall viser at økonomien vokste med 6,5 prosent i året i perioden 2007-11 men veksten kan i stor grad tilskrives pengeoverføringer fra arbeidsimmigranter, hovedsakelig fra Russland (Foroughi 2012 : 532), og skulle egentlig ikke vært inkludert i BNP. Hovedårsaken til mange familier overlever, er at den største delen av den mannlige befolkningen til en hver tid oppholder seg i Russland der de ofte lever under helt umenneskelige forhold. Den dyrkbare jorden per innbygger krymper stadig, og skjevfordelingen av tilgang på jord blir stadig større. I tillegg er det en uskreven kunngjøring om kun å dyrke bomull (ibid). Hver vinter har store deler av landet ikke tilgang på elektrisitet i mer en et par timer i døgnet. At regimet er ekstremt korrupt og involvert i narkotikahandel er forhold som er kjent for de fleste og flere av mine samtalepartnere omtalte spøkefullt Rahmon som Tadsjikistans mektigste og farligste narkobaron. I løpet av de siste årene har en rekke korrupsjonsskandaler blitt offentliggjort i media. I 2009 avslørte blant annet en uavhengig revisjon at over 1 milliard dollar i bistand fra USA som skulle ha godt til utvikling av den skrantende jordbrukssektoren har forsvunnet fra nasjonalbanken, og blitt brukt til private investeringer. Revisjonen avslørte også at banken har løyet i 13 år til IMF om landets økonomiske situasjon for å få mer lån (Najbullah 2009). Tadsjikistan har gradvis klatret nedover år for år på International Transparency corruption perception Index fra 133. plass i 2004 til 154. plass i 2013 (Transparency 2013).

Samtidig har myndighetene brukt enorme summer på å bygge verdens høyeste flaggstang, Sentral-Asias største bibliotek, Sentral-Asias største tehus (chaixana), en enorm fornøylespark, og overdådige palasser, administrative bygninger og feriehus (dacha) til seg selv. Bygningene er ment for å styrke Tadsjikisk nasjonalfølelse og stolthet, men mitt

inntrykk er at i motsetning til i Kazakhstan, der mange var stolte over Nazarbajevs moderne arkitektur i Astana, har dette ikke har vært så veldig vellykket Tadsjikistan. En student i Dusjanbe fortalte mens vi gikk gjennom sentrum i Dusjanbe:

«Hvor mange år er det siden krigen, og så er det fremdeles kulehull i veggene, se her, hvor mye koster det egentlig å fylle disse hullene med betong? Det er skammelig. Men se der, verdens høyeste flaggstang, det hadde han råd til. Og vet du, det flagget syns jo aldri likevel, for det blåser jo ikke i Dusjanbe, ha ha det er guds spøk, ha ha, ja det tror jeg virkelig».

En nabo i Dusjanbe sa:

-Nå er fornøylesparken snart ferdig, har du vært der, det skal visst være s det største Pariserhjulet? Folk går rundt der for å vise frem de fine klærne sine, for noen idioter. De har ingen verdier i livet, de bruker alle pengene de har på å kjøpe fine klær bare for å gå rundt i den fornøylesparken for å vise seg frem, for hvem? De har ingen verdier i livet sitt, de kjenner ikke islam.

Generasjonsskifte

Den yngre generasjonen i Tadsjikistan har ikke vokst opp i Sovjetunionen og har heller ikke opplevd borgerkrigen på kroppen. Jeg har aldri møtt en tadsjiker under 25 år som har sagt noe positivt om regjeringen i Tadsjikistan og de aller fleste la ikke skjul på hvor misfornøyde de var. Da jeg spurte en jente i nabolaget jeg bodde i Dusjanbe om hun husket noe fra krigen svarte hun:

«Jeg er så lei av å høre om den krigen, at vi liksom skal være så takknemlige fordi Rahmon fikk slutt på den, hvor mange år skal vi være takknemlige? Det er uansett en løgn, det var jo like mye det islamistiske partiet som fikk slutt på den, de ville jo ha fred de også. Egentlig tror jeg bare Rahmon ville fortsatt krigen om han fikk det som han ville, det var russerne som tvang ham til å underskrive den fredsavtalen».

Denne generasjonen har også mer kunnskap om politiske og samfunnsmessige forhold i andre land som de blant annet får gjennom internett. På landsbygda er det riktignok få tadsjikere som leser internasjonale aviser eller har tilgang til nettet, og den statelige TV- kanalen er den eneste tilgjengelige formen for informasjon for et stort flertall. I Tadsjikistan sprer imidlertid rykter seg som ild i tørt gress gjennom sosiale nettverk. Det er for eksempel vanlig blant noen

usbekiske kvinner som har ressurser til det, å reise til Tyrkia for å kjøpe billige stoffer for å selge videre på markeder i Tadsjikistan. En av disse forteller:

«I Tyrkia er det så høy levestandard, alt er så dyrt der, jeg kan ikke kjøpe et glass te der en gang. Og det er så mye liv i gatene der, så mange forskjellige mennesker, alle gjør som de vil, jeg tror de har mye mer demokrati der, at vi har demokrati, det er ikke sant. Rahmon må jo være en kronidiot som innbiller seg at vi skal tro på sånt tull. men hva kan man forvente av en tidligere kollektivbruker (kolxos) (ler)».

Disse to kvinnenenes oppfattelser om hvordan ting forholder seg i Tyrkia blir i løpet av kort tid allmenn oppfattelse landsbyen hun bor i. Når stoffene selges på markedet i den regionale hovedstaden blir ryktene spredt videre til andre landsbyer i regionen, via tilreisende som har kommet for å kjøpe stoffer.

Noen tadsjikere med ressurssterke foreldre blir sendt til Iran, som regel for å utdanne seg til leger eller tannleger fordi tadsjikiske universitet holder så lav standard. En av disse studentene fortalte at hun ønsket å reise tilbake fordi hun mente de hadde et mer utviklet og moderne samfunn, lønnen var mye høyere og hun mente det var bedre muligheter til å gjøre karriere som kvinne der enn i Tadsjikistan. Arbeidsmigranter reiser heller ikke bare til Russland, den økonomiske usikkerheten og økende xenofobi i St. Petersburg og Moskva har gjort at flere har begynt å se seg om etter nye arbeidsmarkeder. En del usbekere jobber i turistindustrien i Tyrkia og jeg møtte også usbekere som reiste til Seoul i Sør-Korea og Osaka i Japan for å arbeide som bygningsarbeidere.

En del fattige familier sender barna sine på koranskoler i land som Pakistan, Egypt og Jordan for å få religiøs undervisning som er gratis. Først og fremst fordi det ikke finnes noe annet tilbud å få religiøs undervisning enn det islamske senteret i Dusjanbe, som er for dyrt for en gjennomsnittlig tadsjikisk familie. Å ha en mulla eller imam i familien er veldig ettertraktet. I følge offisielle tall er det rundt 1400 tadsjikere som studerer i utlandet ved islamske universiteter og madrasaer, mens andre mener det reelle tallet er mye høyere og enkelte anslår antallet tadsjikere som studerer i Pakistan alene er rundt 4000 (Lemon 2010). En av mine samtalepartnere i Dusjanbe som har gått på koranskole i Egypt uttrykket seg slik:

«Egypt har et mye friere samfunn enn i Tadsjikistan, noen damer kan man bare se øynene på og, hvorfor skal hun ikke få lov til det hvis hun mener det er riktig for hennes tro. Noen jenter går i korte skjørt også, folk velger selv. Folk har det mye bedre økonomiske der også, jeg skjønner egentlig ikke hva de klager over(refererer til revolusjonen), jeg skjønner

ikke hva de klager over i Syria heller(dette var før krigen startet), om noen har grunn til å lage revolusjon så er det oss».

3.6 Begrensede muligheter til å kontrollere samfunnet

Etter borgerkrigen har Tadsjikistan altså beveget seg i en stadig mer autoritær retning, men fremdeles eksisterer det visse pluralistiske innslag og staten har generelt langt mindre kontroll over samfunnet enn naboer som Turkmenistan, Kasakhstan og Usbekistan (Калишевский 2014b). Nahzat eksisterer fremdeles som et lovlig politisk parti, og til tross for at de har mistet stillingene som de ble tildelt i henhold til fredsavtalen, hadde de lenge relativt fritt politisk spillerom til å formidle ideer og rekruttere medlemmer utenfor den offentlige politiske arenaen. Samtidig som regimet har tatt kontroll over landets ressurser gjør avhengigheten av Russland og internasjonal bistand at staten fremdeles er svak (Buisson 2007 : 116). Ettersom internasjonal bistand utgjør et viktig grunnlag for presidentens makt er også regimet til en viss grad opptatt av sitt internasjonale omdømme: Eksistensen av politiske partier, uavhengig media og internasjonale NGOer, er forutsetningen for at bistanden skal fortsette å strømme inn, og gir staten legitimitet som et medlem av det internasjonale samfunnet (Heathershaw 2009 : 1333). I motsetning til nabolandene Turkmenistan, Usbekistan og Kasakhstan har begrensningene på media og NGOer vært selektive og midlertidige, og ren maktbruk har vært begrenset. Myndighetene øver press på media og blokkerer internett i forbindelse med valg, men mediasituasjonen har blitt rangert som bedre enn i Russland, Kazakhstan, Turkmenistan og Usbekistan (Markowitz 2012 : 111). En journalist fortalte meg at de har relativt fritt spillerom til å rapportere om det de vil så lenge de ikke kritiserer presidenten selv, eller noen av hans familiemedlemmer direkte (journalist 2 27.07.2013). Dersom journalister går for langt med undersøkende journalistikk mottar de ofte trusler, som oftest i form av en telefonoppringning fra en myndighetsperson som «gir råd» og selvsensur er derfor utbredt, men man har ikke systematisk sensur slik som i Usbekistan eller Kasakhstan, og opposisjonen har relativt gode muligheter til å utale seg i uavhengig media (OSSE). Nahzats aktiviteter får bred dekning i radio Ozodi, Ferghana, Millat, Avesta og Asia-plus.

Mangel på ressurser gjør også at Tadsjikistan heller ikke blitt en politistat slik som Usbekistan der «hver tredje person er KGB og du ikke en gang kan stole på din egen mor» (usbekisk samtalepartner). De av mine samtalepartnere som ikke var ansatt i staten, var direkte og åpne i sin kritikk av regimet og i motsetning til hva som var tilfellet i Kasakhstan senket de ikke

stemmen om vi satt på en buss, på en benk i en offentlig park eller på en restaurant. Politiet nyter generelt svært liten respekt. De blir som regel rekruttert blant de minst ressurssterke familiene på landsbygda som ikke har mulighet til å «rømme» til Russland (Bleuer 01.07.2013). Lønnen de får er ikke noe i nærheten av å overleve på, og de kan derfor som regel bestikkes. Bleuer forteller at det er relativt vanlig med små demonstrasjoner i flere av distriktene over små lokale saker, for eksempel dersom staten forsøker å innføre uoverkommelige veiavgifter. Myndighetene gir ofte etter for disse demonstrasjonene, og går tilbake på sine krav (01.07.2013). Markowitz (2012: 99) beskriver det tadsjikiske styret som en form for «soft authoritariansim» der myndighetene kan definere den politiske agendaen uten å måtte ty til utstrakt bruk av direkte tvang, men bruker mer indirekte metoder for å kontrollere opposisjonen. Han mener at hovedårsaken til at Tadsjikistans maktbruk har vært mer begrenset enn i nabostatene, er at det ikke har eksistert noen seriøs trussel om massemobilisering mot regimet, som kunne ha presset det mot en hardere autoritær linje (Markowitz 2012 : 107).

3.7 Økende press på Nahzat

I løpet av de siste 3 - 4 årene har myndighetenes strategi overfor Nahzat blitt mer direkte og voldelig. De fleste mener dette er fordi oppslutningen om partiet har økt kraftig (Asia-plus 2013b). Det offentlige medlemstallet på over 41 000 illustrerer i seg selv at partiet har vokst siden 2002, da de hadde rundt 15 000 registrerte medlemmer (Bowyer og Olimova 2002 : 31). Johansen mener Nahzat er det best organiserte partiet i Tadsjikistan og det eneste som holder en nøyaktig og streng protokoll over sine partimedlemmer, og at dette antallet virker troverdig (Johansen 03.07.2013). Overslag av omfanget av den reelle støtten varierer imidlertid voldsomt fra informant til informant. Johansen mener et realistisk tall er rundt 200 000 (som var stemmene de fikk i valget i 2010), kanskje mer om man tar med arbeidsimmigrantene, mens Caligbou-Williams (03.07.2013), mener partiet antagelig ville fått 40 % av stemmene dersom landet hadde hatt frie og åpne valg i dag. Selv hevder Nahzat at de ville fått 30 % av stemmene under valget i 2010 om det hadde vært et rettferdig valg (Kabiri 12.08.2013), noe begge journalistene jeg intervjuet sa seg enige i (journalist 1, 22.07.2013 ; journalist 2, 27.07.2013). Lederen for Rådet av Ulema derimot framholdt at stemmene de fikk i det siste valget var korrekt og at Nahzat er et lite og ubetydelig parti (Abdukodirzoda 23.07.2013). Sannheten ligger vel et sted i mellom disse overslagene. Myndighetens voldsomme press mot

partiet særlig før valgene i 2010 og 2013 indikerer i hvert fall i seg selv at de oppfatter Nahzat som en reel politisk trussel:

Tomater, egg og stein blir kastet på Nahzats aktivister når de holder møter. Ettersom dette ikke blir gjort av møtets deltagere men av utenforstående når møteholderne forlater lokalet, hevder Nahzat at dette ikke er spontant men arrangert (RFE/RL 2014a). Flere av Nahzats medlemmer har blitt trakassert av politiet, overfalt på åpen gate av mystiske fremmede, eller arrestert på grunnlag av anklager som virker politisk motiverte (Asia-plus 2013b; Avesta 2011b; Eurasianet 2012; Fergana 2009). Medlemmer blir stadig oftere arrestert for kriminelle handlinger knyttet til terrorisme og «ekstremisme» (RFE/RL 2012a). I ett av tilfellene ble vedkommende torturert til døde i fengselet (RFE/RL 2014b). I løpet av de siste par årene har myndighetene også begynt å stenge Nahzats regionale kontorer på bakgrunn av lite troverdige administrative årsaker (Fergana 2014; Юлдашев 2014b; Юлдашев 2014c). Myndighetene har også forsøkt å finne forbindelser mellom Nahzat og tadsjikere som reiser for å krige i Syria (Lillis 2014) Nahzats medlemmer hevder at aktivister blir truet eller tilbudt land for å forlate partiet (Tursunzoda 2012). I 2010 brant Nahzats egen moske, som ble kalt kvinnemoskeen på folkemunne fordi det var den eneste moskeen tillot kvinner å delta i fredagsbønnen helt ned (RFE/RL 2010a). Propagandan mot Nahzat i media blir også stadig mer hektisk

3.8 «Sovjetisk» religionspolitikk

Parallelt med at presset har økt på Nahzat, har staten begynt å slå ned på religiøse institusjoner, og folk som offentlig demonstrerer sin religiøsitet generelt. I 2009 innførte staten en ny religionslov som forbyr religiøse institusjoner å praktisere, med mindre de er offentlig registrert. Siden loven trådte i kraft har flere hundre uregistrerte moskeer, madrasaer og bønnenrom blitt stengt, samtidig som registreringsprosessen er blitt tilnærmet uoverkommelig (US religious freedom report Tajikistan 2011). Loven forbyr også private religiøse foreninger å ta del i politisk aktivitet, eller å ha kontakt med religiøse foreninger eller institusjoner i utlandet. Den forbyr også alle former for privat religiøs undervisning (ibid). I 2012 underskrev presidenten en lov som forbyr barn under 18 år å delta i fredagsbønnen (RFE/RL 2012b). Som i Sovjetunionen har det blitt innført restriksjoner på antall pilgrim�er som for lov til å gjennomfØre hajj (pilegrimsreise til Mekka). For å reise må man registrere seg ved departementet for religiØse anliggender og betale 2500 dollar i depositum, som er et

utrolig stort beløp for en gjennomsnittlig tadsjikisk familie. Det er også kun lov å reise direkte med fly (vestlig diplomat 1). Myndighetene øver også mer press på Nahzats allierte religiøse ledere. I 2011 ble Turadjonzoda-familiens moske i Vaxhdat stengt (Varki 2011).

Flere mener at ingenting har gitt Nazhat flere støttespillere enn innføringen av disse lovene (Bleuer 01.07.2013 ; Johansen 03. 07.2013 ; journalist 1 22. 07.2013). På Nahzats stemmeseddel i 2010 stod det for eksempel «ikke stem mot islam» (Johansen 03.07.2013). Særlig har loven som forbyr barn å gå i moskeen møtt mye motstand, her er til og med rådet av Ulema åpent uenig til tross for at de blir betraktet som presidentens støttespillere (Abdukodirzoda 07.2013.). Abdukodirzoda forteller at de aller fleste ignorerer dette forbudet, og at de selv tillater barn å delta i sentralmoskeen ettersom myndighetene uansett ikke har mulighet til å plassere politi der til enhver tid.

Symbolske former for protest

I løpet av de siste fem årene har tadsjikere som demonstrerer sin religiøsitet mer åpent og offentlig, i form av for eksempel å bruke hijab eller be fem ganger om dagen økt ganske hurtig. Tadsjikisk ungdom med høyere utdanning plasseres av en taxisjåfør i to kategorier; Den ene gjør hva som helst for å emigrere til Europa, USA eller Canada og har ingen tro på Tadsjikistans fremtid (flertallet) - Den andre, de som blir (mindretallet), er patrioter og politisk engasjerte. Flere av dem demonstrer sin religiøsitet mer åpent enn den gjennomsnittlige tadsjiker: Bærer hijab, går i moskeen flere ganger i uka, avstår fra alkohol osv. Det er særlig påfallende at så mange kvinner begynte å bære hijab umiddelbart etter at det ble forbudt i skolen og i universiteter mener han. I mange tilfeller gjør de det også på tross av foreldrenes misbilligelse. Ifølge journalist 1, innebærer denne åpne demonstrasjonen av religiøs fromhet noe mer enn personlig tro og overbevisning. Unge tadsjikere har ikke plutselig fått et voldsomt behov for å følge islamske bud over natta mener hun - det er først og fremst en måte å vise politisk protest. Hun fortalte blant annet av den halvt russiske redaktøren begynte å bruke hijab først da det ble forbudt å bruke hijab ved skoler og universiteter.

I autoritære stater der ikke-voldelig protest blir undertrykket, bruker ofte sosiale bevegelser diskrete symbolske former for protest som unngår undertrykkelse. Jo mer lukket en stat er jo mer sensitiv blir den for symbolske former for protest (Tarrow 1998 : 97-98). Å bære hijab eller la skjegget gro er nesten like farlig i Tadsjikistan i dag som det var å gå med binders i

Norge under den tyske okkupasjonen: I 2007 ble det forbudt å gå med hijab ved universitetene (Najibullah 2007). Året etter befalte utdanningsministeren alle mannlige studenter ved det islamske senteret i Dusjanbe å bruke dress og slips og rake av seg skjeggene. Han erklærte også at lærerne skulle bruke spesielle uniformer (Najibullah 2008a). Det var svært mange som ignorerte forbudet og fortsatte både å bære hijab til universitet og la skjegget gro, til tross for at studenter som har nektet å overholde påbudet har blitt ekskludert fra universitetet (RFE/RL 2009a). I 2010 ble det også rapportert om at kvinner med hijab opplevde å bli presset og truet av politi på basarer til tross for at det ikke er noe forbud mot å bære hijab i offentligheten. Mange av disse kvinnene kom til Nahzat for å be om hjelp (Asia-plus 2010; RFE/RL 2010b). Nahzat gav blant annet finansiell hjelp til en student som ville søke utdanningsdepartementet etter å ha blitt utvist fra universitetet (RFE/RL 2009b). På begynnelsen av skoleåret i 2010 ble en rekke jenter nektet tilgang til skolen. Etter hendelsene i Rasht-dalen i 2010, begynte tadsjikisk politi også å arrestere menn med skjegg (Camm 2010).

Hijab-forbudet er ikke noe som berører veldig mange ettersom hijab fremdeles kun brukes av et lite mindretall, men Nahzat har brukt forbudet for det er verdt for å bevise at presidenten er mot islam og bryter menneskerettighetene og saken har gitt partiet stor oppmerksomhet i media (Расул-заде 2010c). I media uttalte Kabiri at *«hijab-saken først og fremst handler om menneskerettigheter. Det handler om frihet til å velge. Verken utdanningsdepartementet eller noen annen institusjon har rett til å forby hijab noe sted. Det eneste unntaket er militæret der man må bruke uniform»* (RFE/RL 2009b). I en konferanse med russiske akademikere fortalte han at mange tadsjikere valgte å studere i Russland fordi det er lov å bære hijab på universitetene der (Aiubov 2013).

3.9 Radikalisering?

En mer undertrykkende strategi ovenfor opposisjon kunne ha ført til at Nahzats mer radikale medlemmer nå ville få en mer dominerende posisjon i partiet: Generell undertrykkelse svekker de moderate og styrker de radikale fordi det ikke lenger er noen mulighet til å inngå kompromisser (Tarrow 1998 : 158). International Crisis Group skriver i sin rapport fra 2011 at myndighetene uttrykker bekymring for at Nahzat er på vei til å bli mer radikalisert og at statens klønete politikk høyst sannsynlig vil gjøre dette til en selvoppfylgende profeti (ICG 2011 : 1). Abdullo mener at myndighetens strategi overfor opposisjonen er langt fra klønete,

vert i mot er den veloverveid og utspekulert. Han mener det er helt åpenbart at de håper å provosere frem en aggressiv reaksjon fra Nahzats mer utålmodige støttespillere, som vil diskreditere partiets moderate og fredelige linje, som har gitt dem så mye støtte de siste årene, og gi dem påskuddet de trenger til å forby dem som en radikal terror bevegelse (Abdullo 09.07.2013).

Dette er kanskje også årsaken til at Nahzat foreløpig ikke viser noen tegn til å endre sine metoder. Tvert i mot forsøker partiet å unngå konfrontasjon til en hver pris. Da en gruppe «protestanter» samlet seg utenfor Nahzats lokale kontor i Xudjand som krevde å få snakke med Kabiri, ble han i følge den lokale lederen evakuert fra stedet for å slippe å snakke med dem på grunn av den aggressive stemningen (Fergana 2014). I en deklarasjon på Nahzats hjemmeside advarer partiet sterkt mot en facebook-kampanje som oppfordrer tadsjikere til å gå ut i gatene for å demonstrere (Nahzat 2014). I likhet med regjeringen trekker Nahzat frem borgerkrigen som eksempel på hva som kan skje om man ikke er tålmodig, og i media uttaler Kabiri ofte at tålmodighet er en av de viktigste shurane i islam (Юлдашев 2014a) .

En av årsakene til at statens strategi foreløpig ikke vært spesielt effektiv er fordi den fysiske undertrykkelsen ikke har blitt kombinert med nedleggingen av uavhengige media. Disse hendelsene gir Nahzat stor oppmerksomhet i uavhengige aviser. For den delen av befolkningen som tidligere mistenkte partiet for å være kooptert inn i eliten og en form for liksomopposisjon i likhet med de andre partiene, får de antagelig mer troverdighet som et ekte opposisjonsparti som utgjør en reell trussel mot regimet. Bildet av 60 år gamle Saifullozoda på sykehuset med brukket kjeve og kragebein etter å ha blitt overfalt utenfor sin egen dør ble for eksempel publisert i media (Avesta 2011b). Den tidligere redaktøren for Avesta beskrev hendelsen som en «barbarisk handling». *«Å angripe en eldre mann er et eksempel på feighet og å overfalle en politisk motstander er tegn på politisk nederlag» (Ibid.).*

Man kan imidlertid se tegn på at presset øker på den moderate fraksjon i partiet. Flere i partiets ledelse mener at Kabiris reaksjoner på valgfusk og det økende presset fra staten har vært utilstrekkelig, og Mirzo Muhammad Navid som regnes som en av partiets mer konservative figurer forlot partiet etter valget i 2010, og uttalte at «Kabiri er først og fremst en politiker, han er en politiker som bruker religiøse slagord». Flere anklager Kabiri for å være for myk til å være en opposisjonsleder, og for ettergivende overfor regimet (Najibullah 2011b). En av mine samtalepartnere i Dusjanbe fortalte at hun i prinsippet støtter Kabiris politikk men at han var like redd for Rahmon som alle andre og derfor ville hun ikke stemme.

Utålmodigheten syns også på kommentarer på Odnoklassniki rett etter valget: «I morgen, i morgen, sier Kabiri, hva mener han med det? At vi skal leve som slaver i 7 år til? Alle forstår jo at det ikke er mulig å forandre noe i Tadsjikistan gjennom «lovlige metoder»! Før valget gitt de mange det rykter om staten vil forsøke å forby partiet (Nahzat.tj 2013b). På spørsmålet om hva Nahzat vil gjøre i en slik situasjon, svarer Kabiri i media at det ikke vil spille noen stor rolle, *hva skal Rahmon gjøre med våre 40 000 medlemmer? det er mange andre måter å drive politikk en som et politisk parti (ibid).*

4 Nahzats mobilisering

I dette kapittelet vil jeg se på utviklingen av Nahzat som organisasjon, og hvordan de mobiliserer ressurser og støttespillere.

Et flerpartisystem eksisterer i Tadsjikistan i den forstand at det består av 8 registrerte politiske partier inkludert Nahzat. De partiene som faktisk lykkes i å samle underskrifter fra 5 prosent av elektoratet forut for valget i 2013 som var påkrevd for å delta, kan knapt kalles opposisjon. Ingen av disse partiene lykkes i få tilsvarende antall stemmer i selve valget, noe som i seg selv bekrefter denne påstanden; Bondepartiets kandidat Ismoil Talbakov fikk 168 000 stemmer, lederen for Partiet for økonomisk reform, Olimjon Boboyev fikk 143 000 stemmer, Abduhalim Gaffarov fra Det sosialistiske partiet fikk 55 000 stemmer og Saidjaffar Ismonov fra Det demokratiske partiet fikk 39 000 stemmer, altså mindre enn en tredjedel av underskriftene de samlet forut for valget (Malashenko og Niyazi 2014 : 3). Disse fire førstnevnte partiene er små obskure partier som kun kommer til syne i sammenheng med valg og de fleste tadsjikere vet ikke hva lederne for disse partiene heter. Kommunistpartiet har ifølge sine egne protokoller 40 000 medlemmer og har i likhet med Nahzat to seter i parlamentet. I motsetning til partiene nevnt ovenfor har de en klart definert ideologisk plattform (kommunisme) men kritikken av regimet er svært mild og delikat og det faktum at lederne mingler med regjeringspartiet i alle sosiale sammenhenger gjør at de fleste tadsjikere ikke regner dem som et reelt opposisjonsparti (Heathershaw 2009 : 1327). Disse klarte heller ikke å få like mange stemmer som underskrifter med 184 000 stemmer under valget i 2013 (Malashenko og Niyazi 2014 : 3). Alle disse partiene har blitt effektivt marginalisert av regimet gjennom ulike former for splitt og hersk teknikker, og eksisterer under beskyttelse av internasjonale organisasjoner. De blir tolerert så lenge de ikke er for aktive eller for kritiske til regimet (Heathershaw 2009 : 1325-1333).

Det sosialdemokratiske partiet er et reelt opposisjonsparti med en klart definert politisk plattform (vestlig sosial demokrati) som i likhet med Nahzat opplever sterk press fra myndighetene. Sosialdemokratene får støtte fra et lite knippe intellektuelle i Dusjanbe, og gikk i koalisjon med Nahzat før valget i 2013 (Malashenko og Niyazi : 4).

4.1 Moskeen og religiøse ledere

I motsetning til disse ovennevnte partiene er Nahzat aktive også utenfor den offentlige politiske arenaen. I perioden rett etter borgerkrigen hadde Nahzat relativt fritt spillerom til å formidle sine ideer og kritisere regimet skarpere i tusener av moskeer som ble restaurert eller bygget opp etter borgerkrigen. I følge artikkel 4 i konstitusjonen var det forbudt med politisk propaganda i moskeer og madrassaer, å lese *Azan* (bønn) gjennom høytalere, eller gi religiøs undervisning til mindreårige barn. Myndighetene fokuserte imidlertid ikke på politiske møter i moskeene på denne tiden og var ofte villige til å inngå kompromisser. Bowyer og Olimova skriver at islam er en så sterk identitetsmarkør i Tadsjikistan at myndighetene ikke hadde mulighet å undertrykke religiøs praksis åpent og direkte. Derfor var de tvunget til å vise en viss fleksibilitet overfor Nahzat, og viste forståelse for at diskusjoner som adresserte viktige religiøse spørsmål også nødvendigvis vil berøre politiske saker (Bowyer og Olimova 2002 : 30).

Collins skriver at Nahzats midlertidige allianse med det offisielle muslimske hierarkiet under borgerkrigen gjorde at de hadde mulighet til å mobilisere et bredere lag av befolkningen, men etter at de ble splittet etter fredsavtalen mistet de muligheten til å benytte seg av disse brede nettverkene (Collins 2007 : 89). Dette er ikke lenger tilfellet i dag. Mens flertallet av landets mullaer og imamer holder seg unna politikk er det også en rekke religiøse ledere som kritiserer Rahmon-regimet og støtter Nahzat, og disse er de absolutt mest innflytelsesrike. En journalist identifiserte de mest populære som Mullo Abduharim, som er imam i en moske i Dusjanbe, Hojji Mirzo, som er imam i en moske i Kulob, og de tre Turadjonzoda-brødrene, Mahmudjon, Eshoni Nuriddin og Hoji Akbar Turadjonzoda som opererte Muhammadiya – moskeen I Vahdat inntil den ble stengt I 2011. Akbar Turadjonzoda forlot partiet etter fredsavtalen, og opererte lenge som en uavhengig politisk og religiøs aktør, men ettersom myndighetene har forsøkt å ta kontroll over det religiøse feltet i løpet av de seneste årene og øver press mot religiøse ledere som uttaler seg om politikk, virker det som om dette igjen har ført Nahzat nærmere sine gamle allierte. Turadjonzoda er ikke formelt medlem av Nahzat men snakker alltid varmt om partiet (Сомона 2013d), og før valget i 2013 gikk han formelt inn i koalisjonen med Nahzat (Malashenko og Niyazi 2014 : 4).

Flere av disse religiøse lederne har fått religiøs utdannelse i land som Iran, Pakistan og Jordan, i tillegg til i Tadsjikistan, men de er sunni muslimer etter hanafi-madhaben, og er sterke motstandere av salafisme og wahabisme (Journalist 1, 22.07.2013). Journalisten mener at årsaken til at de er så populære først og fremst er fordi de er villige til å kritisere regimet til tross for risikoen det innebærer, at de ignorerer retningslinjene fra rådet av Ulema, og åpent

diskuterer kontroversielle temaer og ulike moderne fortolkninger av islam (Ibid). Tadsjikere reiser fra hele Tadsjikistan for å besøke disse moskeene, og mange tar opp seremoniene på mobilene sine og sender dem til venner og familie, og legger dem ut på youtube.

Muhammadiya moskeen tiltrakk seg opptil 12 000 mennesker til fredagsbønnen før den ble stengt i 2011 (Ibid).

I løpet av de siste årene har myndighetene installert avlyttingsutstyr og overvåkningskameraer i mange moskeer (Tursunzoda 2014), men i praksis er det så å si umulig for staten å kontrollere politisk propaganda når imamer formidler politiske meldinger gjennom å referere til gitte avsnitt av koranen eller hadither, som kan tolkes som regimekritiske. For et styre i et land der 97 % prosent av befolkningen bekjenner seg til islam, kan ikke staten simpelthen stenge alle moskeer. Som beskrevet i forrige kapittel har myndighetene forsøkt å gjøre noe med dette også de siste årene, men det er fremdeles svært mange moskeer som er uregistrerte og utenfor regimets kontroll. I tillegg til moskeene bruker også Nahzats aktivister sosiale arrangementer som bryllup, begravelser, religiøse seremonier og festivaler for å formidle ideer og rekruttere medlemmer, som ofte tiltrekker seg flere hundre mennesker i Tadsjikistan (Naumkin 2005 : 248).

På landsbygda nyter lokale imamer langt større autoritet enn sivile byråkrater og når landsbyboere trenger råd og veiledning i økonomiske saker, familietvister, krangel med naboen osv. går de til en lokal hojji bobo, og ikke til en advokat(hojji bobo er en person som har gjennomført pilgrimsreise (Hajj) og har større kunnskaper om koranen og Sharia enn resten av landsbybeboerne). I Tadsjikistan er det i dag, som under Sovjetunionen mer vanlig å oppsøke en lokal sufi-eshon eller pir i sitt eget hjem enn å gå til en offisielt registrert moske. Ro'i og Wainer mener en årsak til at Sufismen er så populær i Tadsjikistan er at den tillater unge tadsjikere å observere islam uten å måtte eksponere seg selv for myndighetenes mistenksomhet ved for eksempel å be fem ganger daglig på jobben (Ro'i & Wainer 2009 : 311). I motsetning til Hizb- ut tahir har Nahzat ingenting imot sufisme og flere av Nahzats medlemmer og støttespillere er selv sufi – Ishaner (Olimova 1999 : 4). Dette gjør at de også kan bruke Sufi-brorskapenes nettverk, som ikke salafi-bevegelser har mulighet til. I dag har også religiøse ledere mulighet til å nå ut til et mye bredere lag av befolkningen gjennom internet. Eshoni Nuriddin og Hoji Mirzo distribuerer for eksempel opptak fra fredagsseremonier og religiøse festivaler på Youtube (Islam media 2014a; Islam media 2014b).

4.2 Velledighet, økonomiske ressurser og engasjement

Umiddelbart etter borgerkrigen opprettet Nahzat velferdsprosjekter spesielt rettet mot kvinner og ungdom. Etter hvert har partiet utvidet sin virksomhet til å omfatte en rekke områder som oppussing av skoler og sykehus, hjelp til invalide barn, psykiatriske klinikker, eller klær og mat til fattige generelt, som de finansierer med egne midler (Avesta 2013; Avesta 2014a; Najibullah 2011a). Velledigheten har vært viktig for Nahzats mobiliseringsevne både fordi det understreket statens manglende kapasitet og vilje til å investere i sosial velferd, og det har gitt Nahzat mer troverdighet som et parti som er opptatt av den fattige befolkningens problemer og ikke bare representanter for en region som vil tilrane seg makt. I media uttalte Kabiri at « *Folk kommer til vårt partis hovedkvarter for å be om hjelp, også finansiell hjelp. Og vi forsøker å hjelpe som best vi kan. Vi ser det som vår religiøse plikt. Vi tror at folk forventer mye mer av et religiøst parti enn de ville forventet av bare et politisk parti* » (Najibullah 2011a). I tillegg er velledighetsprogrammene viktige kontaktpunkt med lokalbefolkningen på landsbygda i Tadsjikistan som ikke leser aviser, og en mulighet til å motbeviser den statelige propagandaen på TV-kanalene, og på denne måten har Nahzat kunnet utvide sitt uformelle sosiale nettverk. Under flommen i Kulob uttalte blant annet en lokal beboer at han kun hørte om andre partiet i forbindelse med valg. « *Mellom valgene kommer andre partier til syne kun i seminarer arrangert av utenlandske NGOer for å klage over hvor vanskelig det er for dem å operere* » (Najibullah 2011a). I samme artikkelen uttalte Kabiri « *andre partier kan gjøre akkurat det samme som vi gjør, det er ingenting som stopper dem* ».

Noe annet som skiller Nahzat fra de andre partiene er imidlertid også økonomiske ressurser. Mens det sosialdemokratiske partiet får støtte fra et lite knippe akademikere og jurister i Dusjanbe, er flere av Nahzats medlemmer er også forretningsmenn. Mange av Nahzats medlemmer og støttespillere var regionale eliter som hadde blitt rike ved å handle på svartebørsmarkedet (først og fremst frukt og grønnsaker) som utgjorde rundt en fjerdedel av landets BNP i Sovjetunionen (Olimova 1999). Johansen forteller at ettersom Nahzats medlemmer ikke har noen mulighet til å få arbeid i staten, er det mange som oppretter egne selskaper, og gjør det ofte veldig bra. Nahzat hevder også selv at de mottar store summer fra Russland fordi de har så mange støttespillere blant tadsjikere der (Johansen 03.07.2013). Kabiri eide et stort marked og et eksportselskap før det ble overført til myndighetene i 2014 etter anklager om at det ble ulovlig privatisert etter borgerkrigen (Eurasianet 2014a).

Turadjonzoda eier flere markeder og en bomullsfabrikk, og hevder selv av at han tjener rundt 200 000 dollar i året på dette (Najibullah 2008b).

Johansen mener at en annen årsak til at Nahzat ikke har lidd samme skjebne som de andre partiene er støttespillernes og medlemmenes engasjement (Johansen 03.07.2013). Da for eksempel myndighetene la valget i 2010 til den kaldeste perioden på vinteren da det er mest snø og store deler av landet er isolert fordi veiene er stengt, satte flere av Nahzats aktivister seg på hesteryggen for å komme frem til de mest avsidesliggende landsbyene for å gjennomføre dør-til-dør kampanjer, mens ingen av de andre partienes aktivister reiste ut på landsbygda (Johansen 03.07.2013). Nahzat kritiserte også sosialdemokratenes mangel på engasjement og aktivisme da de samlet inn underskrifter før valgkampen i 2013, og mente at det var en av årsakene til at de ikke klarte å samle inn antallet som var påkrevd (Malashenko og Niyazi 2014 : 6).

4.3 Kvinner

«Når du oppdrar din sønn oppdrar du en person. Når du oppdrar din datter oppdrar du en hel generasjon» (Nahzat.tj 2013c)

Den kvinnelige befolkningen i Tadsjikistan er en viktig ressurs for Nahzat. Ettersom den største andelen av unge friske menn til en hver tid befinner seg i utlandet, er det først og fremst kvinnene Nahzat kan få stemmer fra under valg. Det blir ofte tegnet et deprimerende bilde av kvinners situasjon i Tadsjikistan som maktesløse og undertrykkede fordi de ofte forlater skolen i 14 års alderen for å gifte seg, og den økonomiske avhengigheten av mennene gjør at de ikke kan komme seg ut av voldelige ekteskap, eller bort fra svigermors tyranni (jenter flytter alltid inn i svigerfamiliens hjem). Men i samfunn som Tadsjikistan, der sosiale velferdstilbud ikke eksisterer, og familien og «klanen» spiller en så sentral rolle i samfunnet som et økonomisk sikkerhetsnett, er det å være familiens overhode ingen dårlig posisjon. Det er kvinner som har ansvaret for å arrangere ekteskap og ettersom ekteskapet ikke bare er en kontrakt mellom to mennesker, men mellom familier og «klaner», oppretter også kvinnene viktige politiske allianser. Det også for det meste kvinner som jobber som journalister i Tadsjikistan (på mine besøk i Asia-plus og Avestas lokaler så jeg bare et par menn) og bevegelser som ønsker at disse skal slutte i jobbene sine for å stå bak kjøkkenbenken vil antagelig ikke få positiv omtale i media. I tillegg er det kvinnene som står for barneoppdragelsen og har derfor stor påvirkningskraft på barnets verdisyn og antagelig også

politiske orientering. For Nahzat er derfor kvinner viktige i et langtidsperspektiv for å forme identiteten til en ny generasjon tadsjikere, og Nahzat har særlig fokusert på opplysning og utdanning av kvinner etter borgerkrigen (Naumkin 2005 : 248). Et tegn på at myndighetene så dette som en trussel var at allerede i 2004 utstedte rådet av Ulema en Fatwa som forbød kvinner å gå i moskeer (Sharifi 2005). Abdukodirzoda forklarer fatwaen med at det tradisjonelt ikke er vanlig for kvinner å gå i moskeene i Tadsjikistan, og at det er upraktisk for kvinner å reise til moskeer som ofte ligger langt fra hjemmet, noe som vil føre til at kvinner forsømmer sine huslige sysler og omsorg for barna (Abdukodirzoda 23.07.2013).

Fatwaen førte til en stille masseprotest som tok form av at mellom 2000 og 3000 religiøse kvinner valfartet hver fredag fra alle hjørner av Tadsjikistan til Turadjonzoda-brødrenes moske i Vaxhdad, som var en av de få moskeene som tillot kvinner å delta i fredagsbønnen (Sharifi 2005). Kvinner fortsatte etter det å gå til Nahzats egen moske, som lenge ble kalt «kvinnemoskeen» på folkemunne inntil den brant ned på mystisk hvis i 2011 (Eurasianet 2012). Om noen av disse kvinnene tidligere ikke hadde hatt tilgang på Nahzats budskap fikk de det i vert fall nå.

I motsetning til hva som er tilfellet for mange andre islamistiske bevegelser er over halvparten av Nahzats støttespillere i dag kvinner, og det er støtten fra denne gruppen som øker mest (Johansen 03.07.2013). Kabiri selv innrømmer at det er rent praktiske årsaker til dette: For det første er det ikke så mange menn i Tadsjikistan som kan støtte Nahzat om de hadde hatt lyst. For det andre har myndighetene begrensede sanksjonsmuligheter mot kvinner; det store flertallet har ikke jobb som de risikerer å miste (Kabiri 12.08.2013). For det fjerde er det først og fremst kvinner som engasjerer seg i lokale veldedighetsprosjekter og Nahzat har derfor mer direkte kontakt med kvinner og bedre mulighet til å motbevise myndighetenes propaganda i media (min egen observasjon i møter i med lokale NGOer i Dusjanbe).

Min opplevelse var også at kvinner generelt er langt mer frittalende enn menn. Det er også kvinner som helt klart er mest misfornøyde med sin situasjon og det er de som føler de økonomiske og sosiale vanskelighetene mest direkte på kroppen, og er mest oppdaterte på hva som foregår i Tadsjikistan ettersom mennene for det meste er i Russland. Etter Sovjetunionens oppløsning har kvinner blitt forvist tilbake til sin tradisjonelle plass i hjemmet på grunn av mangel på arbeidsplasser og staten har ikke ressurser til å opprettholde velferdsordningene fra Sovjettiden. I fravær av menn gjør de samtidig tradisjonelt mannsarbeid som legging av asfalt, muring osv. som er svært belastende for kvinnekropper,

men mindre mulighet til utdanning og status -stillinger som de tross alt hadde mer av under sovjettiden. Utdanningsnivået blant kvinner har også sunket betraktelig (Olimova 1999). Sovjetnorgien er derfor naturlig nok svært sterk blant kvinner og det er nesten umulig å sitte på et tadsjikisk kjøkken i mer en fem minutter uten at en eller annen beklager seg over at Sovjetunionen ikke eksisterer mer. Det som først og fremst appellerer er Nahzats løfter om mer sosial velferd, som de i motsetning til regjeringen og andre partier som lover det samme, demonstrerer i praksis. I tillegg har kvinner ofte et mer konservativt verdisyn enn menn, og et sterkere forhold til religionen. I Sovjettiden var det kvinner som hadde ansvaret for å videreføre kunnskap om islam og tradisjonell kultur til den neste generasjon (Khalid 2007 : 103). Også konene til menn som hadde prominente stillinger i den sovjetiske administrasjonen har ikke den samme skepsisen til religiøs fromhet som noe umoderne og bakstreversk og ofte er avstanden mellom den eldre generasjonens kvinner og menns syn på verden utrolig stor.

I de seneste årene har det også blitt mer vanlig at unge menn som reiser til Russland for å arbeide, gifter seg med russiske kvinner og aldri kommer tilbake. Ofte skiller de seg over telefonen og etter hvert slutter de også å sende penger hjem. De unge fraskilte kvinnene må flytte hjem til foreldrene og har dårlige muligheter til å gifte seg på nytt, og om de gjør det vil ofte ikke de nye ektemennene ha med seg barna fra det tidligere ekteskapet som blir boende hos besteforeldrene. Nahzats vektlegging av familien som grunnsteinen for samfunnet, fordømmelse av menn som forlater sine koner og formaning til fedre om sitt ansvar for barna, faller derfor i god jord hos kvinner (Nahzat.tj 2013a).. Nahzat formaler også samfunnet til å hjelpe fraskilte kvinner i stedet for å fordømme dem, som ofte er tilfelle på landsbygda (ibid).

Alkoholisme og heroinmisbruk blant mennene er et utbredt problem som vanskeliggjør kvinnenenes situasjon ytterligere, og gjør Nahzats formaninger om å overholde islamske bud populært. Samtidig kritiserer Nahzat tradisjonelle praksiser på landsbygda som de mener har lite eller ingenting å gjøre med islam, som for eksempel tvangsekteskap, for tidlige ekteskap, og polygami (Najot 26.07.2013). De er også forkjempere for at kvinner skal fullføre utdannelsen, ha et yrkesliv, og delta i politikk og offentlig samfunnsliv (Пасул-заде 2010b). I Penjikent-distriktet fortalte lederen for den kristne veldedighetsorganisasjonen Missjon East meg, at de samarbeider med lokale imamer og muslimske velferdsorganisasjoner om å informere om kvinners rettigheter til blant annet skilsmisse og arv som i følge ham ofte er mer liberale i følge sharia, enn de lokale tradisjonene som følges på landsbygda.

I tillegg er et av de fremste argumentene mot islamistiske bevegelser i vesten at de har et konservativt og undertrykkende kvinnesyn. Enkelte observatører kunne ikke forstå at Nahzat valgte Bobanozova som presidentkandidat som mindre en prosent av befolkningen har hørt om (Мирсаидов 2013). Men for Nahzat var det et viktig strategisk grep for å vise tadsjikere og det internasjonale samfunnet at de ikke ønsker at kvinner skal sitte hjemme (Najbullah 2013).

4.4 Arbeidsinnvandrerne i Russland

De tadsjikiske migrantene i Russland er også en viktig ressurs for Nahzat. Tadsjikistan står på førsteplass i verden når det gjelder pengeoverføringer fra arbeidsimmigranter. Russlands føderale migrasjonstjeneste rapporterte at 1.2 millioner tadsjikere var bosatt i Russland 18. oktober 2013 (Malashenko 2014 : 4). I 2012 sendte disse 22 milliarder kroner hjem til Tadsjikistan (intern rapport). Det utgjør hele 47 prosent av Tadsjikistans bruttonasjonalprodukt (ibid). De fleste er menn mellom 18 og 29 år. Det er altså den potensielt mest politisk aktive delen av befolkningen som kunne ha påvirket endring internt i landet, som utgjør brorparten av migrantene. I de siste årene har Nahzats aktivister tilbrakt svært mye tid i Russland for å mobilisere arbeidsinnvandrerne i Tadsjikistan (Yuldoshev 2011). Mens den sterke økonomiske veksten i Russland lenge har sikret en relativt stabil inntekt for både lovlige og ulovlige arbeidsmigranter å reise og finne jobb på i Russland, gjør den økonomiske krisen migrantenes situasjon mer usikker, og flere har begynt å interresere seg mer for den politiske situasjonen i hjemlandet (samtaler med tadsjiksike migranter).

Økende xenofobi i Russland og rasisme mot tadsjikiske arbeidsinnvandrere blir ofte trukket frem som en faktor som kan føre til at arbeidsinnvandrerne blir radikaliseret og lettere å mobilisere for radikale anti-vestlige bevegelser (Calibou – Williams 03.07.2013). Det er riktig at tadsjikere ofte lever under helt umenneskelige omstendigheter og blir utsatt for vold fra nynazister. Men samtidig har rasismen mot dem en tendens til å bli litt overdrevet. En stor del av arbeidsinnvandrere reiser til andre deler av Russland, som Kazan, Ufa, Jekaterinburg og Irkutsk, hvor lønningene ikke er like høye som i Moskva og St. Petersburg, men hvor demografiske problemer gjør at arbeidsinnvandrerne er svært velkomne og rasisme er så godt som fraværende. Tadsjikere som hadde jobbet i Sibir fortalte meg at russerne der bare så vidt har fått med seg at Tadsjikistan er et selvstendig land, og betrakter dem fremdeles nærmest

som sine landsmenn eller nære naboer. Jeg ble også overrasket over mangel på bitterhet ovenfor russere i samtaler med arbeidsinnvandrere i Moskva og Jaroslavl; « *Det er ikke så rart at russerne ikke liker oss, de er arbeidsledige og vi tar jobbene fra dem fordi vi jobber hardere og får lavere lønn. Men vi har ikke noen annet alternativ, det finnes ikke jobber i Tadsjikistan, sånn er det bare*». Bitterheten var først og fremst rettet mot Rahmon som de mente ikke løfter en finger for å skape arbeidsplasser. Det hjelper heller antagelig ikke at myndighetene ikke vil innrømme betydningen av migrantenes pengeoverføringer for Tadsjikistans økonomi: I 2012 sluttet myndighetene å publisere data om pengeoverføringer fra arbeidsimmigranter. Den offentlige forklaringen var at tallene kunne bli brukt til «politisk propaganda» (Eurasianet 2014b) Dette står i sterk kontrast til Kabiri som for eksempel satt og gråt i flere minutter i et møte med migranter i Moskva i 2012 etter å ha reist gjennom Russland og sett hvordan migrantene lever (Хизби Нахзати Ислон 2012b).

Nahzat har også mye bedre tilgang til migrantene i Russland enn til tadsjikere i Tadsjikistan, fordi tadsjikere der går mye oftere i moskeen. Migrantene jeg bodde sammen med i Russland gikk i moskeen hver eneste fredag, mens i Tadsjikistan gjør de det bare en gang i året. Dette er både på grunn av det sosiale aspektet, for å møte andre landsmenn, men også fordi det som regel er en hojji i landsbyen i Tadsjikistan man kan gå til i stedet. I tillegg fikk jeg inntrykk av at religion var mye viktigere for tadsjikerne som bodde i Russland enn for de som bodde i Tadsjikistan. Nahzat møter ikke på like mange problemer fra sikkerhetspolitiet i Russland som de gjør i Tadsjikistan, mange imamer i Russland er selv tadsjikere og det ser også ut til at Nahzat har et svært godt forhold til det offisielle muftiatet i Russland: Asia-plus gjorde et poeng av muftiatet sendte et offentlig telegram til Kabiri med gratulasjoner for gjenvalget som leder for partiet i 2011 (Юлдашев 2011), og i 2013 møtte Kabiri offisielt øverste lederen for muftiatet i Russland, Mufti Sheik Ravil Gaynutdin, som partiet har lagt ut på sin Youtube kanal (Хизби Нахзати Ислон 2013). Etter at Turadjonzoda brødrenes moske ble stengt i Tadsjikistan i 2011, reiste Hoji Akbar Turadjonzoda og Eshoni Nuriddin året etter til Russland og holdt seremonier for migranter i Jekaterinburg, Ufa, Kazan, St. Petersburg, Moskva og en rekke andre byer. På videoene som er lagt ut på Youtube ser det ut til at det er et svært stort oppmøte (Jumaev 2012a; Jumaev 2012b).

For arbeidsmigrantene forklarer Nahzat at hovedårsaken til at de må leve under umenneskelige omstendigheter i Russland er Emomali Rahmons manglende vilje og evne til å skape arbeidsplasser, og at Rahmon ikke har noen interesse av de kommer hjem. «*Rahmon er ikke interresert i å få arbeidsimmigrantene hjem, det er komfortabelt for ham å styre et land*

uten menn» (Сомона 2014a). Mens staten ser migrantene som en økonomisk ressurs og hele tiden forsøker å forhandle med Moskva for å holde dem der, diagnostiserer Nahzat migrasjonen som et av Tadsjikistans største samfunnsproblem. Det er vanskelig å si hvor mye støtte Nahzat har i Russland. Før valget i 2013 forbød tadsjikiske myndigheter opposisjonskandidatene å samle underskrifter fra emigrantene, begrunnelsen var at mange ikke er registrert på en adresse og at det derfor er vanskelig å verifisere deres identitet (Aiubov 2013). Ifølge Carnegie senteret i Moskva er det ingen tvil om at Nahzat ville ha kunnet oppfylle kravet om 5 % terskelen dersom det hadde vært tillatt å samle underskrifter i utlandet, der de mener Nahzat sannsynligvis har flere hundre tusen støttespillere (Malashenko 2014 : 6).

4.5 Muhridin Kabiri og den «modernistiske» fraksjonen

Abdullo hevder at en av de fremste årsakene til at Nahzat tok seg opp igjen etter at partiet ble legalisert, er at Muhridin Kabiri ble leder for partiet (09.07.2013). Nuri hadde stor troverdighet som en «ekte» opposisjonspolitiker for sin konsekvente motstand under Sovjetunionen og fengsling i 1986, og «religiøs kapital» som en direkte disippel av Hindustani (Epkenhans 2011 : 85). Men den eldre garden hadde alltid vært i opposisjon og hadde vanskeligheter med å tilpasse seg de nye omstendighetene og finne en ny strategi som et lovlig politisk parti (Abduollo 29.12.2013).

Et skifte oppstod da Nuri døde av kreft i 2006. 2006 var også året da den siste stillingen besatt av Nahzats medlemmer i regjeringen var byttet ut med presidentens støttespiller (Heathershaw 2009 : 1315). I følge media oppsto det umiddelbart en konflikt mellom «hard-linerne» fra borgerkrigen som ønsket å endre strategi på grunn av myndighetenes økende marginalisering, og den yngre fraksjonen som ville fortsette med en moderat linje som et offisielt parti, og Kabiri forhindret en splittelse (Neweurasia 2007). En av de viktigste forandringene som skjedde etter at Nuri døde var at Nahzat ble langt skarpere i sin kritikk av regimet. I den første konferansen med partiets aktivister etter at han hadde tatt over lederskapet, uttalte Kabiri at Nahzat nå ville ta et mye tøffere standpunkt når det gjaldt viktige politiske saker, og at etterkrigstidens sikkerhetshensyn nå ikke lenger skulle stoppe partiet fra å kritisere regjeringens feil (ibid). Muhridin Kabiri ble valgt ut av Nuri spesielt fordi han ikke hadde

deltatt i borgerkrigen. Nuri mente at Kabiri ville være en mer troverdig promotør av Nahzats fredelige linje ettersom han ikke hadde denne ballasten (Abdullo 09.07.2013).

Etter borgerkrigen gikk Nahzats aktivt inn for å «profesjonalisere» partiet. Lederskapet innså at en av årsakene til at regjeringen hadde mulighet til å erstatte Nahzats representanter i regjeringen var at de var relativt inkompetente (Olimova 2002 : 13). Særlig etter at Kabiri og den nye fraksjonen tok over partiet har de forandret sitt image fra å være et hovedsakelig ruralt parti med støtte fra mullaer og konservative religiøse, til å bli mer attraktivt for intellektuelle, forretningsmenn og studenter. I 2009 hevdet Kabiri at alle partiets 49 styremedlemmer hadde universitetsgrader og at flere av dem hadde doktorgrader innenfor ulike felt (RFE/RL 2009b). De fleste av Nahzats kandidater til valget i 2010 var i 30 og 40-årene, og flere av dem var advokater, lærere og entreprenører (Najibullah 2010). Kabiri selv har fullført høyere utdanning i statsvitenskap, økonomi og ledelse i Russland, i tillegg til å ha religiøs utdanning fra Yemen (Kabiri 12.08.2013). Dette gir partiet mer troverdighet som et parti som er i stand til å lede et land (Abdullo 09.07.2013) , i motsetning til for eksempel Nuri og flere av de andre medlemmene som ikke hadde noen formell utdanning utover den religiøse (Bowyer og Olimova 2002 : 31-32). Ettersom Nahzat rekrutterer medlemmer etter deres egenskaper, og ikke gjennom beskytter – klient relasjoner eller klan tilhørighet slik som regjeringspartiet, fremstår de også som mer profesjonelle og «moderne» enn myndighetene. Mine samtalepartnere snakket ofte nedlatende om statsansatte og spøkte om at de sikkert hadde fått jobben fordi de hadde giftet seg med en av Rahmons tremenninger og aldri hadde gått en dag på skole. Rahmon selv blir ofte omtalt som en bonde fordi han angivelig var leder for et kollektivbruk før han ble president, og Bobanozorova gikk til valg med slagordet «*jeg skiller meg fra den nåværende presidenten ved min tro, min utdanning, min dannelse og min overbevisning*» (COMOHA 2013b).

I motsetning til de andre partimedlemmene snakker også Kabiri relativt godt engelsk, flytende arabisk og svært godt russisk og er et yndet intervjuobjekt på grunn av sin fritalenhets. Han blir ofte beskrevet som en intelligent diplomat og strateg (Abdullo 09.07.2013). I motsetning til Nuri, som alltid gikk kledd i tradisjonelle tadsjikiske klær og langt skjegg er Kabiri glattbarbert og bruker dress i alle offentlige sammenhenger (Najibullah 2011b). Etter at Kabiri tok over ledelsen av partiet har Nahzat fått betraktelig mye mer medieoppmerksomhet enn de hadde tidligere, og også en god del internasjonal oppmerksomhet.

4.6 USA og Russland – mulige allierte?

I motsetning til mange andre islamistiske partier, gir Nahzat offentlig ikke uttrykk for anti-vestlige holdninger. Særlig etter at Kabiri og den nye fraksjonen tok over paritet, har de jobbet aktivt for å overbevise amerikanerne om at de er et moderat og demokratisk parti. I 2012 møtte blant annet Kabiri viseutenriksminister Robert Blake i Washington, der de i følge Avesta diskuterte religiøs frihet i Tadsjikistan, og kamp mot ekstremisme. Han holdt også et foredrag ved George Washington University (Avesta 2012a). I følge en amerikansk rapport har ikke regimet mulighet til å forby Nahzat på grunn av partiets internasjonale rykte (CCS 2009 : 24).

Collins skriver at en av årsakene til at Nahzat mistet legitimitet etter borgerkrigen var at Nuri og Kabiri forfektet pro-amerikanske holdninger til “krigen mot terror”, samtidig som befolkningen hadde begynt å bli mer skeptisk til økende amerikansk tilstedeværelse i regionen (Collins 2007 : 88). Den generelt sterke motstanden mot USAs invasjon av Afghanistan, sammen med skuffelsen over at USA valgte Usbekistan som sin fremste partner i «krigen mot terror», og det at USA stadig tar Usbekistans side i konflikten om byggingen av Roghundammen (Vestlig diplomat 1) (Et planlagt enormt vannkraftverk som kunne ha løst Tadsjikistans elektrisitetskrise, men som Usbekistan er sterke motstandere av), har gjort at flere har fått negative holdninger til amerikansk politikk. Jeg har imidlertid ikke inntrykk av dette har ført til «anti- vestlige» holdninger. Folk flest har ikke noe i mot amerikanere eller amerikansk kultur. En diplomat, og en ansatt i en humanitær organisasjon fra USA, som tidligere hadde bodd i Pakistan og Afghanistan, fortalte meg hvor mye mer komfortable de og deres familie følte seg i Tadsjikistan, og var nesten brydd over entusiasmen og gjestfriheten de ble møtt med.

Det Nahzat går ut med offentlig, er heller antagelig ikke alltid det samme som de snakker om på lokale møter i Tadsjikistan. Saifullozoda forklarte at Nazhat uttrykket sympati med ofrene for 11. september angrepet som de var sterke motstandere av, men at USAs krig i Afghanistan ikke hadde ført til noe annet kvinner og barns død, og styrking av Talibans posisjon. I tillegg mente han at om ikke USA hadde blandet seg i Afghanistans anliggender i utgangspunktet på 80-tallet, ville det antagelig ha vært Midtøstens mest moderne og utviklede land i dag. Han sa også at han følte seg mye mer fri da han var i Afghanistan under borgerkrigen en han gjorde i Tadsjikistan (Saifullozoda 27.07.2013). Om han sa dette for å understreke hvor ille det er i Tadsjikistan, eller om han syns at Afghanistan var et veldig fritt samfunn, spurte jeg ikke om.

USAs tilstedeværelse i Tadsjikistan er også marginal og midlertidig. Langt viktigere er tadsjikeres forhold til Russland:

Karagiannis skriver at Hizb-ut tahrirs oppslutning delvis kan forklares med at de har «framet» Russland som en kolonisende makt og Rahmon som Russlands trofaste agent (Karagiannis 2006 : 10). Men anti-Russiske holdninger er heller ikke veldig sterke blant det brede laget av befolkningen i Tadsjikistan, og de fleste er veldig bevisst landets økonomiske avhengighet av Russland. Yngre samtalepartnere fra Kathlon, Vaxhdad og Dusjanbe, hadde mye negativt å si om Russland og russisk politikk overfor Tadsjikistan. De hadde imidlertid et pragmatisk syn på Russland som Tadsjikistans viktigste inntektskilde, vel vitende om at Putin enkelt kan endre visumreglene om myndighetene i Tadsjikistan ikke vil danse etter hans pipe, og mente at det ikke er lurt av Rahmon å krangle med Putin. I Sughd var det mange som var svært pro-russiske, og enkelte gikk så langt som å foreslå at det ville vært bedre for Tadsjikistan om landet var en autonom republikk i Russland. Flere mente også at det er svært negativt at det ikke lenger undervises i russisk i grunnskolen fordi det da blir mye vanskelige å få jobb i Russland.

Noen sa også at sterk russisk tilstedeværelse kan fungere som en beskyttelse mot andre stormakter. Mitt inntrykk er at Kina er det landet tadsjikere frykter mest. Noen mente at Kinas økonomiske støtte til Tadsjikistan ikke kommer uten en kostnad og at det ikke er noen tvil om at de har en skjult agenda om gradvis å innlemme hele Sentral-Asia inn i Kina. Da Rahmon overlot 1100 kvadratkilometer til Kina som et resultat av flere år med forhandlinger om en endelig fastsettelse av den østlige grensen, uten å forhøre seg med lokalbefolkningen om de hadde noe i mot å bli kinesiske statsborgere (Ansori 2011), mente en journalist at dette var første skritt i denne prosessen (Journalist 2, 27.07.2013). Nahzat var sterkt kritiske til avtalen (ibid) . I tillegg eksporterer Kina som regel sin egen arbeidskraft til infrastrukturprosjekter som er støttet av kinesiske myndigheter, og kinesiske arbeidere kan ses overalt på bygningsprosjekter langs veiene i Tadsjikistan. Mitt reisefølge kommenterte at det er helt absurd at de selv må reise til Russland for å utføre det samme arbeidet. Enkelte mente også at Russisk militær tilstedeværelse fungerte som en beskyttelse mot en eventuell usbekisk ekspansjon.

Kabiri sier han støtter statens multi-vektor politikk og liberale markedsprinsipper, men understreker at et bilateralt forhold ikke skal ha en negativ effekt på et annet og fremholder at Russland skal fortsette å være landets fremste partner, så lenge de respekterer Tadsjikistans

suverenitet (12.08.2013). Nahzats medlemmer støtter konsekvent Russland i saker der Rahmon og Putin er i konflikt (Avesta 2011a). Kabiri var heller ikke spesielt negativ til forlengelsen av leiekontrakten for Russlands militærbase til 2042; I tadsjikiske media fortalte han at han i prinsippet var imot tilstedeværelsen av enhver utenlandsk militærbase på Tadsjikisk territorium, spesielt for en såpass lang tidsperiode, men at dette var det beste alternativet i valget mellom andre onder, tatt i betraktning Russlands 100-årige militære erfaring i Tadsjikistan (Юлдашев 2012). På Nahzats hjemmeside er det lagt ut en artikkel med en statistikk som viser at Russiske forretningsfolk ikke ønsker å investere i Tadsjikistan, fordi de ikke har noen tillitt til Rahmon (Сомона 2013c).

Abdullo mener at Russland i dag har et helt pragmatisk forhold til Nahzat og ikke ser dem som den «ekstremistiske» bevegelsen myndighetene fremstiller dem som, og at det derfor ikke lenger er gitt at Russland ville støttet Rahmon i en eventuell konfrontasjon med Nahzat (09.07.2013). I 2012 ble Kabiri invitert til en konferanse med russiske Sentral-Asia og Kaukasus- analytikere, som partiet har lagt ut på sin youtube - kanal (Хизби Нахзати Ислон 2012a). Samme året holdt den russiske ambassadøren i Dusjanbe Juri Popov for første gang et offisielt møte med Nahzat, der de i følge Asiaplus diskuterte mulighetene for kulturell og spirituell utveksling mellom Nahzat og russiske muslimer, og at *«samarbeid mellom moderate organisasjoner som opererer innenfor loven, kan bidra til forebygging av ekstremistiske og nasjonalistiske følelser i både Russland og Tadsjikistan»* (Chorshanbiyev 2012). Senere har Kabiri også møtt Andrei Klimov, en representant for det russiske regjeringspartiet i Kazan, der de i følge tadsjikisk media diskuterte situasjonen for arbeidsinnvandrene, vekst av radikalisme i regionen, kampen mot narkotikahandel og en ytterligere styrking av båndene mellom de to partiene (Бахтиёр 2014).

Noen av migrantene jeg bodde sammen med i Jaroslavl og i Moskva, mente at av Nahzat har et «hemmelig» samarbeid med russiske myndigheter. En mente at Putin er lei av Rahmons vingling mellom stormaktene og at Nahzat har lyktes i å overbevise Moskva om at regimets politikk ovenfor islam vil føre til økende oppslutning om wahhabitter. En annen mente at Nahzat uoffisielt har vunnet Russlands gunst ved å fremlegge mer konkrete og realistiske tiltak for å skape arbeidsplasser i Tadsjikistan, som vil gjøre at det blir mindre migranter i Russland, og spøkte med at Putin sikkert ville plassere Rahmon på Kypros med nok penger på seg og sin families bankkontoer til å leve i sus og dus, mot at de overlot makten til Nahzat dersom de hadde vunnet et valg. Dette er bare spekulasjoner, men spekulasjonene indikerer i seg selv at det har lyktes Nahzat å gi signaler om at de har mulighet til å lykkes i fremtiden,

ved å føre en pragmatisk politikk overfor Russland. Borgerkrigen viste at det ikke spiller noen rolle hvor stor støtte man har i befolkningen så lenge man ikke har Russland på sin side. Mot slutten av krigen kontrollerte opposisjonen rundt 70 % av landets territorium og enkelte mener at de høyst sannsynlig ville vunnet om det ikke hadde vært for Russlands intervensjon (Abdullo 09.07.2013; (Сомона 2013a). IMU og Hizb ut -Tahrirs aggressive anti-russiske og anti-amerikanske retorikk gjør antagelig at deres mulighet til å lykkes virker langt mindre realistisk for en stor del av den tadsjikiske befolkningen, som er veldig klar over landets avhengighet av disse to stormaktene.

5 Ideologiske og kulturelle faktorer

Her vil jeg fokusere på hvilken rolle de ideologiske og kulturelle aspektene ved Nahzats framing – prosess spiller i den økende oppslutningen, og hvordan den blir påvirket av konkurranse med staten og andre bevegelser.

I de første årene etter borgerkrigen var Nahzat preget av konflikt mellom flere fraksjoner innad i partiet, både når det gjaldt grunnleggende ideologiske spørsmål, og hva slags strategi som skulle tas i bruk for å nå målet. Said Abdullo Nuri erklærte for eksempel at islam er en sak av interesse for enhver muslim og ikke en religiøs ideologi som søker monopol på staten (Olimova 1999). Himmatzoda erklærte på sin side i en konferanse at Nahzats mål var å opprette en islamistisk stat der kun mannlige muslimer kunne være representanter i folkevalgte organer (ibid). Slike motstridende uttalelser gjorde det antagelig vanskelig å overbevise nye velgere om at den moderate linjen ikke bare var en midlertidig strategisk posisjon (Abdullo 09.07.2013). En liten minoritet av reformvennlige «modernister» under ledelse av Kabiri, ønsket at partiet skulle assosieres med Jadidene, bare uten den pan-Tyrkiske orienteringen (Johnsen 2006 : 160). Denne fraksjonen ønsket å blande europeiske politiske ideer om demokrati, og markedsøkonomi, med muslimske verdier (ibid).

I løpet av de siste 10 årene har Nahzats posisjon i forhold til en sekulær stat vært helt utvetydig. Ingen av Nahzats medlemmer har uttalt i media, på sin nettside eller i sin avis at de ønsker å opprette en islamistisk stat. Nahzats aktivister erklærer konsekvent at partiet vil styre landet etter konstitusjonen fra 1997, fra før Rahmon begynte å gjøre om på den, som garanterer for innbyggernes rettigheter etter sekulær lov, ikke Sharia. Kabiri hevder at tadsjikisk tradisjonell Sunni hanafi islam ikke støtter ideen om et teokratisk styre og viser til at det heller aldri har eksistert noe eksempel på dette i Tadsjikistans historie. «Stater styres av mennesker og ikke av gud» (RFE/RL 2009b). Dette har gjort at Johnsen klassifiserer Nahzat som et sekulært og ikke et islamistisk parti (Jonson 2006 : 153).

Kabiri representerer imidlertid ikke hele bevegelsen, og må hele tiden mekle mellom de ulike fraksjonene i bevegelsen. Da en representant fra reformistene/modernistene Sulton Khamadov ble redaktør for avisen Najot i 2004 uttalte han at «vi vil dekke de viktigste samfunnsmessige problemene i Tadsjikistan, hovedfokus vil være på menneskerettigheter, den offisielle korrupsjonen, autoritetenes kriminelle handlinger, osv» (Sitert i Jonson 2006 :157). Da Khamadov var redaktør ble det publisert bilder av aktive moderne kvinner med håret løst, og

sirkulasjonen av avisen økte betraktelig, men Khamadov trakk seg som redaktør etter at de konservative i partiet krevde det (ibid). For å overbevise mer tradisjonalistiske velgere om å støtte en kvinnelig kandidat til presidentvalget i 2013, siterte Nahzats aktivister en fatwa utstedt av den muslimske teologen Yufuf al-Qaradawi, som tillater kvinner å ta politiske verv (Malashenko 2014 : 4). I motsetning til regjeringspartiet har imidlertid Nahzat en demokratisk struktur innad i partiet, og fordi Kabiri ble valgt i 2006 og gjenvalgt i 2011 med bred margin, mente journalistene jeg intervjuet at flertallet av medlemmene i dag støtter Kabiris strategi (22.07.2013 ; 27.07.2013). Ettersom veteranene fra borgerkrigen begynner å bli eldre og nye rekrutter støtter den reformvennlige/modernistiske fraksjonen mener de også at det er denne fraksjonen som har blitt den dominerende. Grunnleggerne av Nahzat, Said abduullo Nuri og Himmatzoda er også begge døde (Himmatzoda døde av kreft i 2005).

Karagiannis mener at legaliseringen og «av-islamiseringen» av Nahzat etter borgerkrigen er den mest sentrale årsaken til økende oppslutning om Hizb-ut-tahrir: *As long as the IRPT acted as a religion-inspired and non-conformist organisation, there was no ample political space for the rise of radical islamic groups in Tajikistan. The failure to promote «muslim values» and challenge the secularism of Rahmonov's regime, the participation in government and the espousal of pragmatic and pro-western views have been perceived by religious Tajiks as signs of IRPT's transformation into a «normal» party. Hizb ut-tahrirs campaign of mobilization is based to a great extent on the ideological superiority it enjoys, in comparison with IRPT, among devout muslims* (Karagiannis 2006: 2). Det virker imidlertid som om det motsatte er tilfellet. I en landsomfattende spørreundersøkelse gjennomført i 2001 svare 76 % at de ikke ville stemme på Nahzat på grunn av partiet religiøse ideologi, og 6, 4 % svarte at de ønsket en stat som var basert på islam (Bowyer og Olimova 2002 : 31). I 2008, svarte 65 % i en undersøkelse gjennomført av samme organisasjon, at de ville støtte et parti som promoterte moderate muslimske ideer (Tolipov 2011 : 7). Payam Foroughi plasserer Nahzats støttespillere i en «devout» og «default» kategori. De førstnevnte er hengivne muslimer som ønsker en islamistisk stat, mens de sistnevnte er sekulære Tadsjikere som ikke er medlemmer av partiet og ikke ønsker en islamsk stat, men stemmer på Nahzat av ren beundring for Kabiri, eller fordi det er det eneste partiet som utgjør en virkelig opposisjon til Rahmon-regimet (Foroughi 2012 : 537). Johansen mener også at flertallet av de som stemmer på Nahzat i dag ikke gjør det fordi de ønsker at islam skal spille en viktig rolle i politikken, men fordi Nahzat er det eneste partiet som utfordrer regimet (Johansen 03.07.2013). Etniske russere har også begynt å stemme på Nahzat, åpenbart ikke fordi de vil ha en islamistisk stat, men fordi de

ønsker Kabiri som president(journalist 2 27.07.2013). Nahzat er heller ikke blitt helt sekularisert, til tross for at de har gått helt bort fra å snakke om å opprette en islamistisk stat:

5.1 Islam som løsning på problemet

På spørsmålet om hva Nahzat helt konkret ser som muslimske verdier og hvordan disse vil komme til syne i praksis dersom partiet inntar en maktposisjon svarer Kabiri litt unnnvikende men trekker frem reduksjon av korrupsjon i første rekke; Ifølge Nahzat er korrupsjonen en følge av myndighetene ikke er muslimer og derfor ikke har moral. *«Vår president er ikke religiøs. Han sier at han er muslim, men han er ikke det, han er en kommunist og han hater religion. Han frykter ikke gud, derfor kan han gjøre som han vil. Vi som frykter gud kan ikke være korrupte. Dersom vi tar bestikkelser må vi svare for dette ovenfor gud»* (Kabiri 12.08..2013) Rollen islam vil spille i politikken dersom Nahzat kommer til makten, vil først og fremst være at de som styrer landet selv er dedikerte muslimer, som vil handle i henhold til sin moralske overbevisning, frykt for Gud og solidaritetsfølelse ovenfor sine muslimske brødre og søstre. Muslimske verdier skal spille en større rolle i samfunnet, det skal innføres religiøs undervisning i skolen, fredag skal holdes hellig, og stat og religion ikke skal være i konflikt slik som i dag (Kabiri 12.08.2013).

Saifullozoda sier også at han støtter ideen om en sekulær stat, men at islam gjelder alle aspekter av livet og kan derfor umulig adskilles helt fra politikk. I følge Saifullozoda vil religiøs undervisning i skolen, overholdelse av muslimske ritualer og praksiser forsone Tadsjikere med sin originale identitet, noe som vil føre til mer patriotisme og derfor mindre regionalisme (Saifullozoda 26.07.2013). Flertallet av mine samtalepartnere mente at det fremdeles er den sterke regionalismen i Tadsjikistan som utgjør den største trusselen for Tadsjikistans stabilitet. I følge en stor landsomfattende spørreundersøkelse utført av «Shark» analytiske senter i Dusjanbe i 2004, svarte flere av de yngre respondentene at det beste middelet mot regionalisme vil være å styrke muslimsk identitetsfølelse (Olimova 2004 : 110). I følge Saifullozoda vil høyere moral og sterkere solidaritetsfølelser også føre til mindre kriminalitet, og det vil gjøre at befolkningen blir mer immune mot korrupsjon. Sterkere solidaritetsfølelse vil også gjøre at tadsjikere med ressurssterke familier og høyere utdanning blir hjemme for å bidra til å skape et bedre liv for sine tadsjikiske søstre og brødre i stedet for å reise til vesten for å mele sin egen kake.(Saifullozoda 26.07.2013). I følge Saifullozoda handler ikke styrking av muslimske verdier i samfunnet bare om å bevare et konservativt

samfunn, men vil helt konkret bidra til å løse de største hindrene for økonomisk utvikling i Tadsjikistan: Kriminalitet, korrupsjon, hjerneflukt og regionalisme. Det kan virke som om dette er noe mange er enige i, i en spørreundersøkelsen gjennomført i 2008, svarte over en tredjedel av respondentene at islam er den eneste måten å takle sosiale og økonomiske problemer (Tolipov 2011 : 6).

Partiets papiravis Najot som kun utgis på tadsjikisk og derfor kun retter seg mot den tadsjikiske befolkningen, består i dag stort sett av artikler skrevet av religiøse ledere. Artiklene handler ikke så mye om politikk, men mer om religiøse spørsmål og diskuterer hvordan ulike samfunnsproblem lar seg løse gjennom en retur til islam og styrking av muslimske verdier i samfunnet. Artiklene er ofte sterkt kritiske til vestlige verdier som prakkes på ungdom via Russisk TV og gjennom internett, og de trekker blant annet frem den dårlige innflytelsen russisk kultur har på emigrantene (Najot 26.07.2013). Det virker som om dette har resonans blant mange på landsbygda der det som nevnt er et stort problem at flere og flere unge menn aldri kommer tilbake fra Russland, og etterlater familien i en utrolig vanskelig situasjon. En hojji i Sughd, sa for eksempel:

«Jeg har ingenting imot Russland eller russere, de er et kreativt folk og har produsert mange store mennesker og store ideer, her i Tadsjikistan blir det aldri funnet opp noe nytt, folk er altfor konservative. Men vi har en annen oppdragelse, du vet her respekterer man de eldre, vi lærer høflighet og at man skal hjelpe hverandre. Våre unge tadsjikere blir ikke eksponert for den gode russiske kulturen, de blir påvirket av det verste i Russland, alkohol, narkomani og promiskuitet, de tror de får mer frihet men er det frihet å jobbe som slaver for russiske oligarker og være slaver av vodkaen?»

5.2 Muslimsk demokrati

Collins skriver at Nahzats nasjonalistiske islam og demokratiske ideer, gjør at Nahzat ikke får stor oppslutning i befolkningen som nå er desillusjonert av Tadsjikistans erfaring med uavhengighet og demokrati (2007 : 88). Et vestlig sosial-demokrati er ikke noe som nødvendigvis har resonans hos store deler av befolkningen, og det sosialdemokratiske paritet får som nevnt bare støtte fra noen få intellektuelle i Dusjanbe. Enkelte av mine eldre mer sekulære samtalepartnere beskrev Nazarbaev og Karimov som sterke, kloke ledere og

kritiserte Rahmon for å være svak og dum fordi han aldri har klart å få has på opposisjonen eller gjør noe som helst for å skape økonomisk utvikling, ikke fordi han er autoritær. Flere trakk også frem de etniske konfliktene i Kirgisistan som en følge av svakt lederskap og mente at demokrati ikke passer for Sentral-Asia. Det var først og fremst yngre samtalepartnere som var mest opptatt av demokrati og frihet, og de som var mest religiøse.

Nahzat fremmer demokrati gjennom å referere til lokale muslimske tradisjoner, som det egalitære og demokratiske samfunnet i de tadsjikiske fjellene, og hevder at islam er demokratisk i seg selv (Kabiri 12.08.2013). I en konferanse i Moskva i 2012 sier Kabiri at en vestlig form for demokrati er en illusjon, og helt urealistisk for Tadsjikistan og at demokrati kun kan innføres i Tadsjikistan gjennom islam (Хизби Нахзати Ислom 2012a). Kabiri fremholder at Tadsjikistans unike historie gjør det umulig å bruke andre islamistiske partier som forbilde, og foretrekker å sammenlignes med kristne demokratiske partier i Europa fremfor islamistiske partier i Midtøsten. Han trekker allikevel frem Tyrkia som et godt eksempel på grunn av forsoning med kurdere og at de har et godt forhold til både vesten og Østen, men understreker at den tyrkiske modellen bare passer for Tyrkia. Han mener den iranske modellen er et godt eksempel på fordeling av makt, men den iranske modellen passer bare for Iran. Han forteller også at de har kontakt med, og et godt forhold til det muslimske brorskap i Egypt, men mener Nahzat ligger nærmest Tunisiske al-nahda, når det gjelder synet på demokrati, menneskerettigheter og syn på kvinner (Kabiri 12.08.2013).

5.3 Islam som identitetsmarkør.

Khalid mener at den sovjetiske erfaringen har gjort at islam i Sentral -Asia først og fremst fungerer som en livsstil og et grunnlag for en kulturell identitet, men ikke som livssyn eller ideologi. Han skriver at gjenopprettelsen av islam i post-sovjetiske Sentral-Asia viser få tegn til å påvirke det daglige liv, folk viser liten bekymring for å overholde de grunnleggende muslimske forbudene mot alkohol og til og med svin, og at den daglige rytmen har forblitt sekulær på en måte som er helt utenkelig også i andre sekulære muslimske stater (Khalid 2007 : 121). Som i de andre Sentral- Asiatiske landene bærer Tadsjikistan ved første øyekast fortsatt preg av statssekularismen fra sovjettiden, og særlig i de store byene er det til dels liten offentlig religiøs utfoldelse sammenlignet med andre muslimske land. Man hører for eksempel ikke bønneropene runge utover byen fra alle kanter slik som i Istanbul eller Kairo, kvinner som bærer hijab er fremdeles i mindretall, og den sentrale moskeen er sjelden mer

enn halvfull. Men om man tar bussen fem minutter ut av sentrum til Dusjanbes forsteder, kan man se menn som samles til fredagsbønn i små mahallamoskeer (nabolagsmoskeer) i flere bakgårder - det er så trangt at mange legger teppet sitt ute på fortauet for å få plass. Disse moskeene blir betraktet med skepsis og overvåkes av myndighetene, men tillates allikevel å operere på grunn av den store populariteten de har i de fattige strøkene i Dusjanbe. På gata i Dusjanbe ser man nå at rundt 20 prosent av kvinnene bruker Hijab istedenfor den tradisjonelle tadsjikiske skautet (dekker bare håret, ikke halsen), og stadig flere utesteder serverer ikke lenger alkohol.

Formen for islam som praktiseres på landsbygda varierer sterkt fra region til region. I Penjikent-disktriket i Sughd trekker for eksempel de fleste menn frem vodkaflasken i sosiale sammenhenger, men ingen kunne tenke seg å røre svin. Det er få som går i moskeen ved andre anledninger enn når de skal gifte seg eller feirer Id, men de aller fleste oppsøker en lokal hojji bobo eller pir jevnlig i deres egne hjem. I Vahdat ble jeg kun tilbudt saft, det var mye flere kvinner som bar hijab, og de aller fleste går i moskeen hver fredag. Innflyttere fra Ferganadalen i Dusjanbe overholdt strengt fasten, og mine kvinnelige naboer ba alle fem ganger daglig hjemme. På landsbygda var de fleste jeg snakket med enige om at folk flest hadde fått et sterkere forhold til religionen enn tidligere og at det var en god ting, og generelt fikk jeg inntrykk av at islam er en helt sentral og naturlig del av hverdagen som folk flest ikke tenker noe særlig over. Ro'i skriver at Islam har blitt en meta-identitet, som har tatt over for den sovjetiske meta-identiteten. (Ro'i & Wainer 2009 : 309).

Eldre samtalepartnere i Dusjanbe med høyere utdanning og statusyrker, uttrykket irritasjon over at de føler press fra naboer og kolleger om å overholde fasten under ramadan, som for få år siden ble regnet som et personlig valg som ingen ble klandret for ikke å ta. De klaget også over at flere har begynt å heve øyenbrynene dersom man tar seg et par glass vodka ute på en fredagskveld og det har derfor blitt mer vanlig å nyte alkohol innenfor hjemmets fire vegger. En professor fortalte at det foregår en «snikende» islamisering av samfunnet som han anså som utelukkende negativt, og fortalte at mange var genuint redd for islamistenes økende innflytelse i samfunnet.

Denne generasjonen er også et produkt av 70 år med sovjetisk utdanning som var basert på vitenskapelig ateisme og til tross for at de fleste definerer seg selv som muslimer, stiller mange seg skeptiske til det ser som overdreven demonstrasjon av religiøs fromhet. Denne fromheten er beholdt kvinner, eldre mennesker og folk på landsbygda med dårlig

utdannelse. Isolasjon fra resten av Midtøsten og statseide TV kanaler som eneste informasjonskilde har også gjort denne generasjonen mottagelige for den statelige propagandaen som knytter all opposisjon til voldelig radikal islamisme.

5.4 Ett oppgjør med den sovjetiske fortiden

Mukhtarova mener at avstanden til borgerkrigen gjør at islam ikke lenger er like politisert og at den yngre generasjonen har et mer avslappet forhold til islam (06.07.2013). Denne generasjonen har heller ikke har det samme forholdet til religiøs fromhet som noe bakstreversk og gammeldags, tvert i mot er yngre tadsjikeres nye interesse for islam også en form for ungdomsopprør mot den «sovjetiserte» foreldregenerasjonen. Mange unge tadsjikere og usbekere er interessert i lære mer om de dypere filosofiske og moralske aspektene ved islam for å finne svar på meningen med livet og et fast holdepunkt i et samfunn preget av korrupsjon og en usikker fremtid, og ser ikke bare islam som en livsstil og en del av en nasjonal kultur. Disse svarene får de ofte ikke fra foreldrene som ikke har veldig gode kunnskaper om islam, og ettersom regimet blir stadig mer upopulært mister også den litt abstrakte kultur-islamen som forkynner kvietisme og resignasjon overfor politisk makt som myndighetene omfavner legitimitet. Flere studenter jeg møtte i Dusjanbe var opptatt av å praktisere islam «riktig» og kritiserte sine foreldre for at de praktiserer en form for «sovjetisk islam». En medisinstudent fra Gorno-Badakhshan mente at foreldrene utfører muslimske ritualer automatisk uten å vite hvorfor de gjør det. En jente på 18 år forklarte lattermildt at hun nesten ble helt flau over moren sin som plutselig hadde bestemt seg for å gå i hijab fordi hun synes det var fint, samtidig som hun hadde på seg kort skjørt. *«hun har jo åpenbart ikke forstått noe som helst»*. I følge en undersøkelse gjennomført i 2009, var det respondentene under 30 og de med høyere utdannelse som svarte positivt på spørsmål om de deltok i religiøs undervisning og leste religiøs litteratur (Ro'i & Wainer 2009 : 312). Jeg mener derfor at noe av årsaken til at Nahzat får støtte av deler av den yngre generasjonen er fordi den tadsjikiske statens nasjonsbyggingsstrategi har gått helt på tvers av denne samfunnsutviklingen:

Statens nasjonsbyggingsstrategi

I likhet med de andre nyopprettede sentral-asiatiske statene som aldri tidligere har eksistert som selvstendige nasjoner, har nasjonsbygging vært høyt prioritert for regimet i Tadsjikistan, for å legitimere regimet og de eksisterende grensene. Inntil 2009 forsøkte presidenten å

ekskudere islam fra tadsjikeres identitet ved å vektlegge den før-muslimske historien, og nærmest hoppe over den rike muslimske kulturarven:

For Tadsjikistan har det vært et problem at de viktigste sentrene for tadsjikeres historiske og kulturelle røtter, Samarkand og Bukhara, ble innlemmet i den usbekiske sovjetrepublikken. Rett etter uavhengigheten og umiddelbart etter borgerkrigen, ble tadsjikisk språk og persisk kultur vektlagt for å kontrastere og hevde den tadsjikiske identiteten overfor den usbekiske, som hadde dominert over den tadsjikiske i mange år, men etter hvert ble myndighetene redd for at for stor vektlegging av iransk språk og kultur ville gjøre at den tadsjikiske identiteten ville drukne i det langt rikere repertoaret av kulturelle symboler som allerede ble dominert av det mektige nabolandet Iran (Laurelle 2007: 53). For å finne historiske symbolske referanser som kan styrke Tadsjikisk identitet som ikke allerede tilhører andre land, valgte presidenten til slutt å vektlegge Samanide-dynastiet som var uavhengige av det persiske riket, og som regjerte over Transoxania på 9- og 10 hundretallet, og Samanidene blir presentert som grunnleggerne av Tadsjikistan (Laurelle 2007: 54). I 1999 gav Rahmon ut boka «The Tajiks in the mirror of history», der han forsøker å bevise at det finnes en tett, men hittil ukjent forbindelse mellom arierne, Zoroastroanisme og Samanide-dynastiet. Til tross for at han var muslim, mener Rahmon at Ismail Somoni tillot en sammensmelting av muslimske åndelige verdier med den Ariske arven. Han skriver at Zarathustra var tadsjikernes første profet, og håper at han vil være det tadsjikiske folks åndelige veileder (Laurelle 2007: 55). Mens referansene til Marx og Lenin har blitt borte, undervises tadsjikiske skolebarn fortsatt i en historie som er svært lik den som ble undervist i Sovjetunionen. Den arabiske invasjonen blir beskrevet som noe utelukkende negativt, og betydningen islam har for den tadsjikiske kulturen blir ikke vektlagt (Blakkisrud & Nozimova 2010 : 186).

Denne offisielle diskursen om ariernes betydning for utviklingen av det tadsjikiske folket er ikke noe nytt: Teorien ble utviklet i Tsar-Russland av russiske orientalist, og ble videreutviklet av tadsjikiske intellektuelle kommunister (Laurelle 2007 : 55). For tadsjikere som er opptatt av å finne en «autentisk» islam og som ønsker å distansere seg fra den sovjetiske fortiden, sier det seg selv at presidentens insistering på det er Zoroastrisme som egentlig er Tadsjikernes religion ikke er veldig populært. Mens både usbekere og tadsjikere er veldig stolte over sin fortid som en del av det persiske riket var det også mange som var skeptiske til historikeres forsøk på å vektlegge en fortid som går stadig lenger tilbake tid, og noen spøkte med at Kulob høyst sannsynlig var «dinosaurernes hovedstad».

For Nahzat er det en teori som er utviklet av de utenforstående «kolonistene» og ikke av tadsjikere selv: Turadjonzoda skriver for eksempel at det sovjetiske systemet er ansvarlig for å ha fremmedgjort tadsjikere fra sin autentiske kultur og fortid. I 80 år har sovjetiske institusjoner skapt en ateistisk mentalitet, som har undertrykket originale tadsjikiske verdier. Han angriper det mest innflytelsesrike sjiktet av intellektuelle som dominerer i media og ved universitetene for sine sovjetiske forestillinger om tadsjikiske kultur, og betegner dem som «kvasintellektuelle». I følge Turadjonzoda ser de tadsjikisk kultur som et studieobjekt, i motsetning til «originale intellektuelle» som selv har vokst opp i denne kulturen, og betrakter tadsjikisk nasjonal kultur som «*fundamentet for sin verdensanskuelse*» (Epkenhans 2011 : 87-88). I følge Turadjonzoda manifesteres autentisk tadsjikisk nasjonal kultur og identitet i rituelle praksiser og tradisjoner, og er basert på islam. Gjenoppdagelsen av tadsjikisk kultur er en gjenoppdagelse av islam, og muslimske verdiers åpenbare rolle og posisjon i tadsjikeres nasjonale kultur (Epkenhans 2011: 87). For Nahzat er det ikke Usbekistan som har skylden, men den koloniserte sovjetiske identiteten som har ført til en forringelse av tadsjikisk kultur.

5.5 Statens islam v Nahzats islam

Antagelig fordi myndighetene etter hvert har innsett at deres anti-muslimske kampanje har vært mer eller mindre mislykket, eller fordi Nahzats popularitet øker, har de plutselig gjort helomvending og begynt å referere til deler av den muslimske arven i det offentlige. I september 2008 holdt Emomali Rahmon en offisiell tale der han brukte formuleringer og begreper som aldri var blitt brukt i tidligere: Han understreket forbindelsen mellom Islam og den nasjonale kulturen, og erklærte at det var galt å separere islam fra nasjonal kultur (Tolipov 2011 : 8). 2009 ble erklært som Abu Hanfis jubileumsår og feiret med pomp og prakt 5. Oktober, der flere fremtredende Sufi-prester fra Iran deltok (Dudoignon 2011 : 56). I mars 2009 ble Sunni-islam etter Hanafi-lovsskolen erklært for Tadsjikistans nasjonale religion i en ny lov som ble kaldt «Loven om religiøs frihet og religiøse organisasjoner» (Tolipov 2011 : 8), dermed er ikke lenger stat og religion separert, slik som det ble nedfelt i konstitusjonen av 1997 (Калишевский 2014a). Et mangfold av muslimsk litteratur og innspilte seremonier fra fremtredende religiøse autoriteter blir tilbudt foran moskeer, og politikere har begynt å henvende seg til religiøse ledere som en del av den nasjonale eliten (Epkenhans 2011 : 81). Men myndighetenes nye vektlegging av islam er inkonsekvent og svært lite troverdig. Samtidig som Rahmon sier inshallah i annenhver setning i offentlige

taler og lager stor ståhei når han går i moskeen, fører han som beskrevet i kapittel 3, en politikk overfor islam som er svært lik den sovjetiske.

Abdukodirzoda mente Nahzat bruker muslimsk retorikk for å få støtte fra landsbybefolkningen, mens de selv ikke er spesielt religiøse. Han sier at alle politiske partier som hevder at deres ideologi er islam er «en løgn». Islam kan ikke være en ideologi, å bruke islam som et politisk verktøy er det samme som å degradere islam. Han mente også at Nahzat på ingen måte er inkluderende, og viste til Nahzats stemmeseddel i 2010 der det stod «ikke stem mot islam». *«Hva skal det bety, at alle de som ikke stemmer på Nahzat ikke er muslimer!»* (Abdukodirzoda 23.07.2013). Det var mange av mine Nahzat –skeptiske samtalepartnere som var enige i dette, men de mente også at Rådet av Ulema «degraderer» islam ved å utstede fatwaer som virker som om de åpenbart kommer på bestilling fra staten. Det siste eksemplet er en fatwa som sier at *«å delta i Jihad, å fremkalle motstand blant befolkningen mot dets ledere, å samarbeide med lokale og internasjonale organisasjoner, media eller andre grupper og partier med formål om å destabilisere situasjonen i landet er en «dødelig synd»* (Avesta 2014b). I media uttalte Saifullozoda at rådet av Ulema bare har rett til å uttale sin mening eller utstede fatwaer som gjelder Islam og Sharia, og overtrer sin myndighet (Comoha 2014b). Det har dermed oppstått en litt pussig situasjon der det islamistiske partiet fremstår som de fremste kritikerne av en sammenblanding av religion og politikk.

I tillegg har staten forsøkt å nasjonalisere Hanafi-islam ved å hevde at Abu Hanafi kom fra en tadsjikisk familie, som i praksis ekskluderer Gorno-Badakhsanere som praktiserer ismaelisme (som er en retning innenfor Shia -islam), og siden Sunni islam etter Hanafi-skolen har blitt innført som statsreligion, har regjeringen begynt å anklage mullaer og imamer som er kritiske til regimet, for at de inkluderer shia-ritualer i sine seremonier som påskudd for å arrestere dem, eller stenge moskeer (Varki 2011). Nahzat har ingenting i mot Shia-islam eller ismaelisme som praktiseres i Gorno-Badakshan. Til tross for at Nahzats lederskap vektlegger at de er sunnimuslimer etter hanafi-madhaben hevder de at det er nettopp toleranse overfor andre religiøse retninger som kjennetegner hanafi-retningen (Kabiri 12.08.2013). Det kan virke litt som om en streke vektleggingen av tradisjonell sunni Hanafi- islam er et strategisk grep fra Nahzats side, kanskje for ikke å fremmedgjøre tradisjonelle mullaer og imamer som er ofte sterkt kritiske til nye reformbevegelser. Saifullozada sa for eksempel *«Jeg er personlig ikke så opptatt av madhaber, etter min mening handler det først og fremst og hvordan man skal be, og de ulike madhabene fører bare til konflikt mellom muslimer. Her i*

Tadsjikistan er man for eksempel veldig opptatt av at Abu Hanafi var tadsjikisk fordi han ble født i dette området, men senere reiste han jo til Irak, og han skrev jo ingenting selv, de som skrev ned hans ideer var jo fra Irak, og hvem vet om det de skrev er det han faktisk sa, de tilførte vel høyst sannsynlig noe av sine egne tolkninger og oppfattelser. Men det er viktig å ha kunnskap om de ulike madhabene for selv å gjøre seg opp en selvstendig mening»
(Saifullozoda 26.07.2013).

5.6 Inkluderende nasjonalisme

Den tadsjikiske nasjonsbyggingen har, i motsetning til den sovjetiske, også fått en etnisk vri som ekskluderer den usbekiske minoriteten som utgjør rundt 25 % av befolkningen. I den offisielle Tadsjikiske diskursen om tadsjikisk historie og i tadsjikiske skolebøker, forsøker man å skape et skarpt skille mellom Ariske tadsjikere og tyrkisk - talende usbekere som noen ganger får et litt rasistisk uttrykk: Tadsjikistan blir fremstilt som Europas vugge, mens de nomadiske tyrkerne fremstilles som ville og usiviliserte (Blakkisrud & Nozimova 2010 : 179-180). Siden borgerkrigen har usbekere systematisk blitt ekskludert gjennom utskiftning av politiske posisjoner med tadsjikere, og gjennom språkpolitikk (Eurasianet 2011). I Dusjanbe snakker usbekere flytende tadsjikisk, men på landsbygda bor usbekere og tadsjikere som regel i separat i usbekiske og tadsjikiske landsbyer og har lite med hverandre å gjøre. Usbekere får noe undervisning i tadsjikisk på skolen, men de fleste går kun på skolen et par ganger i uka, nivået på undervisningen er lav, og de aller fleste usbekere snakker nesten ikke tadsjikisk i det hele tatt. Unntaket er de som har gjennomført militærtjeneste, men de fleste omgår denne ved å «rømme» til Russland eller betale seg ut av det med bestikkelser. De aller fleste usbekere har derfor ikke mulighet til å komme inn på universitet eller å få jobb i staten, og jobber derfor enten på kollektivbruket eller i Russland. Denne situasjonen har gjort at flere internasjonale observatører har bekymret seg over at det vil oppstå en lignende etnisk konflikt i Tadsjikistan som den i Kirgisistan, særlig etter at konflikten mellom Usbekistan og Tadsjikistan har tilspisset seg de seneste årene (Intern rapport).

Kariagannis (Karagiannis 2006 : 6-7) hevder at usbekere ikke trekkes mot Nahzat fordi lederskapet utelukkende består av tadsjikere, men det er ikke mitt inntrykk; I Dusjanbe møtte jeg usbekiske studenter som åpent tilkjennega sin støtte til Nahzat, og andre observatører har også notert seg at Nahzat får støtte fra usbekere (Eurasianet 2011). Usbekeres frustrasjon er rettet mot myndighetene, ikke mot tadsjikere. I motsetning til statens, er Nahzats nasjonalisme

ikke etnisk. De vektlegger den nære muslimsk-persiske historien og kulturen som usbekere og tadsjikere deler og kontraster den til den sovjetiske, ikke til den tyrkisk-språklige slik som staten gjør. Nahzat mener den Tadsjikiske staten bør være tospråklig og Saifullozoda fortalte blant annet at det var han som innførte usbekisk som morsmålsundervisning da han satt i regjeringen (Saifullozoda 26.07.2013). I en konferanse med Russiske forskere erklærte Kabiri at usbekere og tadsjikere alltid har bodd fredelig side om side og at Rahmon og Karimov har klart å skape flere problemer i løpet av de siste 15 årene enn tadsjikere og usbekere noensinne har hatt i hundrevis av år (Хизби Нахзати Ислом 2012a).

5.7 Angst for Pan – islamisme og salafisme.

Kariagannis mener som Roy, at det er nettopp Nahzats nasjonalisme som er en av årsakene til at Nahzat ikke fikk noen stor oppslutning etter borgerkrigen; ”*The IRP has attempted to promote an ideological synthesis of Tajik nationalism and moderate Islamism, but with little success...Nation-statehood has relatively shallow roots in post-Soviet Central Asia, including Tajikistan. Despite being on the periphery of the former Soviet Union, many Tajiks feel nostalgia for the lost glory of the Soviet superpower* (Karagiannis 2006 : 15).

Det mest sentrale skillet mellom HUT og IMU og Nahzat, er at begge de to første har en pan-muslimske agenda mens Nahzat er tadsjikiske nasjonalister i tillegg til å være islamister. Flere av mine eldre samtalepartnere, særlig usbekere i vest-Tadsjikistan var svært sovjet-nostalgiske, nettopp på grunn av isolasjonen de opplever på grunn av de stengte grensene med Usbekistan, men det var også de som var de mest sekulære og hadde de sterkeste motforestillingene mot «fanatisk religiøsitet». Mens den sovjetiske generasjonen har hatt tungt for å omfavne myndighetenes nasjonsbyggingsprosjekt og ideen om en nasjonalstat, kan man observere sterk patriotisme hos den yngre generasjonen. Personlig har jeg aldri møtt en tadsjiker eller usbeker som syns det er en god ide å samle hele Sentral-Asia under et Stor – Turkestan som er IMUs mål, eller et kalifat, som Hizb-ut Tahrir ønsker, og de fleste var veldig patriotiske på Tadsjikistan vegne, « som en persisk – talende øy i et tyrkisktalende hav». Det virker heller ikke som tadsjikere føler noen sterk fellesskapsfølelse med de andre sentral-aseatene : Noen usbekere som hadde reist til Usbekistan for første gang i sitt liv for å besøke slektninger, fortalte at de følge seg helt fremmede, og ble møtt med skepsis og mistenksomhet på grunn av sine tadsjikiske pass, og fortalte at usbekere i Tashkent ikke betraktet dem som «ekte» usbekere, men «tadsjikifiserte» usbekere. Tadsjikiske

arbeidsmigranter i Astana fortalte at de oftere opplevde rasisme fra Kasakhene enn fra russere, og mente at kasakhene og tadsjikere ikke har noe som helst til felles. I en landsomfattende undersøkelse der respondentene ble spurt om hvilke muslimske land som burde gi inspirasjon til Tadsjikistan i fremtiden, kom Iran på en overveldende første plass med 66,1 %, Tyrkia på andre plass med 33,4 % mens De forente arabiske emirater, Egypt, Afghanistan, Pakistan og Yemen, alle fikk under 10 %. Kasakhstan og Usbekistan fikk begge 12 % (Det var mulig å krysse av på flere alternativer) (intern rapport).

Det virker også som om mange ser organisasjoner med en pan-muslimsk agenda som en trussel mot den skjøre nasjonale identiteten til befolkningen i et 23 år gammelt land: Abdukodirzoda forklarte at årsaken til at kvietistiske bevegelser som Jamaat Tablighi og Salafyya er forbudt, ikke er fordi staten tror at de utgjør noen militær trussel, men fordi salafiene forsøker å skape en ny identitet, og truer dermed nasjonal integritet. Derfor utgjør de en indirekte trussel mot Tadsjikistans stabilitet. « *Man kan være tolerante overfor alle mulige former for religiøse bevegelser i europeiske land som har vært selvstendige stabile nasjoner i flere hundre år, men man kan ikke la slike bevegelser holde på som de vil her hvor folk er mye mer sårbare og åpne for deres budskap* » (Abdukodirzoda). Det virker som om det er bred enighet om dette blant intelligentsiaen i Tadsjikistan, men at staten ikke har lyktes i å skape noe godt forsvar: Den tadsjikiske historikeren Kamolydin Abdullaev sier for eksempel i et intervju som Nahzat har lagt ut på sin hjemmeside: *Tadsjikere var pionerer for islam i regionen og vår religiøse skole er den mest liberale formen for islam. Tadsjikisk språk er det første i islam etter det arabiske. All sufi praksis er basert på dette språket. Det er derfor ikke overraskende at det tadsjikiske samfunnet som helhet er negativt innstilt til salafisme. Noen ser salafisme som et ønske om å motvirke tadsjikisk kultur med den arabiske. Andre mener at salafienes aggressive religiøse retorikk utgjør en trussel mot pluralisme og det sekulære samfunnet. I den forstand er salafisme en fare for den etablerte tadsjikiske identiteten og nasjonal integritet og dermed for den nasjonale sikkerheten i Tadsjikistan. Vet de som er ansvarlige for Tadsjikistans sikkerhet dette? – det vet vi ikke* (Комона 2013a).

Samtalepartnere som ellers var svært kritiske til Rahmon-regimets religionspolitikk var enige i loven som forbyr unge mennesker å studere ved muslimske universiteter og madraser i utlandet med mindre de er registrert og godkjent: « *Det er kanskje ikke så demokratisk å forbyr unge mennesker å studere i utlandet - i en ideell verden skulle jo selvfølgelig alle kunne studere hvor og hva de vil. Men det er jo klart at om en ung gutt på 17 år reiser til Pakistan og bor og studerer der i 7 år, blir påvirket av den formen for islam som de har der. Det er*

flere som har kommet tilbake fra slike steder – flertallet tror jeg – som har begynt å kle seg annerledes, de ber på en annen måte og kritiserer sin familie og sine venner for at de ber på feil måte og at de ikke praktiserer islam riktig. (Journalist 1 22.07.2013).

Forestillingen om at tadsjikisk islam er eldre, tradisjonell og derfor mer ”ekte” ”nye” muslimske bevegelser fra Midtøsten står sterkt blant akademikere i Dusjanbe. Mitt inntrykk er at de aller fleste tadsjikere oppfatter Hanafi-islam slik den praktiseres i Tadsjikistan som mer tolerant og ”avslappet” enn ”arabisk” islam som betraktes som streng og intolerant. De studentene jeg møtte i Dusjanbe som var opptatt av å praktisere islam «riktig» var også kritiske til former for islam som praktiseres i «arabiske» land. En student jeg møtte som studerte arabisk for å kunne lese koranen på arabisk var for eksempel veldig skeptisk til at kvinner skulle dekke seg til med niqab, noe som han mente bare var en form for hykleri; « det er en lettvinnt måte å demonstrere religiøs fromhet på offentlig, men det er som regel de kvinnene som dekker seg mest til som har mest å skjule». Mukhtarova uttrykker seg på denne måten: «Vår Hanafi-islam er tradisjonell islam, den har alltid vært her og er mer selvsikker...den er tolerant, den er ikke så sensibel. Disse «nye» formene for islam er så sensible. Hvis en mann på den andre siden av verden kritiserer, brenner de flagget til landet hans, og sier han er fiende av islam. Jeg vet ikke, de er så sensible, var Hanafi- islam har vært her helt siden begynnelsen, den er ikke så sensibel, vi er ikke så sensible (Mukhtarova 06. 07.2013).

Nahzat og Hizb-ut-tahrir er konkurrenter og ikke hemmelige allierte i motsetning til hva myndighetene antyder, og Nahzat har bruker angsten for bevegelser som Hizb-ut-tahrir og IMU til sin fordel: En undersøkelse fra 2012 viser at det er flere som mener at mangel på kunnskap om islam gjør tadsjikere særlig sårbare for jihadiske islamistiske bevegelser som kan propagandere for at «dette er den rette islam» uten å bli møtt med motargumenter fordi tadsjikere flest ikke har den ringeste anelse om at de for eksempel tilhører Hanafi-madhaben og ofte ikke engang kan nevne de fem pilarene (intern rapport). Dette har vært viktig i Nahzats strategi.– i møtet med andre og rivaliserende former for islam er tadsjikere nødt til kjenne sin egen religion for å kunne forsvare den:

Offisielt ligger Nahzats holdninger til salafisme nær opptil Ulemanens og akademikere og intellektuelle i Dusjanbe. Himmatzoda skrev for eksempel at det har oppstått en krise innenfor det religiøse feltet i Tadsjikistan på grunn av konkurranse fra nye grupper, som Hizb-ut-tahrir, Salafiyya og Jami’ati Tablighi. Krisen har i følge ham oppstått som en følge av det lave nivået

på muslimsk utdanning blant den tadsjikiske befolkningen, og konkluderer med at en «sann» islam er kilden til «perfeksjon av nasjonal kultur, nasjonal enhet(vahdati milli), stabilitet og sikkerhet(suboty amniyat) og vekst av spiritualitet, etikk, og utviklingen av samfunnet i sin helhet (sitert i Epkenhans 2011: 87). Kabiri beskriver seg selv som en moderat som er fanget mellom to ekstremer og sier at Sentral-Asia trenger en ny modell “ *Fordi folk er trette av sekulære autoritære regimer og religiøs radikalisme*» (Watson 2008). Saifullozoda sier at behovet for bevegelser som Hizb-ut-tahrir vil forsvinne med en gang folk har mer kunnskap om islam, når det blir mer økonomisk utvikling og demokrati, når kvinner får lov til å bære hijab hvor de vil – med andre ord, om Nahzat kommer til makten. « *Radikale bevegelser og autoritære stater er avhengige av hverandre for å opprettholde seg selv*» (Saifullozoda 26.07.2014). I likhet med staten tar de sterk avstand fra salafisme og Wahabisme men legger samtidig skylden for problemet på Rådet av Ulema og religiøse ledere for ikke å engasjere seg i å utdanne tadsjikere i islam, og på myndighetenes autoritære politikk, og presenterer en alternativ løsning på problemet.

Det virker på meg som om dette er et bevisst strategisk grep, eller at det i hvert fall ikke er bred enighet innad i partiet om forholdet til salafi-inspirerte bevegelser. Jeg fikk ikke inntrykk av Kabiri eller Saifullozoda ser salafi - bevegelser som en stor trussel mot Tadsjikistans stabilitet. Kabiri omtalte Hizb ut-tahrir i negative vendinger, ikke som en reel trussel men som en litt håpløs bevegelse man ikke burde ta så veldig seriøst. «*Opprettelsen av et islamistisk kalifat er en illusjon, akkurat som internasjonal kommunisme var det. Kalifatet tilhører fortiden og kan ikke gjenopprettes*» (Kabiriri 12.08.2013). Saifullozoda hadde ikke noe negativt å si om kvietistiske salafier. Han fortalte at han hadde blitt godt kjent med ledelsen for Jammaat Tablighi i Afghanistan, og at de var en fullstendig upolitisk bevegelse som utelukkende var opptatt av personlig frelse og korrekt utførelse av religiøse ritualer. Til tross for at han personlig ikke var så opptatt av om man skulle be på den ene eller andre måten så han igjen grunn til at bevegelsen skulle være forbudt noe sted, og at flere Tablighere støtter Nahzat på grunn av trakasseringen de opplever fra myndighetene (26.07.2013).

Salafienes krav om en «ren» islam er også i utgangspunktet lite kompatibel med formen for islam som praktiseres på store deler av landsbygda der for eksempel helgengraver og sufi-ritualer har en helt sentral plass. Hizb-ut-tahrir og IMU er sterkt inspirert av Wahabisme og er i mot alle former for kulturelle uttrykk. Mitt inntrykk er at store deler av befolkningen på landsbygda har en svært sterk identitet som er forankret i regionen de og deres familie og klan bor og formen for islam som praktiseres der, og vil helst ikke ha noe av at utenforstående

kommer å forteller dem hvordan islam «egentlig» skal praktiseres. En kvinne fra en liten landsby utenfor Sarasm fortalte for eksempel hvordan to brødre som hadde kommet hjem fra Russland etter å ha jobbet sammen med «gale kaukasere» hadde begynt å be på en annen måte, og kritisert henne fordi de hadde hatt en «dansende kvinne» i bryllupet til datteren (en «dansende kvinne» er obligatorisk underholdning i Tadsjikiske bryllup, ofte er hun også prostituert). Hun fortalte at de aldri ville invitere brødrene igjen, at ingen andre i landsbyen gjorde det heller og at de hadde mistet all kontakt med de gamle vennene sine. Bleuer mente også at tadsjikere som er medlemmer av kvietistiske Salafi - bevegelser er veldig isolerte, og har liten innflytelse i samfunnet (Bleuer 01.07.2013). Khalid hevder at det som gjør Sentral-Asia og Tadsjikistan spesielt er at siden området har vært isolert fra resten av den muslimske verden i 70 år under Sovjetunionen og fordi Tadsjikistan har vært upåvirket av de mange religiøse reformbevegelsene i denne perioden har de i større grad bevart denne tradisjonelle formen å forholde seg til islam enn andre muslimske samfunn (Khalid 2007) .

Det er ikke dermed sagt at Tadsjikistans kultur-islam gjør landet immun mot bevegelser inspirert av Wahhabisme og salafisme, det er nå en god stund siden Sovjetunionens oppløsning, og samfunnet endrer seg. Formen for islam som praktiseres i nabolandet Usbekistan er akkurat like preget av sufisme og lokale før-muslimske praksiser som i Tadsjikistan, der den jihadiske wahabi-inspirerte bevegelsen IMU oppsto, og Hizb ut - tahrir regnes for å være langt mer populære i Usbekistan enn i Tadsjikistan (International crisis group 2003 : 1). Hizb – ut Tahrirs popularitet vokser også angivelig i Kasakhstan der befolkningen generelt er langt mer sekularisert enn i Usbekistan og Tadsjikistan (Karagiannis 2007 : 302). Dette underbygger Meijers hypotese om at støtte til wahhabi- og salafi- inspirerte bevegelser er mer populære i land der det ikke er mulig å fremme krav gjennom politikk. Mitt argument er derfor at den viktigste årsaken til at salafi- og Wahhabi-inspirerte bevegelser ikke er like populære i Tadsjikistan i dag som Roy spådde for 12 år siden, er fordi Nahzat eksisterer, og fordi de har blitt sterkere og mer åpent kritiske til regimet. Som vi har sett er en del av den yngre generasjonen mer interessert i å lære om islam enn foreldregenerasjonen, og Nahzat tilbyr moderne og alternative fortolkninger av islam som appellerer til den yngre generasjonen. Samtidig trekker Nahzats veksler på en identitet som allerede eksisterer i samfunnet i motsetning til staten og andre bevegelser som forsøker å skape en ny.

6 Konklusjon

Denne oppgaven har vist at Nahzats økende oppslutning kan forklares gjennom teori om sosiale bevegelser fremfor mer generelle teorier om islamistisk ideologi:

Politisk prosess strukturer

Borgerkrigen gjorde den tadsjikiske staten ekstremt svak, og ute av stand til å kontrollere store deler av landet. Myndighetene førte derfor i en periode en relativt inkluderende strategi overfor opposisjonen, i hvert fall i en sentral-asiatisk sammenheng. Inkluderingen i den politiske prosessen førte til at Nahzat mistet sine mest radikale støttespillere som ikke var villige til å inngå kompromisser med staten, til andre bevegelser som Hizb – ut tahrir og IMU. I tillegg gjorde koopteringen av Nahzat at ledernes kritikk overfor regimet var så mild at de mistet legitimitet som et ekte opposisjonsparti for eventuelle nye velgere. Men samtidig gjorde legaliseringen av paritet at Nahzat hadde mulighet til å opprette regionale kontorer i hele Tadsjikistan og nå ut til et bredere lag av befolkningen enn de hadde før borgerkrigen.

11. september og den påfølgende invasjonen av Afghanistan i 2001, førte til mer økonomisk og militær bistand til de Tadsjikiske myndighetene, som gav staten muligheten til å konsolidere sin makt ved å ta kontroll over landets ressurser, og stramme grepet om opposisjonen. Staten benyttet også muligheten til å bruke trusselen om radikal islamisme som påskudd til å ta større kontroll over det religiøse feltet i Tadsjikistan, og knytte Nahzat til mer radikale grupper. Samtidig som dette begrenset Nahzats aktivisters mulighet til å bruke religiøse institusjoner til å formidle ideer, ble det også enklere for Nahzat å «frame» presidenten som «ikke-muslim» og fremstå som et parti som beskytter muslimers rettigheter.

Sentraliseringen av makten i kombinasjon med fravær av økonomisk utvikling gjorde det også enklere for Nahzat å mobilisere på tvers av regionale skillelinjer. For en yngre generasjon tadsjikere som ikke har følt borgerkrigen på kroppen er trusselen om krig og kaos ikke lenger et like effektivt middel for å avskrekke opposisjonell aktivisme. Presidentens popularitet som nesten utelukkende er basert på oppfattelsen av at det var han som fikk slutt på borgerkrigen, begynner å minske etter hvert som krigen kommer på stadig lengre avstand.

Etter Sovjetunionens sammenbrudd har det også blitt mulig for tadsjikere å reise til andre land i Midtøsten, og inntrykk fra land som for eksempel Iran og Tyrkia utfordrer den sovjetiske

forestillingen om at sekularisme er det eneste som kan lede til modernitet og utvikling, og gjør den statelige propagandaen på TV mindre troverdig.

Ettersom myndigheten ikke har gjort noe særlig for å bygge en stat, er det tadsjikiske samfunnet først og fremst basert på regionale klan -nettverk, som er vanskelige å kontrollere, og som gjør staten veldig sårbar. Støtte til presidenten er nesten utelukkende pragmatisk (lojalitet til presidenten gir tilgang til ressurser), og myndighetene er avhengig vestlig bistand. Dette gjør at det finnes visse pluralistiske innslag i Tadsjikistan, så som uavhengig media, og internasjonale organisasjoner som gir politiske partier en viss beskyttelse. Dette gjør at Nahzat har relativt gode mulighet til å benytte seg av media. Mangel på ressurser gjør også at regimet har begrensede muligheter til å kontrollere samfunnet og store deler av det religiøse feltet i Tadsjikistan står også fremdeles utenfor regimets kontroll. I tillegg gjør den økonomiske situasjonen i Tadsjikistan at den største delen av den mannlige befolkningen til en hver tid befinner seg utenfor Tadsjikistan, og er derfor også utenfor regimets kontroll.

Nahzats økende popularitet og skarpere kritikk av regimet førte til en mer direkte og voldelig undertrykkelse av Nahzat. Dette gjorde det mer risikabelt å støtte partiet, som er en del av forklaringen på hvorfor Nahzats økende popularitet ikke synes under valg. Men en sterkere polarisering mellom Nahzat og myndighetene gav også Nahzat mer troverdighet som et ekte opposisjonsparti, og gav partiet stor oppmerksomhet både i lokal og internasjonal media. Det virker imidlertid som om presset øker på den moderate fraksjonen i partiet.

Kombinasjonen svak stat og ekskluderende strategier i Tadsjikistan har ført til relativt høy grad av mobilisering men av en moderat type.

Ressurser og mobiliseringsstrukturer.

Nahzats religiøse verdigrunnlag og allianse med religiøse ledere gjør at Nahzat kan benytte seg av etablerte institusjoner for religiøs praksis, som moskeen, som det er vanskelig for regimet å kontrollere. I motsetning til salafi og Wahabi-inspirerte bevegelser gjør Nahzats vektlegging av «tadsjikisk» islam og toleranse overfor sufisme at de har mulighet til å alliere seg med mullaer og imamer som har stor innflytelse i samfunnet og som kan formidle ideer og rekruttere medlemmer i moskeer som tiltrekker seg tusenvis av mennesker, og også gjennom sufi-nettverk.

Mens Nahzat lenge lå lavt i det offentlige og var svært milde i sin kritikk av regimet, satset de heller på en mer langsiktig strategi ved å fokuserte på sivilsamfunnet, først og fremst kvinner. Som et formelt lovlig politisk parti hadde Nahzat relativt fritt politisk spillerom til å utvide sitt uformelle nettverk og motbevise den statelige propagandaen gjennom veldedighetsorganisasjoner, religiøse festivaler og andre religiøse sosiale arrangementer.

Etter hvert som staten har tatt mer kontroll over det religiøse feltet i Tadsjikistan, og gjort det vanskeligere for Nahzat å operere ved blant annet å true og trakassere medlemmer og stenge Nahzats regionale kontorer, har Nahzat benyttet seg av mulighet til å mobilisere blant migrantene i Russland. Ved å opprette et godt forhold til det offisielle muftiatet i Russland og overbevise russiske myndigheter om at de er et moderat parti som er sterke motstandere av mer radikale grupper, har de sikret seg muligheten til å mobilisere fritt blant migrantene. Til tross for at disse ikke gir Nahzat stemmer i dag, kan de være en potensielt viktig ressurs i fremtiden om det blir stadig vanskeligere å finne arbeid i Russland, eller russiske myndigheter innfører strengere visumregler.

Etter at den yngre modernistiske fraksjonen ble den dominerende i partiet med nytt lederskap, har Nahzat også blitt mer profesjonalisert, og appellerer til mer ressurssterke tadsjikere med høyere utdanning. Dette har gitt partiet mer troverdighet som et parti som er i stand til å lede et land, og har også gjort at de har fått mer oppmerksomhet i media. Den modernistiske fraksjonen appellerer også til det internasjonale samfunnet og Nahzats ledelse har aktivt promotert partiet i USA og Russland. Om dette vil bære frukter er det litt for tidlig å si noe om, men det at Nahzat fremdeles er et legalt politisk parti, kan vitne om Nahzats internasjonale rykte har en viss betydning.

Framing – prosesser

For Nahzat er fattigdommen i Tadsjikistan et resultat av presidentens og den styrende elitens korrupsjon og mangel på evne og vilje til å gjennomføre reformer eller investere i prosjekter som kunne ha ført til økonomisk utvikling og arbeidsplasser. For de aller fleste tadsjikere er det Rahmon, og ikke Putin eller Obama som har skylden for Tadsjikistans problemer og Hizb-ut-tahrir og IMUs anti-vestlige og anti-russiske retorikk er ikke relevant. I løpet av de siste årene har Nahzat blitt mye skarpere i sin kritikk av regimet; Nahzat deklarerer for eksempel at årsaken til at den største delen av den mannlige befolkningen må bo i Russland mesteparten av sitt liv for å sende penger hjem ikke bare er at Tadsjikistan er et fattig land, men at

Rahmon helt bevisst holder dem der. Statens religionspolitikk har også gitt Nahzat mulighet til å «frame» myndighetene som ikke -muslimer og gamle kommunister, som i følge Nahzat er hovedårsaken til at den styrende eliten er egoistisk og korrupt.

Nahzats løsning på problemet er ikke lenger opprettelsen av en islamistisk stat som skal styres etter Sharia. I stedet vektlegger Nahzat demokrati, pluralisme, beskyttelse av menneskerettigheter, økonomisk utvikling gjennom en mer markedsrettet økonomi, bekjempelse av korrupsjon, som vil føre til bedre investeringsklima for utenlandske investorer osv. Dette gjør at Nahzat får støtte blant mer sekulære tadsjikere i byene, i tillegg til den mer konservative rurale befolkningen. I motsetning til Karagiannis' påstand om at Nahzat mistet støtte fordi de ble «normalisert» og ikke er islamistiske nok, er det nettopp moderasjonen som har gjort Nahzat mer attraktivt for en bredere del av befolkningen. Tadsjikere som ønsker en islamistisk stat er i et svært lite mindretall. Samtidig skiller Nahzat seg fra det sosial-demokratiske partiet ved hele tiden å referere til islam, som gir dem mer legitimitet blant mer religiøse tadsjikere. For Nahzat vil styrking av muslimsk identitet og verdier løse de fleste av Tadsjikistans problemer: Høyere moral blant befolkningen vil føre til mindre korrupsjon og kriminalitet og mer solidaritet mellom tadsjikere, som vil føre til mindre regionalisme. Den nære islamsk -persiske historien blir også av mange oppfattet som et mer solid nasjonsbyggingsmateriale for å motkjempe den sterke regionalismen i Tadsjikistan, som flere mener utgjør den største trusselen mot Tadsjikistans stabilitet. I tillegg presenterer Nahzat en alternativ løsning på «trusselen» fra internasjonale religiøse og politiske bevegelser enn den statelige, som mange mener ikke har vært spesielt vellykket.

Etter konsekvent å ha understreket at partiet kun ønsker å bruke fredelige strategier ved å delta i politikken som et konvensjonelt parti gjennom valgkampanjer og valg, på tross av økende press fra regimet, har de bygget seg opp mer legitimitet som et fredens parti. Det store flertallet i Tadsjikistan er ikke radikaliseret i den grad at de er villige til å risikere frihet og sikkerhet ved å støtte forbudte bevegelser. Det gjør også statens propagandakampanje mot Nahzat som et radikalt parti mindre troverdig, særlig for en yngre generasjon som ikke har opplevd borgerkrigen på kroppen, og ikke minst for det internasjonale samfunnet.

For å mobilisere missfornøyde tadsjikere trekker Nahzat veksler på muslimske verdier som allerede eksisterer i samfunnet, så som solidaritetsfølelser og moralske forpliktelser til å hjelpe fattige og skape et bedre samfunn for sine landsmenn. Nahzats pragmatiske

utenrikspolitikk overfor vesten og Russland gir også håp om at Nahzat har bedre mulighet til å lykkes, enn bevegelser som er sterkt anti- vestlige.

Etter borgerkrigen har Nahzat tilpasset seg det tadsjikiske samfunnet og gått helt bort fra å snakke om en islamistisk stat, som det dominerende flertallet av befolkningen i Tadsjikistan er sterk imot. Kombinasjonen av økende religiøsitet blant en yngre generasjon og myndighetens politikk overfor islam som begynner å nærme seg de mer undertrykkende periodene i Sovjetperioden, gjør imidlertid at Nahzats religiøse verdigrunnlag har blitt mer relevant for en større del av befolkningen, og har styrket islam som en kollektiv identitet. Islam er en viktig identitetsmarkør i Tadsjikistan, og i dag handler Nahzats politikk først og fremst om en forsoning med denne identiteten.

I likhet med staten vektlegger Nahzat nasjonal tadsjikisk sunni-islam etter Hanafi-lovskolen, tadsjikisk språk og identitet. Samtidig er de helt klart inspirert av islamistiske bevegelser i andre land og utfordrer den tadsjikiske religiøse tradisjonen som forkynner kvietisme og resignasjon overfor politisk makt. I motsetning til staten forkynner de også en mer universell form for islam som ikke ekskluderer for eksempel de pamirske ismailene i Gorno-Badakshan.

Oppsummering

Denne oppgaven viser nok et eksempel på at når islamister blir inkludert i den politiske prosessen går de vekk fra islamistisk ideologi og fører en mer pragmatisk politikk. Men i motsetning til Olivier Roys tese om at islamisme viker plass for «nyfundamentalisme» fordi islamistene har gitt opp sin internasjonale agenda, virker det i dette tilfellet som om støtten til Nahzat har økt nettopp fordi de har bygget seg opp mer legitimitet som et nasjonalt parti uten forbindelser til internasjonale bevegelser. Opprettelsen av et kalifat eller et stort Turkestan har ikke resonans hos flertallet av befolkningen: Det sovjetiske forsøket på å skape en nasjonal identitet har ikke vært totalt mislykket, de aller fleste tadsjikere (og usbekere) stiller ikke spørsmålstegn ved de eksisterende grensene og er patriotiske på Tadsjikistans vegne.

Legaliseringen av Nahzat etter borgerkrigen førte heller ikke bare til at de modererte sine ambisjoner og ble et konservativt parti som kun ønsker å beskytte et konservativt samfunn mot vestlige verdier. Tvert i mot utfordrer den modernistiske fraksjonen i partiet det konservative samfunnet ved å fremme kvinners rettigheter, menneskerettigheter og demokrati ved å referere til moderne fortolkninger av islam. Nahzats økende popularitet og salafi – bevegelser relativt lave oppslutning i Tadsjikistan vitner om at islamisme ikke har "feilet"

men at partiet snarere underbygger Asef Bayats tese om en ny generasjon «post- islamister». Det underbygger også Meijers tese om at islamister vil dominere i mer pluralistiske samfunn, mens Salafismen vil være mer populære i samfunn der befolkningen er undertrykket, radikalisert og fremmedgjort. I Tadsjikistan eksisterer det et «ekte» opposisjonsparti basert på et konkret verdigrunnlag med en langsiktig strategi, som fremstår som det har relativt gode muligheter til å lykkes. I motsetning til nabolandet Usbekistan har misfornøyde tadsjikere som ønsker å utfordre staten foreløpig et annet alternativ enn radikale undergrunnsbevegelser.

Kombinasjonen av økende religiøsitet blant befolkningen og statens religionspolitikk som de siste årene har begynt å nærme seg de mer undertrykkende periodene i Sovjettiden har også bidratt til at Nazhat har fått flere medlemmer og støttespillere

Litteraturliste

- Aiubov, F. N. S. (2013). Tajik Presidential Hopefuls Struggle Without Support of Migrant Workers. *Eurasianet.org*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/67587> (lest 5 oktober 2014).
- Ansori, B. (2011). Tajikistan defines border with China. *Central Asia online*. Tilgjengelig fra: http://centralasiaonline.com/en_GB/articles/caii/features/main/2011/01/29/feature-01.
- Asia-Pacific, B. N. (2011). Tajik court finds BBC reporter guilty of complicity. Tilgjengelig fra: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-15311141> (lest 19 oktober 2014).
- Asia-plus. (2010). Women appeal against "impending hijab ban" at Qurghon Teppa market. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://sir.sagepub.com/content/42/2/173.full.pdf+html>.
- Asia-plus. (2013a). IRP supports Oynihol Bobonazarova as presidential candidate in November 6 poll. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://news.tj/en/news/irp-supports-oynihol-bobonazarova-presidential-candidate-november-6-poll> (lest 3 oktober 2014).
- Asia-plus. (2013b). Слово «ислам» хотят удалить из названия Партии исламского возрождения Таджикистана. *Asia-Plus* Tilgjengelig fra: <http://news.tj/ru/newspaper/article/slovo-islam-khotyat-udalit-iz-nazvaniya-partii-islamskogo-vozrozhdeniya-tadzhikist> (lest 22 januar 2015).
- Atkin, M. (1995). Islam as Faith, Politics, and Bogeyman in Tajikistan. I: Bourdeaux, M. (red.) b. Vol. 3 *The Politics of religion in Russia and the New States of Eurasia*, s. XIII, 321 s. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe.
- Avesta. (2011a). ПИВТ: Трудовые мигранты не должны быть заложниками сведения счетов. *Avesta.tj*. Tilgjengelig fra: <http://www.avesta.tj/goverment/10205-pivt-trudovye-migranty-ne-dolzny-byt-zalozhnikami-svedeniya-schetov.html> (lest 3 november 2014).
- Avesta. (2011b). Эксперты призывают к тщательному расследованию нападения на Х. Сайфуллозода. *Avesta*. Tilgjengelig fra: <http://avesta.tj/index.php?newsid=7288> (lest 20 august 2014).

Avesta. (2012a). IRP Leader Meets with Robert Blake in Washington. *Avesta*. Tilgjengelig fra: <http://www.avesta.tj/eng/government/3066-irp-leader-meets-with-robert-blake-in-washington.html> (lest 5 februar 2012).

Avesta. (2012b). Генпрокуратура выступила с обвинениями против ПИВТ. Tilgjengelig fra: <http://www.avesta.tj/government/13856-genprokuratura-vystupila-s-obvineniyami-protiv-pivt.html> (lest 22 januar 2015).

Avesta. (2013). Отделение ПИВТ в Согде окажет помощь более 1 тыс. нуждающимся. *Avesta*. Tilgjengelig fra: <http://www.avesta.tj/sociaty/22021-otdelenie-pivt-v-sogde-okazhet-pomosch-bolee-1-tys-nuzhdayuschimsya.html>.

Avesta. (2014a). ПИВТ оказало помощь двум социальным учреждениям Согда. *Avesta*. Tilgjengelig fra: <http://www.avesta.tj/sociaty/26838-pivt-okazalo-pomosch-dvum-socialnym-uchrezhdeniyam-sogda.html>.

Avesta. (2014b). Фетва Совета улемов вызвала неоднозначную реакцию в таджикском обществе. *Avesta*. Tilgjengelig fra: <http://www.avesta.tj/sociaty/28102-fetva-soveta-ulemov-vyzvala-neodnoznachnuyu-reakciyu-v-tadzhikskom-obschestve.html>.

Bayat, A. (2013). *Post-Islamism: the changing faces of political Islam*. Oxford: Oxford University Press.

BBC News Asia. (2012). Tajikistan clashes: 'Many dead' in Gorno-Badakhshan. *BBC News Asia*. Tilgjengelig fra: <http://www.bbc.com/news/world-asia-18965366> (lest 10 februar 2015).

Benford, R. D. & Snow, D. A. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual review of sociology*: 611-639.

Blakkisrud, H. & Nozimova, S. (2010). History writing and nation building in post-independence Tajikistan. *Nationalities papers*, 38 (2): 173-189.

Bowyer og Olimova. (2002). Political Parties in Tajikistan (Facts, Figures and Analysis) : Final draft. *International Foundation for Electoral Systems*. Tilgjengelig fra: <http://www.ifes.org/Content/Publications/Reports/2002/Political-Parties-in-Tajikistan-Facts-Figures-and-Analysis-Final-Draft.aspx> (lest 27 januar 2015).

Buisson, A. (2007). *State-Building, Power-Building and Political Legitimacy: The Case of Post-Conflict Tajikistan*. The China and Eurasia Forum Quarterly. 115-146 s.

Burgat, F. (2013). From national struggle to the disillusionments of "recolonization" the triple temporality of islamism. I: Volpi, F. (red.) *Political Islam: a critical reader*. Abingdon, New York: Routledge.

Camm, G. (2010). War on terror tajik style : shave those beards. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/62210> (lest 10 februar 2015).

CCS. (2009). Central Asia Executive Summary Series - Tajikistan country profile. *Program for Culture and Conflict Studies (CCS) Department of National Security Affairs Naval Postgraduate School*. Tilgjengelig fra: http://www.nps.edu/programs/ccs/Docs/Central_Asia/Tajikistan_July09.pdf (lest 12 februar 2014).

Chorshanbiyev, P. (2012). Muhiddin Kabiri meets with US, Russian ambassadors. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://news.tj/en/news/muhiddin-kabiri-meets-us-russian-ambassadors> (lest 5 februar 2013).

Collins, K. (2007). Ideas, Networks, and Islamist Movements: Evidence from Central Asia and the Caucasus. *World Politics*, 60 (01): 64-96.

Сомона, М. (2013а). К. Абдуллаев: «Запрещение ПИВТ станет большой ошибкой». *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra: http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=334:abdullaew&Itemid=587 (lest 19 januar 2015).

Сомона, М. (2013b). О.Бобоназарова: Я смогу управлять Таджикистаном лучше *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra: http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=372:bobonazarova&Itemid=587 (lest 14 februar 2015).

Сомона, М. (2013с). Россияне не доверяют Рахмону. *Nahzat.tj* (3 november 2014). Tilgjengelig fra: http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=624:rahmon&Itemid=587 (lest 4 februar 2013).

Сомона, М. (2013d). Ходжи Акбар Тураджонзода: Исламская партия важна в деле воспитания людей. *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra:

http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=292:hoji-akbar&Itemid=586 (lest 12 februar 2015).

Сомона, М. (2014a). Председатель ПИВТ: Отсутствие эффективного управления в Таджикистане стало причиной массовой миграции *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra:

http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=983:kazan&Itemid=683 (lest 10 oktober 2014).

Сомона, М. (2014b). Х. Сайфуллозода: Абдулкодирзода превысил свои служебные полномочия. *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra:

http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=1305:ulem&Itemid=683 (lest 1 februar).

Della Porta, D. & Diani, M. (1999). *Social movements: an introduction*. Oxford: Blackwell.

Denoeux, G. (2013). The forgotten swamp: Navigating political Islam. I: Volpi, F. (red.) *Political Islam: a critical reader*. Abingdon, New York: Routledge.

Dudoignon, S. A. (2011). From revival to mutation: the religious personnel of Islam in Tajikistan, from de-Stalinization to independence (1955–91). *Central Asian Survey*, 30 (1): 53-80.

Epkenhans, T. (2011). Defining normative Islam: some remarks on contemporary Islamic thought in Tajikistan–Hoji Akbar Turajonzoda's Sharia and society. *Central Asian Survey*, 30 (1): 81-96.

Ergasheva, Z. (2006). IRPT probes into possibility of contacts between its members and representatives from “Hizb ut-Tahrir” organization. *Asia-Plus*. Tilgjengelig fra:

<http://www.news.tj/en/news/irpt-probes-possibility-contacts-between-its-members-and-representatives-hizb-ut-tahrir-organiz> (lest 22 januar 2015).

Eurasianet. (2010). Tajikistan: Militant Ambush Puts Spotlight on security situation.

Eurasianet. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/61971>.

- Eurasianet. (2011). Tajikistan's Ethnic Uzbeks: Poor Like Everyone, But Sidelined More. *Eurasianet.org*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/62952> (lest 5 oktober 2014).
- Eurasianet. (2012). Tajikistan: Islamic Party under Pressure. *Eurasianet.org*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/65773> (lest 12 februar 2015).
- Eurasianet. (2013). Tajikistan's Opposition Challenger Forced Out of Presidential Race. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/67616> (lest 3 oktober 2014).
- Eurasianet. (2014a). Tajikistan: Officials Sticking Hands in Opposition's Pockets. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/68315>.
- Eurasianet. (2014b). *Tajikistan's Government Distances Itself from Labor Migrants*. Eurasianet. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/68230> (lest 2 oktober 2014).
- Fergana. (2009). Таджикистан: Милиционеры Худжанда избили женщину, состоящую в ПИВТ. Tilgjengelig fra: <http://www.fergananews.com/news.php?id=12804> (lest 18 oktober 2014).
- Fergana. (2014). ПИВТ: «Закрытые двери или снесенные здания не ослабят наш дух». *Fergana News*. Tilgjengelig fra: <http://www.fergananews.com/articles/8176> (lest 6 oktober 2014).
- Foroughi, P. (2012). Tajikistan. *Nations in Transit 2012*. Tilgjengelig fra: https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/Tajikistan_final.pdf (lest 22 januar 2015).
- Freedom House. (2013). Tajikistan report 2013. *Nations in Transit* Tilgjengelig fra: <https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/NIT13TajikistanFinal.pdf> (lest 3 februar 2015).
- George, A. L. & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. Cambridge, Mass.: MIT Press. XV, 331 s. : ill. s.
- Haghighyeghi, M. (1995). *Islam and politics in Central Asia*: Macmillan.
- Heathershaw, J. (2009). Tajikistan's virtual politics of peace. *Europe-Asia Studies*, 61 (7): 1315-1336.

Heathershaw, J. & Roche, S. (2011). Islam and Political Violence in Tajikistan. *Ethnopolitics* (8).

ICG. (2011). Tajikistan: The Changing Insurgent threats. I: *International Crisis Group*. Tilgjengelig fra: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/tajikistan/205-tajikistan-the-changing-insurgent-threats.aspx> (lest 17 oktober 2014).

International crisis group. (2003). Radical Islam in Central Asia: Responding to Hizb ut-tharir. *International crisis group* (lest 10 februar 2015).

International crisis group. (2009). Tajikistan on the road to failure. *International crisis group* Tilgjengelig fra: http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/central-asia/tajikistan/162_tajikistan___on_the_road_to_failure (lest 11 februar 2013).

Islam media. (2014a). Хочи Мирзо Саволу ҷавоб *Islam media*. Tilgjengelig fra: <https://www.youtube.com/watch?v=y98vvo0jf88> (lest 5 februar 2015).

Islam media. (2014b). Эшони Нуриддин Саволу Ҷавоб. *Islam media*. Tilgjengelig fra: <https://www.youtube.com/watch?v=PL0MtF2cgOk> (lest 5 februar 2015).

IWPR. (2010). Dealing with Hizb-ut-Tahrir. *Institute for war & peace reporting*. Tilgjengelig fra: <http://iwpr.net/report-news/dealing-hizb-ut-tahrir> (lest 29 oktober 2014).

Jenkins, J. C. (1983). Resource mobilization theory and the study of social movements. *Annual review of sociology*: 527-553.

Jonson, L. (2006). *Tajikistan in the new Central Asia: geopolitics, great power rivalry and radical Islam*. London: I.B. Tauris.

Jumaev, N. (2012a). Эшони Нуриддин Дар Санкт- Петербург 03 09 2012 *www.Turajon.com*. Tilgjengelig fra: <https://www.youtube.com/watch?v=Uzuk0IVet6w> (lest 1 februar 2015).

Jumaev, N. (2012b). Эшони Нуриддинчон дар Москва Отрадное 30 08 2012. *www.Turajon.com*. Tilgjengelig fra: <https://www.youtube.com/watch?v=C-GKCfRo-ec> (lest 1 februar 2015).

Kappeler, A. (2001). *The Russian empire: a multiethnic history*. Harlow: Pearson.

- Karagiannis, E. (2006). The challenge of radical Islam in Tajikistan: Hizb ut-Tahrir al-Islami*. *Nationalities Papers*, 34 (01): 1-20.
- Karagiannis, E. (2007). The rise of political Islam in Kazakhstan: Hizb ut-Tahrir al-Islami. *Nationalism and Ethnic Politics*, 13 (2): 297-322.
- Kepel, G. (2006). *Jihad: the trail of political Islam*. London: Tauris. XIII, 454 s. : kart s.
- Khalid, A. (2007). *Islam after communism: religion and politics in Central Asia*. Berkeley: University of California Press. XII, 241 s. : ill. s.
- Kriesi, H. (1995). *New social movements in Western Europe: a comparative analysis*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kucera, J. (2013). Decoding the Central Asian "spillover". *Aljazeera*. Tilgjengelig fra: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/08/201381115655712580.html>.
- Lemon, E. (2010). Tajikistan: Dushanbe Forcing Students Abroad to Return Home. *Eurasianet.org*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/62460> (lest 28 januar 2015).
- Lillis, J. (2014). Central Asia: Syria-linked Threats on Security Agenda. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/68074> (lest 20 oktober 2014).
- Lola Olimova, N. K. (2013). Tajik Opposition's Election Plans Dashed *Institute for war & peace reporting*. Tilgjengelig fra: <http://iwpr.net/report-news/tajik-oppositions-election-plans-dashed> (lest 3 oktober 2014).
- Malashenko og Niyazi. (2014). *The Rahmon Phenomenon: New Challenges for Tajikistan's Long-Standing President*. Carnegie Moscow Center. Tilgjengelig fra: <http://carnegie.ru/2014/05/29/rahmon-phenomenon-new-challenges-for-tajikistan-s-long-standing-president/hd3m> (lest 22 januar).
- Markowitz, L. P. (2012). Tajikistan: authoritarian reaction in a postwar state. *Democratization*, 19 (1): 98-119.
- McAdam, D., McCarthy, J. D. & Zald, M. N. (1996). Introduction : Opportunities, mobilizing structures, and framing processes - toward a synthetic, comparative perspective on social movements. I: McAdam, D., McCarthy, J. D. & Zald, M. N. (red.) *Comparative perspectives*

on social movements: political opportunities, mobilizing structures, and cultural framings. Cambridge: Cambridge University Press.

McCarthy, J. D. & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American journal of sociology*: 1212-1241.

Meijer, R. (2009). *Global Salafism: IslamGs new religious movement*. London: Hurst & Company.

Nahzat.tj. (2013a). Женская доля! . *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra:
http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=209:женская-доля&Itemid=609 (lest 10 oktober 2013).

Nahzat.tj. (2013b). Мухиддин Кабири дал эксклюзивное интервью радио Озоди. *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra:
http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=195:kabiri-interview-in-ozodi&Itemid=587 (lest 3 november).

Nahzat.tj. (2013c). О воспитании детей в Исламе. *Nahzat.tj*. Tilgjengelig fra:
http://nahzat.tj/russian/index.php?option=com_k2&view=item&id=202:о-воспитании-детей-в-исламе&Itemid=609 (lest 10 oktober 2014).

Najbullah, F. (2009). Tajik Audit reveals huge national bank shortfalls. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra:
http://www.rferl.org/content/Tajik_Audit_Reveals_Huge_National_Bank_Shortfalls/1609233.html (lest 2 november 2014).

Najbullah, F. (2010). Tajik Islamic Party Puts Face-Lift To A Test. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra:
http://www.rferl.org/content/Tajik_Islamic_Party_Puts_Face_Lift_To_A_Test/1965070.html.

Najbullah, F. (2013). Tajik Islamists Pin Renaissance On Secular Female Candidate *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra: <http://www.rferl.org/content/tajikistan-islamists-woman-candidate/25116284.html>.

Najibullah, F. (2007). Tajikistan: Authorities Exclude Miniskirt, Hejab On Campuses. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra:

<http://www.rferl.org/content/article/1075841.html> (lest 15 Desember 2013).

Najibullah, F. (2008a). Tajikistan: New Curbs Target Islamic Students. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra: <http://www.rferl.org/content/article/1079366.html>.

Najibullah, F. (2008b). Tajikistan: Politicians And Their Friends Make Up Much Of '100 Richest' List. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra:

<http://www.rferl.org/content/article/1109550.html> (lest 5 februar 2015).

Najibullah, F. (2011a). Tajikistan's Islamic Renaissance Party Rebrands, Using Social Projects To Reach Voters *Asia-plus*. Tilgjengelig fra:

http://www.rferl.org/content/tajikistan_irp_islamic_renaissance_party/16799265.html (lest 5 oktober 2014).

Najibullah, F. (2011b). Will Tajikistan's islamic party see a renaissance. *Eurasianet*.

Tilgjengelig fra: <http://www.eurasianet.org/node/64101> (lest 7 oktober 2014).

Nakaya, S. (2009). Aid and transition from a war economy to an oligarchy in post-war Tajikistan. *Central Asian Survey*, 28 (3): 259-273.

Naumkin, V. V. (2005). *Radical Islam in Central Asia: between pen and rifle*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Neweurasia. (2007). Islamic Revival Party of Tajikistan Outlines New Strategy *Neweurasia*.

Tilgjengelig fra: <https://www.neweurasia.net/politics-and-society/islamic-revival-party-of-tajikistan-outlines-new-strategy/>.

Nourzhanov, K. & Bleuer, C. (2013). *Tajikistan: a political and social history*: ANU E Press.

Olimova, S. (1999). Political Islam and conflict in Tajikistan. *Central Asia and the Caucasus*, 5 (4).

Olimova, S. (2004). Regionalism and its perception by major political and social powers of Tajikistan. *Tajikistan at a Crossroad: The Politics of Decentralization, Situation Report*, 4 (85-118).

Rafiyeva, M. (2012). Trial of seven alleged Hizb ut-Tahrir activists starts in Khujand. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://news.tj/en/news/trial-seven-alleged-hizb-ut-tahrir-activists-starts-khujand> (lest 19 januar 2015).

Rashid, A. (2002). *Jihad: the rise of militant Islam in Central Asia*. New Haven, Conn.: Yale University Press. XIV, 281 s. : kart s.

RFE/RL. (2009a). Hijab-wearing students dismissed from tajik university. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra: http://www.rferl.org/content/HijabWearing_Students_Dismissed_From_Tajik_University/1739828.html (lest 2 november 2014).

RFE/RL. (2009b). Islamic party leader in Tajikistan says he supports secular system. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra: http://www.rferl.org/content/Islamic_Party_Leader_In_Tajikistan_Says_He_Supports_Secular_System_/1823086.html (lest 9 November 2013).

RFE/RL. (2010a). Islamic Party Cries Foul As Tajikistan's 'Women's Mosque' Burns. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra: http://www.rferl.org/content/Islamic_Party_Cries_Foul_As_Tajikistans_Womens_Mosque_Burns/2200792.html (lest 10 februar 2015).

RFE/RL. (2010b). Tajik pressure said to be growing over islamic dress. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra: http://www.rferl.org/content/Tajik_Pressure_Said_To_Be_Growing_Over_Islamic_Dress/2160501.html (lest 15 februar 2014).

RFE/RL. (2012a). Prosecutor-general accuses Islamic renaissance party. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra: <http://www.rferl.org/content/prosecutor-general-accuses-islamic-renaissance-party/24693037.html> (lest 2 oktober 2014).

RFE/RL. (2012b). Tajik President Signs Law Banning Children From Mosques. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra: http://www.rferl.org/content/tajik_president_signs_law_banning_children_from_mosques/24285911.html (lest 5 februar 2015).

RFE/RL. (2014a). Islamic party leader in Tajikistan peltet with eggs, tomatoes. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra: <http://www.rferl.org/content/islamic-party-leader-in-tajikistan-peltet-with-eggs-tomatoes/25416703.html>.

RFE/RL. (2014b). Islamic renaissance party member dies in Tajik custody. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra: <http://www.rferl.org/content/tajikistan-islamic-party-member-dead/25235931.html> (lest 2 oktober 2014).

Ro'i, Y. & Wainer, A. (2009). Muslim identity and Islamic practice in post-Soviet Central Asia. *Central Asian Survey*, 28 (3): 303-322.

Roy, O. (2000). *The new Central Asia: the creation of nations*. London: I.B. Tauris Publishers.

Roy, O. (2004). *Globalised Islam: the search for a new Ummah*. London: Hurst. XI, 349 s. s.

Sharifi, A. (2005). Tajikistan: Women challenge mosque ban. *Institute for war & peace reporting*. Tilgjengelig fra: <http://iwpr.net/report-news/tajikistan-women-challenge-mosque-ban> (lest 2 oktober 2014).

Stratfor global intelligence. (2012). Tajikistan: An Islamist Party's Growing Significance. *Stratfor global intelligence*. Tilgjengelig fra: <http://www.stratfor.com/analysis/tajikistan-islamist-partys-growing-significance#axzz3PYKAUUmq> (lest 22 januar 2015).

Tarrow, S. (1998). *Power in movement: social movements and contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press. XV, 271 s. : fig. s.

Tessler, M. (1997). The origins of popular support for Islamist movements. *Islam, democracy, and the state in North Africa*: 93-126.

Tolipov, S. O. F. (2011). Islamic revival in Central Asia - The cases of Uzbekistan and Tajikistan. Tilgjengelig fra: http://www.cidob.org/en/publications/documents/asia/islamic_revival_in_central_asia_the_cases_of_uzbekistan_and_tajikistan (lest 31 januar 2015).

Torjesen, S. & MacFarlane, S. N. (2007). R before D: the case of post conflict reintegration in Tajikistan 1: Analysis. *Conflict, Security & Development*, 7 (2): 311-332.

Transparency, I. (2013). Corruption Perceptions Index 2013

Tursunzoda, M. (2012). Strength of the Islamic Renaissance party of Tajikistan grows month by month. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://news.tj/en/news/strength-islamic-renaissance-party-tajikistan-grows-month-month> (lest 14 februar 2015).

Tursunzoda, M. (2014). Tajik authorities install video surveillance cameras in mosques. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://n.news.tj/en/news/tajik-authorities-install-video-surveillance-cameras-mosques> (lest 15 januar 2015).

US religious freedom report Tajikistan. (2011). Annual report of May 2011. *United states commission on international religious freedom*. Tilgjengelig fra: <http://www.uscirf.gov/sites/default/files/resources/ar2011/tajikistan2011.pdf>.

Varki, T. (2011). Тураджонзода намерен подать в суд на главу Совета улемов. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://news.tj/ru/news/turadzhonzoda-nameren-podat-v-sud-na-glavu-soveta-ulemov>.

Watson, I. (2008). Islamist Political Party Faces Conflict in Tajikistan. *NPR*. Tilgjengelig fra: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=19214821> (lest 21 oktober 2014).

Wiktorowicz, Q. (2004). *Islamic activism: a social movement theory approach*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press. 1 online resource (xii, 316 s.) s.

Wilson, A. (2005). *Virtual politics: faking democracy in the post-Soviet world*. New Haven, Conn.: Yale University Press. XVIII, 332 s. : ill. s.

Yin, R. K. (2009). *Case study research: design and methods*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Yuldoshev, A. (2011). IRP leader meets with Tajik labor migrants working in Russia. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://news.tj/en/news/irp-leader-meets-tajik-labor-migrants-working-russia> (lest 15 februar 2015).

Бахтиёр, Х. (2014). ПИБТ и "Единая Россия" обсудили вопросы сотрудничества *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://www.asiaplus.tj/ru/node/199168> (lest 12 februar 2015).

Калишевский, М. (2014a). Таджикистан: Под сенью «государственного мазхаба». *Fergana News*. Tilgjengelig fra: <http://www.fergananews.com/articles/8039>.

Калишевский, М. (2014b). Таджикистан: Светская оппозиция - все в прошлом? *Fergana News*. Tilgjengelig fra: <http://www.fergananews.com/articles/8114> (lest 6 oktober 2014).

Мирсаидов, Х. (2013). Таджикистан: Мнимая оппозиция и новый срок Рахмона *Fergana News*. Tilgjengelig fra: <http://www.fergananews.com/articles/7914> (lest 6 oktober 2014).

Расул-заде, Т. (2010a). Таджикистан: В политику идет молодежь. *Asia-Plus*. Tilgjengelig fra: <http://www.fergananews.com/articles/6448> (lest 28.01.2010).

Расул-заде, Т. (2010b). Таджикистан: В политику идет молодежь. *Fergana News*. Tilgjengelig fra: <http://www.fergananews.com/articles/6448> (lest 2 november 2014).

Расул-заде, Т. (2010c). Таджикистан: Школьницы пригрозили самоубийством за запрет носить мусульманский платок. *Fergana News* Tilgjengelig fra: <http://sir.sagepub.com/content/42/2/173.full.pdf+html> (lest 2 september 201).

Хизби Нахзати Ислом. (2012a). Встреча Мухиддина Кабири с русскими аналитиками. *Хизби Нахзати Ислом*,. Tilgjengelig fra: <http://www.youtube.com/watch?v=xnMsYmH8Lwo> (lest 3 november 2014).

Хизби Нахзати Ислом. (2012b). Мухиддин Кабири дар Москва 03.05.2012 (Вохури бо тоҷикон) *Хизби Нахзати Ислом*. Tilgjengelig fra: https://www.youtube.com/watch?v=wT3G_YlaZAs (lest 1 februar 2015).

Хизби Нахзати Ислом. (2013). Встреча Мухиддина Кабири с муфтий Равиль Гайнутдин 2 (1 februar 2015). Tilgjengelig fra: <https://www.youtube.com/watch?v=x-yt-cl=85114404&v=IH7EoUfy66w&x-yt-ts=1422579428>. (lest 8 februar 2015).

Юлдашев, А. (2011). Муфтий России поздравил Кабири с переизбранием на пост главы ПИБТ. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://ww.asiaplus.tj/ru/news/muftii-rossii-pozdravil-kabiri-s-pereizbraniem-na-post-glavy-pibt> (lest 6 oktober 2014).

Юлдашев, А. (2012). Лидеры КПТ и ПИБТ об итогах визита Путина. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://news.tj/ru/news/lidery-kpt-i-pibt-ob-itogakh-vizita-putina> (lest 5 oktober 2014).

Юлдашев, А. (2014а). Кабири: Мы будем терпеть столько, сколько нужно для сохранения мира и стабильности в стране. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://www.news.tj/ru/node/190815>. (lest 10 februar 2015).

Юлдашев, А. (2014b). Офис ПИВТ в Матчинском районе закрыт. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://www.news.tj/ru/node/194548>. (lest 15 februar 2015)

Юлдашев, А. (2014с). Офис ПИВТ в Пенджикенте закрыт. *Asia-plus*. Tilgjengelig fra: <http://www.news.tj/ru/node/190976>. (lest 15 februar 2015)